

บทที่ 4

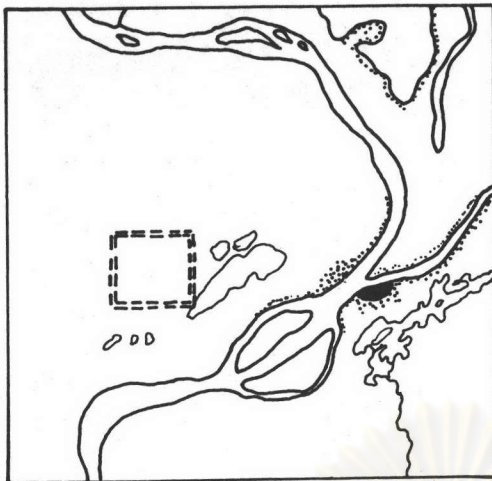
การเจริญเติบโตและปัญหาของเมืองนครสวรรค์

ส่วนที่ 1 วิวัฒนาการและสภาพการณ์โดยทั่วไปของชุมชน

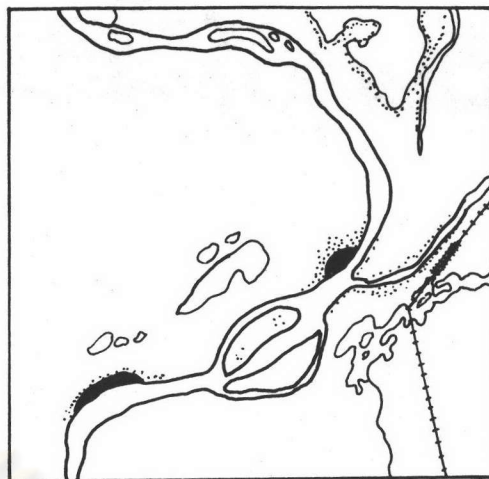
ผลจากการศึกษาแนวความคิดในบทที่ 2 และการศึกษาเพื่อทราบถึงลักษณะของเมืองนครสวรรค์ในระดับจังหวัดและภาคเหนือตอนล่างมาแล้ว ดังนั้น ในบทนี้จะทำการศึกษารายละเอียดภายในชุมชนเมืองนครสวรรค์เพื่อทราบถึงสภาพการณ์ด้านต่าง ๆ ทั้งกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากร - สังคมและการใช้ที่ดินในลักษณะของวิวัฒนาการชุมชน การเจริญเติบโต และปัญหาของเมือง โดยการศึกษาจะเริ่มจากการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเพื่อทำความเข้าใจเมืองและการใช้ที่ดินที่คงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่มาจากเอกสารการสัมมนาประวัติศาสตร์ นครสวรรค์ เมื่อปี พ.ศ. 2527

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมืองนครสวรรค์

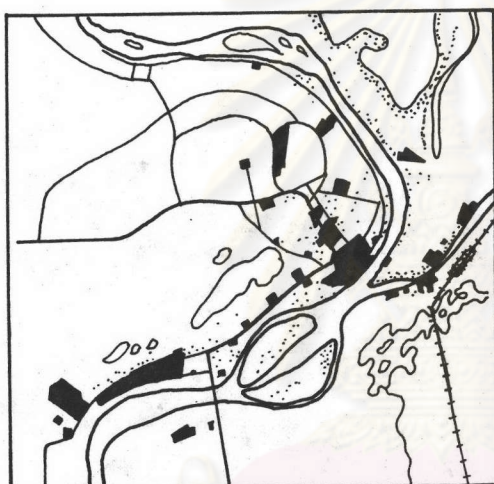
เมืองนครสวรรค์หรือเมืองปากน้ำโพ มีการตั้งถิ่นฐานของประชากรมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เพราะมีสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสมเอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต จากหลักฐานโบราณคดีพบมีการตั้งถิ่นฐานบริเวณใกล้เชิงลาดบรรจบกันของแม่น้ำปิงหรือแควกำแพงและแม่น้ำน่านหรือแควใหญ่ กลายมาเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของประเทศ โดยครั้งแรกตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่ดอนบริเวณที่ตั้งค่ายเขาขาด มาจนถึงบริเวณวัดนครสวรรค์ (ในปัจจุบัน) และมีการสร้างไปตมปลายสมัยอยุธยา เพราะแม่น้ำปิงเปลี่ยนทางเดินเกิดการขาดแคลนน้ำจึงย้ายมาตั้งทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณสถานีรถไฟปากน้ำโพ ปัจจุบันโดยอยู่ใต้ตัวเมืองเก่าลงมาประมาณ 8 กิโลเมตร ครั้นสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้โปรดให้ย้ายตัวเมืองมาตั้งทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาจนปัจจุบันนี้ (ดูแผนที่ 4.1 ประกอบ) ดังนั้น การตั้งถิ่นฐานของเมืองมีการเปลี่ยนแปลงทำเลที่ตั้งโดยสรุปดังกล่าว ซึ่งในแต่ละช่วงเวลาของชุมชนก็มีการดำเนินกิจกรรมรวมไปถึงการใช้ที่ดินที่น่าสนใจพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

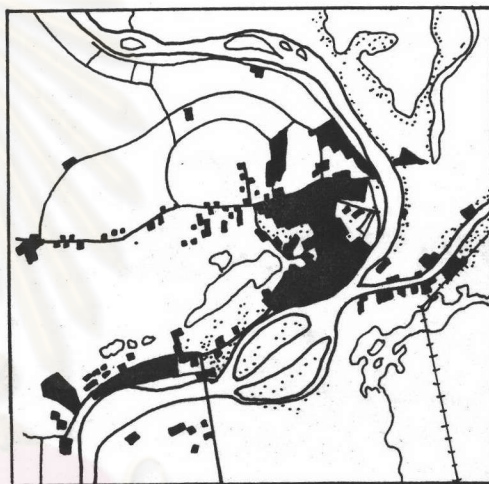
การตั้งถิ่นฐานครั้งแรก

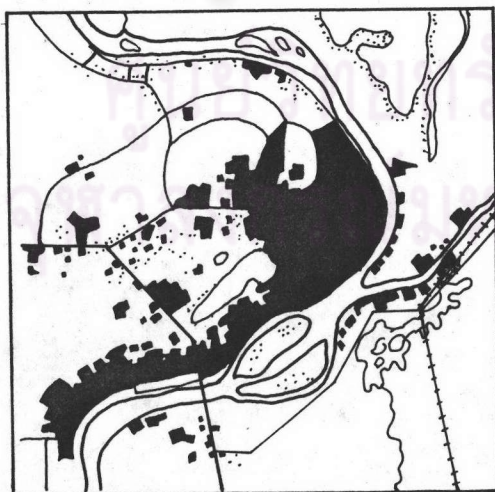
การตั้งถิ่นฐานสมัยรัชกาลที่ 5.

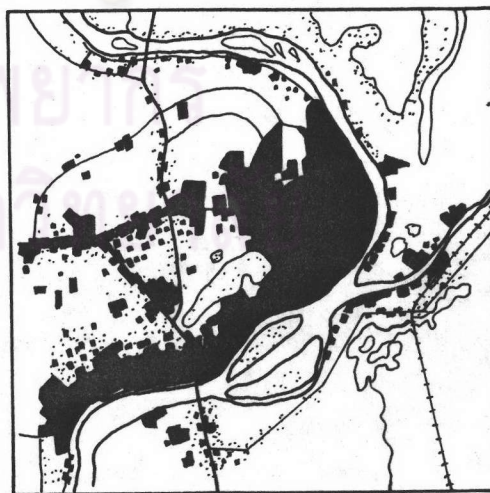
การขยายตัวชุมชนพ.ศ 2496

การขยายตัวชุมชนพ.ศ 2509

การขยายตัวชุมชนพ.ศ 2520

การขยายตัวชุมชนพ.ศ 2525

แผนที่ 4.1 แสดงการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวชุมชนเมืองนครสวรรค์

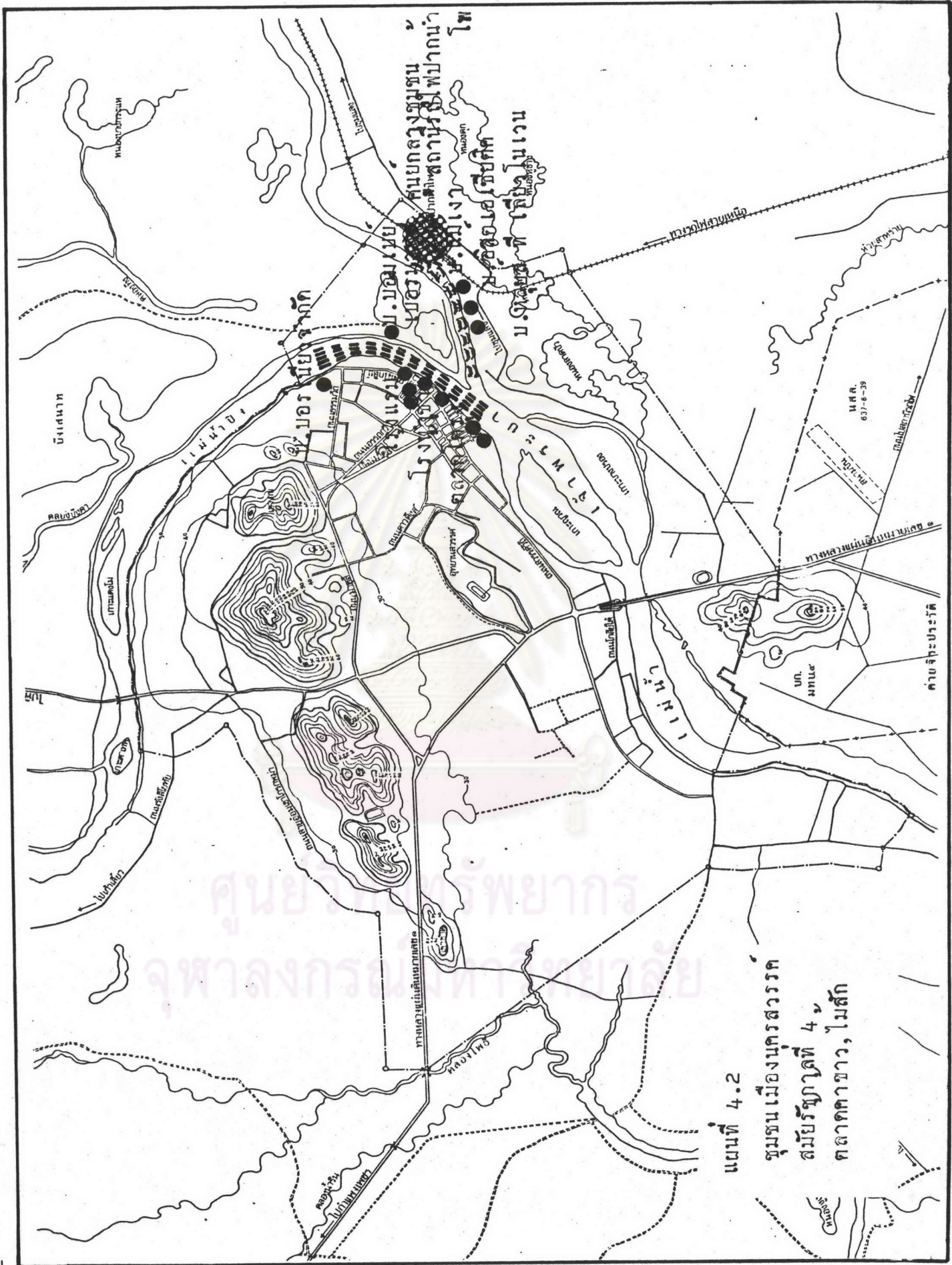

ทำเลที่ตั้งที่เป็นจุดบรรจบกันของเส้นทางน้ำหลักประกอบกับการคมนาคมทางน้ำ ซึ่งเป็นรูปแบบการคมนาคมที่สำคัญที่สุดในสมัยนั้น ทำให้เมืองปากน้ำโพมีความสำคัญคือเป็นจุดกลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าประเภทต่าง ๆ มากมายของท้องถิ่น ภาคเหนือตอนบน และภาคกลาง ปากน้ำโพขณะนั้นเป็นศูนย์กลางการสัญจรทางน้ำ ทั้งการล่องลงมาตามแม่น้ำเจ้าพระยา หรือทวนน้ำขึ้นไปตามแควปิงหรือแควน่าน ตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานีมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ บทบาทความสำคัญของชุมชนเริ่มตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยา นั่นคือขณะที่การตั้งชุมชนย้ายมาอยู่ด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะริมแควน่าน (บริเวณสถานีรถไฟปากน้ำโพ) ซึ่งเป็นระยะที่คนจีนอพยพเข้าสู่ประเทศไทย และคนจีนเป็นกลุ่มชนหลักที่ทำให้มีบทบาททางเศรษฐกิจการค้าจนมากระทั่งปัจจุบัน

เมืองนครสวรรค์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น : ผลของสนธิสัญญาเบาว์ริง

ตอนปลายสมัยอยุธยาประชากรท้องถิ่นย้ายมาตั้งทำเลอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาใต้ตัวเมืองเก่าลงมาประมาณ 8 กิโลเมตร คือตั้งแต่แควใหญ่ (แม่น้ำน่าน) จากบริเวณสถานีรถไฟปากน้ำโพ ลงมาถึงท่าหน้าปากน้ำโพ เพราะต้องอาศัยการคมนาคมทางน้ำและรถไฟไปกรุงเทพฯ ส่วนตัวเมืองนครสวรรค์ปัจจุบันยังไม่เจริญ นอกจากประชากรท้องถิ่นที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เดิมแล้ว ยังมีพ่อค้าชาวจีนและนายห้างฝรั่งหรือชาวตะวันตก ซึ่งเป็นผู้มีฐานะดี มีทุนในการค้าขายจะอาศัยอยู่บนเรือแพ ซึ่งตั้งอยู่บนแควใหญ่เท่านั้น เพราะผลของสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 ในสมัยรัชกาลที่ 4 ประเทศไทยตกอยู่ในวงจรการค้าระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเป็นส่วนหนึ่งของระบบการแบ่งทุนระหว่างประเทศแบบใหม่ (New International Division of Cobden) มุ่งผลิตสินค้าขึ้นปฐมภูมิหรือภาคเกษตรกรรมให้ประเทศทุนนิยมศูนย์กลางคืออังกฤษ ข้าวและไม้สักเป็นสินค้าส่งออกของภาคกลางและภาคเหนือตามลำดับ ปากน้ำโพเป็นจุดกลางของภาคเหนือและภาคกลางจึงเป็นที่ชุมนุมของพ่อค้าข้าวและพ่อค้าไม้สัก กิจกรรมค้าขายส่งออกของสินค้า 2 ประเภทนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ปากน้ำโพมีบทบาทความสำคัญในการเป็นเมืองการค้าและบริการตั้งแต่กำเนิดจนปัจจุบัน พ่อค้าข้าวส่วนใหญ่เป็นชาวจีน แต่พ่อค้าไม้ส่วนใหญ่เป็นชาวตะวันตก ทั้งการค้าข้าวและการค้าไม้มีความน่าสนใจ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ดูแผนที่ 4.2 ประกอบ)

ก. ศูนย์กลางการค้าไม้สัก

แผนที่ 4.2
ชุมชนเมืองนครสวรรค์
สมัยรัชกาลที่ 4
ตลาดคากาว, ไม้สัก

ไม้สัก เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของภาคเหนือในสมัยที่ป่าไม้ยังอุดมสมบูรณ์ รัฐบาลสนับสนุนให้บุกเบิกทำการค้าไม้ โดยให้สัมปทานกับเอกชนและต่างชาติ เพราะทำเลที่ตั้งและการขนส่งทางน้ำ มีบทบาทสำคัญ ทำให้ปากน้ำโพเป็นจุดชุมนุมของไม้ซุงที่ล่องมาจากภาคเหนือ เป็นจุดเปลี่ยนมือระหว่างพ่อค้าไม้ท้องถิ่นกับพ่อค้าหรือบริษัทต่างชาติ โดยจะมีบริษัทต่างชาติ ซึ่งมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเทพฯ ขึ้นมารอรับซื้อไม้เพื่อส่งออกต่อไปต่างประเทศ บริษัทค้าไม้เหล่านี้จะตั้งอยู่ตามริมแม่น้ำเป็น เรือนแพ และมีโกดัง มีโรงเลื่อยอยู่ริมแม่น้ำ เช่น ในลำน้ำแควใหญ่ มีบริษัทหลุยส์ ที-เลียวโนเวน บริษัทอีลเอเซียติก และบริษัทแม่เงา ตั้งอยู่ที่ตลาดนครวัดปากน้ำโพ ใกล้เคียง ๆ กับวัดตะแบก (วัดปากน้ำโพใต้) ส่วนแม่น้ำปิงนั้นทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงมีบริษัทบอร์เนียวจำกัด ตั้งอยู่ที่วัดไทรทองใต้ เนื่องจากตลาดปากน้ำโพ ประมาณ 2 กิโลเมตร บริษัทบอมเบย์เบอร์มาตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงตอนใต้วัดคลองคางเหนือตลาดปากน้ำโพประมาณ 1 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าจากกรุงเทพฯ มาตั้งบริษัทไม้แข่งกับนายทุนต่างชาติเหล่านี้ เช่นบริษัทป่าไม้ลำซำจำกัด บริษัทหม่อมมิตรจำกัด และบริษัทของตระกูลเพชรทองคำ บริษัทค้าไม้มักมีผู้จัดการเป็นฝรั่งแต่จ้างพนักงานเป็นคนไทย คอยเลือกซื้อไม้และคุมไม้เข้ากรุงเทพฯ เพราะคนจีนคุมขโมยไม้คนไทยไม่ได้ ดังนั้น บทบาทคนจีนในเรื่องการค้าไม้มีน้อยมากในสมัยนั้น แต่ระยะหลังเมื่อคนจีนทำการค้าอย่างอื่นมีการหลั่งหลุมทุนมากขึ้น ก็ขยายกิจการโดยการตั้งโรงงานแปรรูปไม้หรือโรงเลื่อยขึ้น ที่สำคัญขณะนั้นมีโรงเลื่อยไทยมิตรและโรงเลื่อยง่วนโอ้หลง เป็นต้น

การเป็นจุดรวมหมอนไม้ซุงโดยมีน้กล่องแพซุง โดยมีน้กล่องแพซุงคุมไม้มาจอดให้นายห้างมาเลือกซื้อและตกลงราคากัน นับเป็นตลาดซื้อขายไม้ซุงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ ไม้ซุงเหล่านี้จะขายลงสู่กรุงเทพฯ และส่งออกต่างประเทศแถบยุโรปและสแกนดิเนเวีย ดังนั้น บนฝั่งเมืองปากน้ำโพ ซึ่งเป็นตัวเมืองนครสวรรค์ปัจจุบันนี้นั้น จะมีสภาพเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของพ่อค้าไม้และนักเลงคุมแพซุง บริเวณถนนริมน้ำหรือถนนริมเขื่อนสมัยนั้นมีบรรยากาศคึกคัก มีโรงแรม โรงน้ำชา ตลาดโต้รุ่งตั้งเรียงรายกันอยู่ และเรียกชื่อตามลักษณะอาคาร เช่น โรงแรมตึกแดง โรงแรมตึกขาว โรงแรมตึกเหลือง เป็นต้น ผู้เข้าพักแรมก็เป็นบรรดานักธุรกิจ พ่อค้า ทั้งไทย จีน ฝรั่ง ฮิวิตยามค้ำคั้นคึกคัก ตลาดโต้รุ่งขายอาหารจมน้ำลอยยามปัจจุบันตลาดโต้รุ่งริมเขื่อนยังมีอยู่และขายกันจนล้นว่างโต้รุ่ง

การล่องแพพุ่งหายไประลอกตลาคปากน้ำโพ เมื่อมีการสร้างทางหลวงแผ่นดินสาย พหลโยธินและสะพานเดชาติวงศ์ (เก่า) เลี้ยวเปิดการขนส่งทางรถยนต์ได้เมื่อ พ.ศ. 2493 จากนั้นเรื่อยมา การพัฒนาการขนส่งทางบกเจริญขึ้น มีรถเทรลเลอร์ชักลากไม้ มีรถบรรทุก ลีบล้อขนส่ง ซึ่งสะดวกและรวดเร็วกว่าการล่องแพพุ่งทางน้ำ ซึ่งบางครั้งต้องเผชิญปัญหาหน้าเขี้ยว แพชนตลิ่ง แพแตก ประมาณได้ว่าตั้งแต่ปี 2500 เป็นต้นมา การล่องแพพุ่งในลำน้ำเจ้าพระยา ก็หมดไป ปัจจุบันกิจการป่าไม้ลดบทบาทลงเพราะทรัพยากรป่าไม้ที่ลดลงตลอดมาทั้งถูกกฎหมาย และผิดกฎหมาย (ดังรายละเอียดในเรื่องทรัพยากรป่าไม้ในบทที่ 3 แล้ว)

ข. ศูนย์กลางการค้าข้าวและสินค้าอุปโภค บริโภค

สนธิสัญญาบาวนึ่ง ทำให้รัฐบาลสนับสนุนให้ประชากรเพิ่มผลผลิตข้าวเพื่อการส่งออก โดยการเพิ่มพื้นที่การทำนา ลดภาษีนา พวกไพร่ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน เพราะ รัฐบาลว่าจ้างชาวจีนมาทำงานโยธาต่าง ๆ ทำให้ชาวนาไทยในภาคกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่ม แม่น้ำเจ้าพระยาเหมาะที่สุดในการทำนา เริ่มเพิ่มการทำนาปลูกข้าวมากขึ้นเพื่อการส่งออก โดยเฉพาะมณฑลนครสวรรค์ประชากรเดินทางมาจับจองพื้นที่ทำการเพาะปลูกข้าวมากมายกว้างขวาง ขณะที่ทำเลที่ตั้งของปากน้ำโพที่เป็นจุดศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางน้ำ ทำให้ปากน้ำโพมีบทบาทในการค้าขายข้าวเปลือกและพืชไร่ รวมทั้งของป่าหลายประเภท พ่อค้าชาวจีนมีบทบาทมากในการเป็นพ่อค้าคนกลาง คนจีนอพยพเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยา และตอนต้นรัตนโกสินทร์ แต่มาสู่จังหวัดนครสวรรค์สมัยใดไม่แน่นอน ส่วนมากเป็นจีนฮกเกี้ยน ไทหล่า แต่ฉิวและแคะ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญทางการค้า ส่วนมากจะไปจากกรุงเทพฯ หลังจากที่มาอยู่กรุงเทพฯ และลี้ลี้มทุน ได้บ้างแล้ว ก็ทำการค้าโดยเป็นพ่อค้าคนกลางนำสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องใช้ในครัวเรือน สินค้าจากต่างประเทศหรือจากกรุงเทพฯ ล่องเรือขึ้นไปตามแม่น้ำเจ้าพระยา ไปจอดอยู่ที่ปากน้ำโพ และขณะเดียวกันก็รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรพวกข้าว พืชไร่ ของป่า ของพื้นเมือง ซึ่งส่วนมากเป็นสินค้าขึ้นปฐมภูมิจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดทางภาคเหนือที่จะล่องเรือและแพลงมาตามแม่น้ำปิง และแม่น้ำน่าน โดยพ่อค้าจีนพวกนี้จะจอดเรือแพอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อความสะดวกในการติดต่อทำการค้าและการขนส่งสินค้ากลับลงมากรุงเทพฯ ในขณะที่ประชากรท้องถิ่นที่เป็นคนไทยนั้น เป็นเกษตรกรเป็นส่วนมาก จะค้าขายบ้างก็เป็นการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ในหมู่บ้าน หรือรับซื้อผลผลิตภายในหมู่บ้านมาส่งต่อให้พ่อค้าคนจีนในเมือง

ท่านเทศมนตรีอุตม จิตราทรรได้เล่าว่า เมื่อประมาณ 50 ปีก่อนนี้ ในแควใหญ่ หรือแม่น้ำน่านจากต้นน้ำเจ้าพระยาต่อไปจนเกือบถึงบึงบรเพ็ดนั้นมี เรือนแพตั้งเรียงกันอยู่ริม ล่องฝั่งแม่น้ำ ส่วนในแม่น้ำยังมีแต่น้อยกว่าเพราะสถานีรถไฟปากน้ำโพอยู่ทางฝั่งแควใหญ่ สมัย นั้นคนอยู่เรือนแพเป็นพวกมีฐานะดีพวกพ่อค้าจีนและนายห้างฝรั่ง มีทั้งเป็นตัวแทนขายเหล้า เบียร์ และน้ำมันของบริษัทเชลล์ ล้วนแต่อยู่ในแควใหญ่ พวกฐานะดีมีแพขนาดใหญ่ค้าขายเป็นแบบห้าง สรรพสินค้า ส่วนฐานะด้อยหน่อยจะอยู่เรือเอี้ยมฉิมรับสินค้าเร่ขายขึ้น ๆ ล่อง ๆ ตลอดเวลา ดังนั้นปากน้ำโพจึงเป็นลักษณะศูนย์กลางการค้าขายและการสัญจรทางน้ำ การบรรทุกสินค้าขึ้นไป ขายใช้เรือยนต์และเรือลากจูงเป็นเรือไม้ เรือเหล็กท้องแบนเหมือนเรือขนทรายในปัจจุบัน สำหรับเรือเมล์รับส่งคนโดยสารจากปากน้ำโพขึ้นเหนือไปพิษณุโลก กำแพงเพชร พิจิตร ล่องใต้ ไปอยุธยา กรุงเทพฯ มีเรือเมล์เที่ยวทำเรือจอดที่ปลายทางมาตุลี อีกบริษัทคือ เรือเมล์แดง ทำเรือจอดที่ปลายทางลุ่มจิตรรา ซึ่งพัฒนาการขนส่งทางน้ำต่อมาบริษัทส่งเสริมการบริการ มีเรือ หลายประเภทหลายขนาดทั้งรับส่งคนโดยสารและขนส่งสินค้า มีตู้ต่อเรือริมแควใหญ่ด้วย แม้ทุกวันนี้ก็ยังดำเนินกิจการขนส่งทางน้ำอยู่ที่ปากน้ำโพ (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ 2527 : 64)

บรรยากาศของเมืองปากน้ำโพซึ่งเป็นลักษณะเมืองศูนย์กลางธุรกิจการค้าเมื่อ 40-50 ปีก่อนนั้นยังคงหลงเหลือให้เห็นถึงปัจจุบัน แม้ว่าเรือนแพในแควใหญ่จะเหลือน้อยเพราะผู้คนอพยพขึ้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่ริมถนน แต่ย่านธุรกิจการค้าเก่า ๆ แถบสถานีปากน้ำโพเร่ย ลงมาทางใต้ถึงสถานีหนองปลิง (สถานีนครสวรรค์) ยังคงมีอยู่บ้างอย่างเบาบาง ขณะที่กิจกรรมของเมืองปัจจุบันหนาแน่นทางฝั่งตะวันตกมากกว่า

ชุมชนเมืองนครสวรรค์ ปัจจุบันซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มมีความเจริญขึ้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดให้ย้ายตัวเมืองจากฝั่งตะวันออกมายังฝั่งตะวันตก โดยแบ่งการปกครองเป็นมณฑล นครสวรรค์มีอาณาเขตครอบคลุมจังหวัดตาก กำแพงเพชร อุทัยธานีและชัยนาท ประกอบกับการขนส่งทางน้ำลดบทบาทลงเมื่อทางรถไฟสายเหนือช่วงที่ 2 จากสถานีหลุมพริกถึงสถานีปากน้ำโพ สำเร็จลงและเปิดดำเนินการในปี พ.ศ. 2448 ส่งผลให้ชุมชนขยายตัวอย่างรวดเร็ว

ในปี 2475 ชุมชนเมืองนครสวรรค์เจริญขึ้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ประชากรตั้งถิ่นฐานท่ามาค้าขายมากขึ้น พ่อค้าชาวจีนที่อยู่เรือนแพก็ตั้งถิ่นฐานจับจองที่ดินตั้งร้านค้า เป็น

หลักแหล่งทำการส่งสินค้าจากกรุงเทพฯ ไปขาย ขณะเดียวกันก็รับซื้อพืชไร่ท้องถิ่นและข้าวเปลือก อยู่ที่ชุมชนและขยายกิจการมีโรงสีข้าว เมื่อชุมชนมีความเจริญจึงจัดตั้งเป็นสุขาภิบาลปากน้ำโพ ในปี 2457 นี้

ในปี 2470 มีการสร้างถนนลาดยางสายแรกของชุมชนคือถนนโกสีย์ ความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร จากหน้าวัดนครสวรรค์จนถึงตำบลบางปรอง (หน้าโรงเรียนสตรีนครสวรรค์ ในปัจจุบัน) ในสมัยที่ขุนวิวัฒน์สุขวิทยา เป็นนายกเทศมนตรี

ในปี 2478 จัดตั้งยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลเมืองนครสวรรค์เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2478 พื้นที่ชุมชนประมาณ 1.47 ตารางกิโลเมตร ประชากรตั้งถิ่นฐานหนาแน่นบริเวณตลาดปากน้ำโพและสองฝั่งแม่น้ำทั้ง ฝั่ง น่าน และเจ้าพระยา เพราะเส้นทางน้ำยังใช้ติดต่อภายในชุมชนขณะที่ทางรถไฟติดต่อกับภายนอก

ในปี พ.ศ. 2485 เริ่มมีการสร้างทางหลวงจังหวัดเชื่อมระหว่างอำเภอ ถนนมีบทบาทมากขึ้นจึงได้มีการสร้างสถานีรถไฟแห่งใหม่ที่ตำบลหนองปลิง ซึ่งเป็นสถานีรถไฟนครสวรรค์ในปัจจุบัน ทำให้แควใหญ่ลดความสำคัญลง

ในปี 2490 เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่บริเวณตลาดปากน้ำโพ ทำให้ชุมชนฝั่งตะวันตก (ที่ปัจจุบัน) เจริญขึ้นอย่างรวดเร็วจนต้องเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลครั้งแรกในปี 2493 เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2493 มีพื้นที่ประมาณ 8.85 ตารางกิโลเมตร

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2493 สะพานเดชาดิวงศ์สร้างเสร็จก็สามารถทำการขนส่งทางบกระหว่างนครสวรรค์ - กรุงเทพฯสะดวก การคมนาคมทางน้ำแทบไม่มีบทบาทเลยนอกจากขนส่งสินค้าหนักมาก การเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายพืชไร่จากท้องถิ่นและสินค้าอุปโภคบริโภคจากกรุงเทพฯ ยังคงเพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบการขนส่งจากทางน้ำสู่ทางบกเท่านั้น

ในปี 2522 ชุมชนเจริญขึ้นมาก ทำให้ต้องขยายเขตเทศบาลเป็นครั้งที่ 2 โดยเพิ่มขึ้นเป็น 27.87 ตารางกิโลเมตร เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2522 เพื่อรองรับความเจริญเติบโตของชุมชนมาจนกระทั่งปัจจุบัน เดิมพื้นที่เขตเทศบาลมีขนาด 8.85 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมตำบลปากน้ำโพตำบลเดียว เมื่อขยายเขตเทศบาลทำให้ครอบคลุมอำเภอเขตตำบลข้างเคียง ได้แก่ หมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 10 ของตำบลนครสวรรค์ตก, หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 7 ของตำบลนครสวรรค์ออก, หมู่ที่ 13 ของตำบลวัดไทรย์ รวมทั้งสิ้น 4 ตำบล (ดูแผนที่ 4.3 ประกอบ)

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์

แผนที่ 4.3

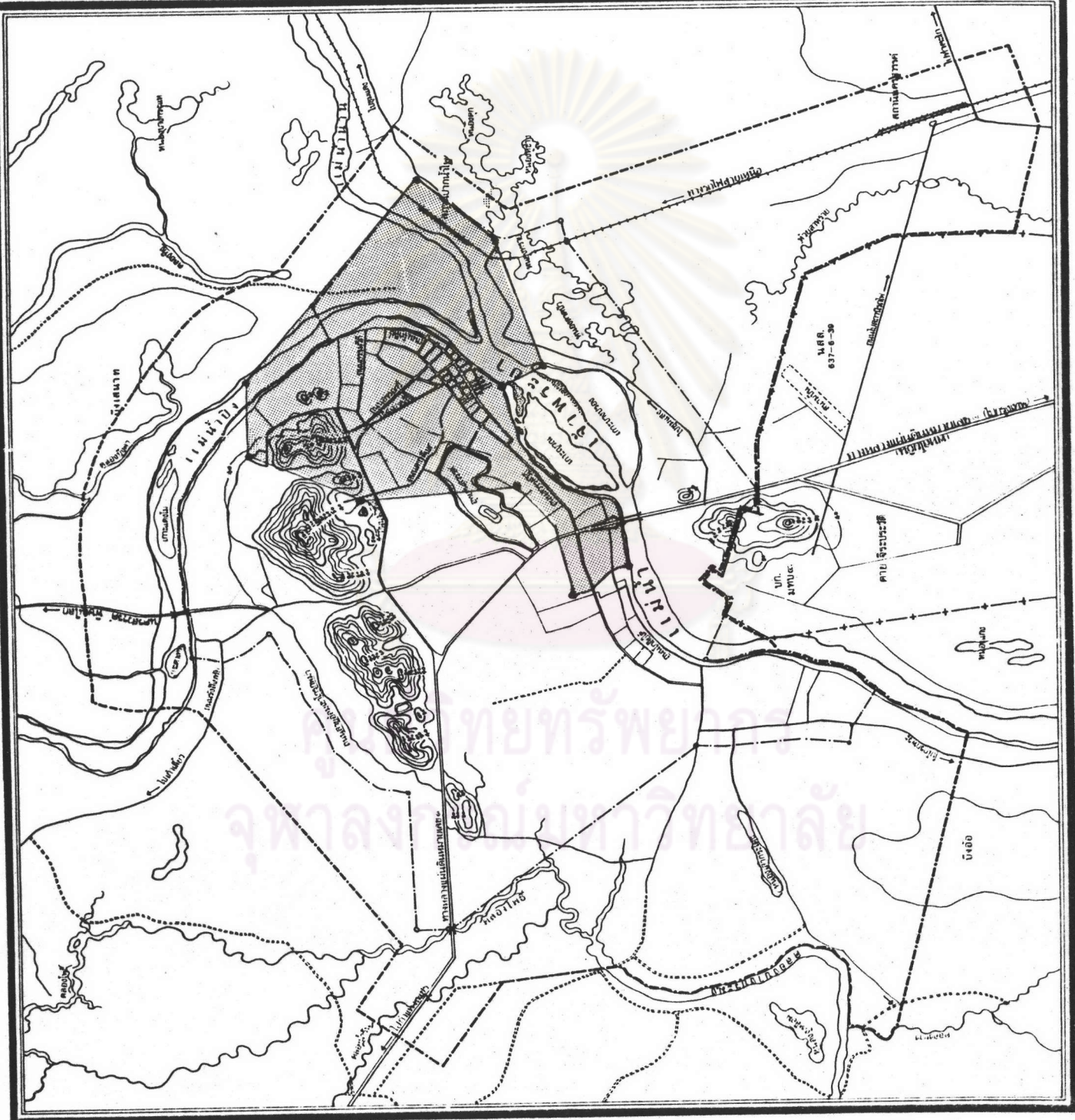
แสดง การขยายเขต
เทศบาล

ตามหมาย.

- เขตเทศบาลเดิม
- เขตเทศบาลใหม่ (พศ.2522)

ที่มา. เทศบาลเมืองฯ

- สัญลักษณ์.
- ถนน
  - ถนนชั้นรอง
  - ทางรถไฟ
  - แหล่งน้ำ คลอง
  - เส้นความสูง
  - เขตทหาร
  - เขตเทศบาล
  - เขตพื้นที่ศึกษา

ลักษณะกายภาพของชุมชนเมืองนครสวรรค์ปัจจุบัน

ชุมชนเมืองนครสวรรค์ (พื้นที่ศึกษา) ประกอบด้วยพื้นที่เขตเทศบาล 27.87 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่ข้างเคียงอีกประมาณ 28.77 กิโลเมตร รวมทั้งสิ้น 56.64 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยพื้นที่ทั้งหมดของตำบลปากน้ำโพบางส่วนของตำบลนครสวรรค์ออก ตำบลนครสวรรค์ตก ตำบลวัดไทย ตำบลบางม่วง ตำบลแควใหญ่และตำบลหนองปลิง การกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษานี้พิจารณาจากการใช้ที่ดินในปัจจุบัน และแนวโน้มการใช้ที่ดินในอนาคต โดยขอบเขตการแบ่งใช้สภาพกายภาพ เช่น เส้นทางน้ำ ถนนทางรถไฟ รวมทั้งขอบเขตการปกครองประกอบกัน นอกจากนี้ในการศึกษาในรายละเอียดได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 22 หน่วยย่อย เพื่อสะดวกในการพิจารณาข้อมูลด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการใช้ที่ดิน เพราะพื้นที่มีลักษณะกายภาพและการใช้ที่ดินแตกต่างกัน ในการแบ่งย่อยพื้นที่ศึกษานี้พิจารณาหลายด้านประกอบกันได้แก่

1. การใช้ที่ดินปัจจุบันของเทศบาลเมืองนครสวรรค์ (ปี 2525)
2. แนวเขตสำรวจของกองสำรวจ สำนักผังเมือง
3. การแบ่งเขตพื้นที่ของแผนที่ภาษีเทศบาลเมืองฯ (ปี 2527)
4. เส้นทางคมนาคมและสภาพธรรมชาติทั้งแม่น้ำ คลอง ภูเขา

จากการพิจารณาดังกล่าวทำให้สามารถแบ่งส่วนย่อยพื้นที่ศึกษาได้ 22 หน่วย (ดูแผนที่

4.4 ประกอบ)

พื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ในอำเภอเมืองนครสวรรค์ ซึ่งมีพื้นที่ 1,400 ตารางกิโลเมตร มีขนาดพื้นที่ 56.64 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 4.02 % ของพื้นที่อำเภอเมือง แม้ว่าจะเป็นที่ดินขนาดเล็กเมื่อเทียบกับอำเภอเมือง แต่เป็นจุดศูนย์กลางกิจกรรมหลายด้าน เป็นศูนย์กลางความเจริญ การตั้งถิ่นฐานของประชากรในปี 2526 เขตเทศบาลเป็นพื้นที่รองรับประชากรประมาณ 44.20 % ของประชากรอำเภอเมือง เมืองนครสวรรค์มีลักษณะถูกแบ่งด้วยลำน้ำเจ้าพระยา โดยทั่วไปพื้นที่ด้านเหนือชุมชนเป็นภูเขาสูงประมาณ 150 เมตร ได้แก่เขาภูกเหือขึ้นไปก็เป็นพื้นที่ราบริมแม่น้ำปิง แต่มีระดับพื้นที่สูงกว่าตัวชุมชนเมือง ด้านใต้ของชุมชนเป็นที่ลุ่มติดริมแม่น้ำเจ้าพระยา เวลาฤดูน้ำก็มีโอกาสท่วมบริเวณริมตลิ่ง ด้านตะวันออกติดแม่น้ำปิงและแม่น้ำเจ้าพระยา เวลาฤดูน้ำเหนือหลากน้ำล้นฝั่งท่วมตัวเมืองได้ ปัจจุบันเทศบาลทำเขื่อนคอนกรีตป้องกันน้ำท่วม ซึ่งก็พอจะแก้ปัญหาได้ ส่วนด้านตะวันตกของชุมชนเป็นที่ลุ่ม

ต้ำน้ำท่วมบ่อย ๆ โดยเฉพาะฤดูฝนน้ำจากที่สูงทางตะวันตก คืออำเภอลาดยาวที่ไหลบ่ามามากจะมาท่วมบริเวณนี้ เป็นปัญหาใหญ่อย่างหนึ่งของชุมชนเมือง บัจจุบันมีการสร้างถนนดินเป็นเขื่อนกั้นน้ำลายโรง เรือนพลตำรวจ-สันตุ พอจะแก้ปัญหาได้บ้างแต่ไม่ถาวรนัก เมื่อพิจารณาระดับพื้นที่พบว่าทางด้านเหนือชุมชนเป็นที่สูงมากกว่า โดยจะลาดลงสู่ด้านตะวันออก ซึ่งเป็นที่ตั้งชุมชนเมืองและลาดลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา

การพิจารณาลักษณะกายภาพภายในชุมชนเบื้องต้น (ในรายละเอียดอยู่ที่ท้ายบทที่ 4) ซึ่งพิจารณาตามรายหน่วยย่อยพื้นที่ศึกษาพอสรุปได้ดังนี้ (ดูแผนที่ 4.5 ประกอบ)

พื้นที่หน่วยที่ 1 เป็นย่านศูนย์กลางการค้าของเมืองนครสวรรค์ เป็นจุดแรกของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแห่งนี้เมื่อรัชกาลที่ 5 โปรดให้ย้ายเมืองมาฝั่งตะวันตก (บริเวณนี้ได้จากการจับจองที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ โดยใช้การปักหลักเขตเอาเขือกกันเท่านั้น) ส่วนมากเป็นพ่อค้าคนกลางชาวจีน ขณะที่ชาวไทยส่วนใหญ่อยู่รอบนอกทำการเพาะปลูกข้าว ทำไร่ นาพืชผลมาส่งให้พ่อค้าเหล่านี้จนพ่อค้าร่ำรวยก็ปลูกสร้างอาคารถาวร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้ชั้นเดียว ลมัยนั้นมีตึกแค่ 3 ตึกคือตึกแดง ตึกขาวและตึกเหลือง ซึ่งชั้นบนเป็นโรงแรมชั้นล่างเป็นตลาดขายอาหาร ผู้มีบทบาทในการบุกเบิกพื้นที่นี้คือ ขุนประจักษ์สินกุล (เจ้าแก้วเหินยวซื่อ ต้นสกุลจิตราทาร) จับจองพื้นที่ไว้มาก นอกจากนี้ก็มีพ่อค้าคนอื่น ๆ ดังนั้น พื้นที่บริเวณนี้เจริญเติบโตโดยเอกชนชาวจีนเป็นหลัก จึงมีสภาพชุมชนไปทางจีนมากกว่าไทย การที่เป็นชุมชนเก่าแก่ ดังนั้น อาคารบางส่วนเช่นริมถนนโกสีย์ (ถนนสายแรกของชุมชน) ทางตอนเหนือยังเป็นอาคารไม้สภาพทรุดโทรมมาก ขาดการปรับปรุง เพราะบัจจุบันหลายด้านดังจะแสดงรายละเอียดต่อไปท้ายบท บัจจุบันพื้นที่หน่วยที่ 1 นี้เป็นย่านธุรกิจการค้าที่สำคัญที่สุดของเมืองนครสวรรค์

พื้นที่หน่วยที่ 2, 3 และ 4 เป็นย่านที่ขยายตัวออกมาจากหน่วยที่ 1 เมื่อชุมชนขยายตัว มีการตัดถนนเพิ่มขึ้น คือถนนมาตุลีและอรรถกรวี ในหน่วยที่ 3 และถนนสวรรค์วิถีในหน่วยที่ 4 ซึ่งสร้างเพิ่มออกมาจากชุมชนใหม่มาเชื่อมกับพหลโยธิน การใช้ที่ดินการค้าก็กระจายออกมาตามริมถนนเหล่านี้ จนมาติดกับอุปสรรคทางกายภาพของพื้นที่เช่นเขาภูกทางด้านเหนือหนองลุ่มบุญ ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมมากขณะนั้น ทางใต้ติดแม่น้ำเจ้าพระยาและถนนสวรรค์วิถี นอกจากนี้ก็มีการอยู่อาศัยของประชากรปะปนกันอยู่ทั่วไป

พื้นที่หน่วยที่ 5 เป็นย่านสถาบันราชการและการศึกษา เกิดจากการย้ายศาลากลาง

มาตั้งโดยรัชกาลที่ 5 เป็นผู้เลือกทำเลที่ตั้ง อาจเรียกได้ว่าเป็นการวางผังเมืองครั้งแรกของ ชุมชนเมืองนครสวรรค์ บริเวณนี้ถูกล้อมพื้นที่ไว้สำหรับขยายกิจการของราชการมาก การขยายตัวการใช้ที่ดินจึงค่อนข้างช้ากว่าบริเวณย่านการค้า พื้นที่หน่วยที่ 5 นี้มีลักษณะเป็นศูนย์กลาง ชุมชนอีกกลุ่มหนึ่งของเมืองนครสวรรค์

พื้นที่หน่วยที่ 6, 7, 13 เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำท่วมมาตั้งแต่โบราณ (ขณะที่หน่วยที่ 1, 4, 5 เป็นพื้นที่สูงสันดอนริมแม่น้ำหรือ Natural Levee) เดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทำนา เมื่อชุมชน ขยายตัวก็ทำการปรับปรุงพื้นที่ทั้งโดยเอกชนและทางราชการ เช่นสร้างหนองสมบูรณ์เป็นส่วน ล่าธารณะ และถมพื้นที่เหนือหนองสมบูรณ์ก็ทำให้ประชากรขยายการใช้ที่ดินออกมาจากพื้นที่ย่านชุมชน เดิม ส่วนใหญ่จะเป็นที่อยู่อาศัยเบาบาง มีย่านการค้าบริเวณริมถนนพหลโยธิน คือสถานีขนส่ง รถโดยสาร เป็นย่านการค้าปรีชา-สุภา เป็นลักษณะการค้าบริการมากกว่า จึงไม่มีบทบาทเท่ ย่านการค้าเก่าแก่ของเมือง ในฤดูฝนถ้าน้ำป่าจากอำเภอลาดยาวมามาก พื้นที่บริเวณนี้จะ ประสบปัญหาน้ำท่วมขังโดยตลอดมา

พื้นที่หน่วยที่ 8 พื้นที่ไม่ต่อเนื่องกับชุมชนเมือง เป็นลักษณะพื้นที่เกษตรกรรมของเมือง เป็นแหล่งเพาะปลูกพืชผักมาขายที่ตลาด ต้องขนลงเรือข้ามมาขึ้นท่าเรือเทศบาล นอกจากนี้ ยังมีการทำบ่อเลี้ยงปลาและกระชังเลี้ยงปลาในแม่น้ำน่าน ประชากรอาศัยอยู่เบาบาง ในขณะที่ พื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำน่านเป็นชุมชนเมืองปากน้ำโพเก่า เคยมีบทบาทมาก่อน ปัจจุบันมีบทบาทน้อย สถานีปากน้ำโพก็มีการไม่มีความนิยมนัก ต่อมาเมื่อมีการสร้างถนนสายนครสวรรค์-อำเภอชุมแสง ก็ทำให้มีการตั้งถิ่นฐานประชากรเพิ่มบ้าง ในบางฤดูน้ำเหนือไหลบ่าลงมามากทั้งแม่น้ำปิงและ แม่น้ำน่าน พื้นที่บริเวณริมตลิ่งจะมีปัญหาน้ำท่วม ดังนั้น จากปัญหาการคมนาคมติดต่อกับศูนย์กลาง เมืองและปัญหาน้ำท่วมฝั่งทำให้การขยายตัวการใช้ที่ดินบริเวณนี้มีน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับฝั่ง ตัวเมือง

พื้นที่หน่วยที่ 9 เป็นพื้นที่เกษตรของเมืองเช่นกัน เพราะพื้นที่เป็นลุ่มต่ำ มีหนองน้ำ เก้าและมีเกาะกลางแม่น้ำ 2 เกาะ คือเกาะจตุรและเกาะบางปรอง การอยู่อาศัยมีไม่มากนัก ปัจจุบันและอนาคตพื้นที่นี้มีบทบาทความสำคัญมากในการพัฒนาชุมชนเมืองนครสวรรค์ เพราะ เกาะบางปรองเป็นที่ตั้งของโครงการสถานีถ่ายสินค้าทางน้ำ (สถานีนครสวรรค์) ซึ่งกำลัง ดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ซึ่งเป็นโครงการระดับประเทศ และความหวังใหม่ของประชากรเมือง นครสวรรค์ (รายละเอียดอยู่ในเรื่องโครงการพัฒนา)

พื้นที่หน่วยที่ 10, 11, 12 เป็นพื้นที่สูงของชุมชนเมือง การไ้ที่ดินเบาบาง เพราะหน่วยที่ 10, 12 เป็นภูเขา ส่วนหน่วย 11 เป็นพื้นที่หลังเขา การขยายตัวการไ้ที่ดิน มีน้อย การตั้งถิ่นฐานบริเวณริมแม่น้ำปิง เป็นการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม ปัจจุบันมีการสร้างเส้นทาง หลวง ล่ายนครสวรรค์-พิจิตร-พิษณุโลก ผ่านขึ้นไปทางเหนือก็อาจจะมีผลกระทบการไ้ที่ดินบ้าง นอกจากนี้ในหน่วยที่ 12 ยังเป็นที่ตั้งของโครงการเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติด้วย

พื้นที่หน่วยที่ 14, 15 เป็นพื้นที่อยู่อาศัยเบาบาง เพราะหน่วย 14 เป็นพื้นที่ทหาร และหน่วย 15 เป็นเขตปลอดภัยทหาร เพราะใกล้กับมณฑลทหารบกที่ 4 ค่ายสิระประวัติ ทำให้ล้กักกันความเจริญเติบโตของการไ้ที่ดิน ในหน่วยที่ 14 มีโรงงานสุรากรมสรรพสามิต ขณะที่หน่วยที่ 15 เป็นที่ตั้งของโรงงานผลิตน้ำตาล บริษัทเล็ริมลู่จำกัด

พื้นที่หน่วยที่ 16, 17 เป็นพื้นที่นอกเขตเทศบาลเป็นพื้นที่ลุ่ม มีการทำนาปลูกข้าว และพืชไร่ การอยู่อาศัยยังมีเบาบาง และการขยายตัวมีน้อย ในหน่วยที่ 16 เป็นที่ตั้งสถานีรถไฟนครสวรรค์ ในอนาคตคาดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการไ้ที่ดิน บริเวณพื้นที่ 2 หน่วยนี้ เพราะเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับหน่วยที่ 9 ซึ่งเป็นโครงการสถานีขนถ่ายสินค้าทางน้ำ

พื้นที่หน่วยที่ 18, 19 เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ริมฝั่งแม่น้ำปิงด้านตะวันออก ปัจจุบันมีการอยู่อาศัยเบาบาง ขณะนี้มีถนนสายนครสวรรค์-พิษณุโลก ผ่านคาดว่าจะ เป็นปัจจัยดึงดูด ให้การไ้ที่ดินชุมชนเมืองขยายตัวมาทางด้านนี้ เทศบาลมีโครงการเปิดพื้นที่โดยการสร้างถนน ถาวรจากเกาะยม (หน่วยที่ 8) มายังถนนสายพิษณุโลกนี้ (ปัจจุบันเป็นทางลูกรัง)

พื้นที่หน่วยที่ 20, 21, 22 เป็นพื้นที่เกษตรกรรมของเมือง ลักษณะเป็นที่ลุ่มเหมาะ แก่การเพาะปลูกมากกว่าการไ้ที่ดินประเภทอื่น แต่จากการพิจารณาแนวโน้มการขยายตัวของ ชุมชน พบว่าบริเวณหน่วยที่ 13 และ 14 มีแนวโน้มการขยายตัวชุมชนมาก แม้ว่าจะมีปัญหา น้ำท่วมแต่ก็มีการขยายตัวของที่อยู่อาศัย บ้านจัดสรรในบริเวณนี้

เหล่านี้เป็นลักษณะด้านกายภาพของพื้นที่ชุมชนเมืองนครสวรรค์ ซึ่งจะได้ทำการศึกษา ในรายละเอียดต่อไป และสรุปไว้ท้ายบทนี้ เพื่อเป็นส่วนประกอบในการพิจารณาแนวโน้ม การไ้ที่ดินชุมชนเมืองในอนาคตต่อไป

สภาวะเศรษฐกิจเมืองนครสวรรค์

การศึกษาแนวทางการใช้ที่ดินของเมืองนั้น ควรที่จะทราบถึงองค์ประกอบของเมืองในทุก ๆ ด้าน สภาพเศรษฐกิจเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจะบอกลักษณะของเมือง (Character) การศึกษาถึงฐานเศรษฐกิจของเมือง (Basic Sector) เป็นส่วนสำคัญ เพราะฐานเศรษฐกิจหลักจะมีความสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจรอง (Non Basic Sector) คือภาคเศรษฐกิจ โดยจะเป็นส่วนสนับสนุนภาคเศรษฐกิจหลัก ซึ่งจะแสดงถึงลักษณะเมืองอีกทั้งสะท้อนลงมาสู่กายภาพการใช้ที่ดินทั้งในอดีต ปัจจุบันและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลง เพื่อพิจารณาประกอบการวางแผนการใช้ที่ดินให้เหมาะสม

ก. ในการพิจารณาฐานเศรษฐกิจหลักของชุมชนเมืองนครสวรรค์นี้ ใช้การวิเคราะห์ความชำนาญของพื้นที่หรือ Location Quotient (L.Q) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์เศรษฐกิจ ซึ่งแม้จะมีข้อบกพร่องบ้าง แต่ก็นับว่าดีกว่าหลาย ๆ วิธี ในแง่ที่มีความแน่นอนพอสมควร (ประพันธ์ เศวตนันท์ 2519 : 165) ข้อมูลส่วนมากใช้การจ้างแรงงาน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลการจ้างแรงงานจากสำมะโนประชากรฯ ปี 2523 ประกอบกับข้อมูลด้านเศรษฐกิจของเทศบาลเมืองฯ ซึ่งสำรวจโดยสำนักผังเมือง ปี 2525 พบว่าสาขาการผลิตที่เป็นฐานเศรษฐกิจของเมืองคือมีค่า L.Q. มากกว่า 1 แทบทุกสาขา ยกเว้นสาขาเกษตรกรรมเท่านั้น ที่เมืองนครสวรรค์ต้องพึ่งพาชุมชนรอบนอก (ดูตาราง 4.2 ประกอบ) สาขาการผลิตที่เป็นฐานเศรษฐกิจของเมืองนครสวรรค์ประกอบด้วย การธนาคารและประกันภัย การคมนาคมขนส่ง การค้าปลีก-ส่ง การบริการ การอุตสาหกรรม ไฟฟ้า-ประปาและการก่อสร้าง กิจกรรมทางเศรษฐกิจในแต่ละสาขาล้วนใหญ่กำลังเติบโต บางสาขาที่มีอัตราการขยายตัวสูง ซึ่งพิจารณาในบทที่ 3 แล้ว การศึกษาในส่วนนี้จะศึกษาในส่วนกิจกรรมที่มีผลโดยตรงต่อการใช้ที่ดินของเมือง เพื่อเป็นส่วนในการพิจารณาหาแนวทางการใช้ที่ดินรองรับความเจริญและความต้องการการใช้ที่ดินในอนาคตอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะพื้นที่พาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม ซึ่งจะพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไปด้วย

1. ประชากรแรงงานของเมืองนครสวรรค์

จากการสำรวจของกองสำรวจสำนักผังเมืองในปี 2525 พบว่า ประชากรเขตเมืองมีจำนวน 104,054 คน ประกอบด้วยชาย 49,183 คน หญิง 54,871 คน หรืออัตราส่วน 47.27 : 52.73 ในจำนวนทั้งหมดนี้เป็นประชากรวัยแรงงาน 78.44 % แรงงานชาย :

หญิงมีสัดส่วน 46.11 : 53.89 โดยประชากรวัยแรงงานเหล่านี้อยู่ในกำลังแรงงานเพียง 54.47 % ซึ่งเป็นชายมากกว่าหญิง คือ 55.92 : 44.08 และมีอายุอยู่ในช่วง 25-44 ปี มากที่สุด ประชากรมีงานทำ : ประชากรไม่อยู่ในกำลังแรงงาน = 1 : 1.008 อัตราส่วน การการเลี้ยงดูร้อยละ 82.31 เป็นอัตราที่สูงเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของประเทศในปีเดียวกัน คือร้อยละ 77.9 (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2528 : 4) (ดูแผนภาพ 4.1 ประกอบ)

ประชากรที่อยู่ในกำลังแรงงานนั้นอยู่ในอาชีพบริการมากที่สุด คือประมาณร้อยละ 31.92 ของทั้งหมด โดยเป็นชาย 38.72 % ของกำลังงานชายและหญิง 23.29 % ของกำลังงานหญิง กำลังแรงงานมากเป็นอันดับสองคืออาชีพเกี่ยวกับการค้า อันดับสามคือเกี่ยวกับกิจการขนส่ง กำลังงานหญิงในภาคการค้ามากกว่าชาย ขณะที่อาชีพบริการมีชายมากกว่าหญิง แรงงานส่วนมากมีความรู้ระดับประถมศึกษามากที่สุด และแรงงานระดับประถมฯ อยู่ในอาชีพบริการมากที่สุด คือ 41.23 % ขณะที่แรงงานระดับมัธยมฯ จะอยู่ในหมวดวิชาชีพและประกอบการค้ามากที่สุด (ดูตาราง 4.1 และแผนภาพ 4.2 ประกอบ)

แรงงานส่วนใหญ่ของเมืองซึ่งอยู่ในอาชีพบริการมากที่สุด และมีการศึกษาน้อย ดังกล่าวแล้วในเรื่องระดับรายได้ของแรงงานนั้น อาชีพบริการก็มีระดับรายได้อยู่ในระดับต่ำกว่า อาชีพอื่น ๆ ประชากรแรงงานทุกสาขาอาชีพรวมกันนั้น มากกว่าครึ่งหนึ่งของทั้งหมด คือ ประมาณร้อยละ 56.29 มีระดับรายได้ต่ำกว่าเดือนละ 2,100 บาท ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นแรงงานในอาชีพบริการ การค้าและการขนส่งตามลำดับ แรงงานอาชีพการค้าและบริการมีระดับรายได้กระจายตัวมาก ทั้งต่ำสุดคือต่ำกว่า 300 บาท จนถึงสูงสุดคือมากกว่า 10,000 บาท ต่อเดือน แลถึงถึงลักษณะของการค้าและการบริการ มีทั้งระดับกิจการเล็ก ๆ ไปจนถึงกิจการขนาดใหญ่ (ดูแผนภาพ 4.3 ประกอบ) เพราะในระดับรายได้ที่สูงสุดของการสำรวจคือ มากกว่า 10,000 บาทต่อเดือนนั้น ผู้ที่ทำอาชีพการค้ามีมากที่สุดคือ 1,108 คน คิดเป็น 79.54 % ของประชากรที่มีรายได้กลุ่มนี้ และอาชีพบริการก็มากเป็นอันดับสองเช่นกัน ส่วนกำลังงานอาชีพอื่น ๆ จะมีระดับรายได้กลุ่มกลาง ๆ และกระจายจำนวนเท่า ๆ กัน

ในเรื่องที่พักของแรงงานนั้น พบว่าประชากรแรงงานพักอาศัยอยู่ในอาคารพักอาศัยทั่วไปมากที่สุดประมาณร้อยละ 87.95 ของกำลังงาน ที่เหลือพักอยู่ในอาคารพาณิชย์ร้อยละ 11.81 และอาคารอุตสาหกรรมร้อยละ 0.24 (ดูตาราง 4.1 ประกอบ)

ตารางที่ 4.1 แสดงประชากรกำลังแรงงาน แยกตามหมวดอาชีพและประเภทที่พักอาศัย ปี 2525

หมวดอาชีพ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวนกำลังแรงงาน				ประเภทที่พักอาศัยของกำลังแรงงาน					
			จำนวน	ชาย ร้อยละ	จำนวน	หญิง ร้อยละ	อาคารพักอาศัยทั่วไป	พักในอาคารพาณิชย์	พักอาศัยในอาคาร อุตสาหกรรม			
เกษตรกรรมและประมง	960	2.16	490	1.97	470	2.40	950	2.43%	10	0.19%	-	-
เหมืองแร่และย่อยหิน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
การผลิต	82	0.19	48	0.19	34	0.17	70	0.18%	-	-	12	11.32%
การขนส่ง	1,040	2.34	1,000	4.02	40	0.20	1,000	2.55%	40	0.76%	-	-
ปฏิบัติงานอาชีพการค้า	12,792	28.77	5,320	21.40	7,472	38.13	9,310	23.81%	3,440	65.52%	42	39.62%
ปฏิบัติงานวิชาชีพ	7,164	16.11	4,592	18.47	2,572	13.13	6,880	17.59%	280	5.33%	4	3.77%
ปฏิบัติงานบริหาร	91	0.20	81	0.33	10	0.05	60	0.15%	30	0.57%	1	0.94%
ปฏิบัติงานเสมียน	550	1.24	270	1.09	280	1.43	510	1.30%	40	0.76%	-	-
การบริการ	14,189	31.92	9,625	38.72	4,564	23.29	13,290	33.99%	860	16.38%	39	36.79%
ไม่มีงานทำ, กำลังหางาน	7,588	17.07	3,435	13.81	4,153	21.20	7,030	17.98%	550	10.47%	8	7.55%
รวม	44,456	100.00	24,861	100.00	19,595	100.00	39,100	87.95%	5,250	11.80%	106	0.23%

ที่มา: สำนักผังเมือง, 2525.

ตารางที่ 4.2 แสดงประชากรวัยแรงงาน (อายุ > 11 ปี) ที่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ
แยกตามหมวดอาชีพ, เปรียบเทียบสัดส่วนจังหวัดและชุมชนเทศบาล

สาขาการผลิต	แรงงานในจังหวัด		แรงงานในเทศบาล		Location Quotient
	จำนวน(คน)	ร้อยละ	จำนวน(คน)	ร้อยละ	
1. เกษตรกรรม	413,681	79.49	3,601	7.85	0.10
2. อุตสาหกรรม	24,529	4.54	8,579	18.70	4.12
2.1 เหมืองแร่, ย่อยหิน	613	0.11	55	0.12	1.06
2.2 อุตสาหกรรม	17,040	3.15	6,364	13.87	4.40
2.3 การก่อสร้าง	6,338	1.17	1,878	4.09	3.49
2.4 การไฟฟ้า, ประปา	538	0.10	282	0.61	6.18
3. การค้าและบริการ	102,603	18.97	33,700	73.45	3.87
3.1 การคมนาคม-ขนส่ง	7,994	1.48	3,719	8.11	5.48
3.2 การค้าส่ง-ค้าปลีก	37,550	6.94	14,731	32.11	4.62
3.3 การธนาคาร, ประกันภัย	1,240	0.23	808	1.76	7.68
3.4 การบริการ	35,320	6.53	12,568	27.39	4.19
4. อื่น ๆ (แยกไม่ได้)	20,499	3.79	1,874	4.08	1.08
	540,813	100%	45,880	100%	1.00

ที่มาข้อมูล : สำนวนประชากรและการเคหะปี 2523, (ตารางที่ 25) และ
สำนวนประชากรและการเคหะปี 2513

การพิจารณาโดยใช้วิธี Location Quotient, จากสูตร

$$LQ = \frac{\frac{Xa}{Xb}}{\frac{Ra}{Rb}}$$

Xa = แรงงานในอุตสาหกรรม X ในเทศบาล

Xb = แรงงานในอุตสาหกรรม X ของจังหวัด

Ra = แรงงานทั้งหมดในเทศบาล

Rb = แรงงานทั้งหมดในจังหวัด

2. ภาษีอากร ซึ่งเป็นรายได้ของจังหวัดจากข้อมูลภาษีรายได้ซึ่งแยกตามรายอำเภอ พบว่าอำเภอเมืองฯ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเทศบาลฯ มีรายได้จากภาษีการค้าสูงที่สุดกว่าอำเภออื่น ๆ โดยสูงกว่าภาษีการค้าจากอำเภอตากลี ซึ่งสูงเป็นอันดับสองถึง 3.5 เท่า และสูงกว่าภาษีการค้าจากอำเภอเก้าเลี้ยว ซึ่งต่ำสุดถึง 4.16 เท่า (ข้อมูลกรมสรรพากรจากรายงานวิจัยจังหวัดนครสวรรค์) แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมเกี่ยวกับการค้า เป็นเศรษฐกิจหลักของเมืองนครสวรรค์ (ดูตาราง 4.3 และแผนภาพ 4.4 ประกอบ)

ข. การค้าและการบริการ

1. ลักษณะการค้าโดยทั่วไป

จากการศึกษาประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมืองนครสวรรค์ ทำให้ทราบถึงบทบาทด้านการค้าและบริการของเมืองมีมาตั้งแต่การก่อตั้งชุมชน จากทำเลที่ตั้งที่เอื้ออำนวยและส่งเสริมบทบาทด้านการค้าและบริการของเมืองที่มีต่อพื้นที่รอบข้างทั้งภายในจังหวัดและภาคเหนือตอนล่าง จากสภาพความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ที่ล้อมรอบเมืองประกอบกับนโยบายทางการเมืองการปกครอง ดังกล่าวไว้ตอนต้นบทนี้ ทำให้นักธุรกิจมีกำเนิดขึ้นมาจากการเป็นศูนย์กลางตลาดการค้าข้าวเปลือกและไม้สัก โดยเป็นผลผลิตที่ส่งมาจากพื้นที่รอบ ๆ รวมทั้งภาคเหนือตอนบนด้วย โดยเฉพาะไม้สัก ขณะเดียวกันก็เป็นศูนย์กลางการให้บริการแก่กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการค้าสินค้าทั้ง 2 ประเภท นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งกลางการค้าปลีก-ส่งสินค้าอุปโภคบริโภคแก่ประชากรท้องถิ่นและภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งลูกค้าหลักก็คือเกษตรกรปัจจุบันบทบาทด้านการเป็นตลาดค้าข้าวเปลือกและไม้สักนั้น ไม่เหลือในตัวเมืองนครสวรรค์ คงมีแต่การค้าส่ง-ปลีก สินค้าอุปโภคบริโภค และการบริการด้านต่าง ๆ เช่นการเงินการธนาคาร หมายรวมทั้งแหล่งเงินทุนด้วย การขนส่ง เป็นต้น การที่ลักษณะตลาดการค้าข้าวเปลือกและไม้สักหมดไปนี้ เพราะปัจจัยหลายด้านประกอบกัน โดยเฉพาะการคมนาคมขนส่งทางถนนที่เจริญและสะดวกรวดเร็ว สามารถเข้าไปถึงแหล่งผลิตได้ นอกจากนี้เหตุผลด้านอื่น คือ

ก) ตลาดข้าวเปลือกนั้น ปัจจุบันมีตลาดกลางข้าวที่สำคัญอยู่ที่อำเภอพยุหะคีรี ซึ่งมีท่าข้าว 3 ท่า และที่มีขนาดใหญ่ปริมาณการซื้อขายมากที่สุดระดับประเทศคือท่าข้าวท่าหนังธง (รายละเอียดตลาดข้าวอยู่ในภาคเศรษฐกิจบทที่ 3)

ข) ไม้สัก นั้นปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ในภาคเหนือถูกบุกรุกทำลายมากที่เหลืออยู่ส่วนมากเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ป่าไม้สัมปทานมีน้อยแต่ก็นิยมขนส่งทางรถยนต์มากกว่า

เพราะสะดวกรวดเร็ว ในเรื่องการติดต่อก็กระทำได้ที่แหล่งผลิตหรือโรงงานแปรรูป ซึ่งก็เหลือน้อยทั้งในจังหวัดนครสวรรค์และกรุงเทพฯ เช่นบริเวณบางโพ ดังนั้น ความจำเป็นในการมีแหล่งกลาง การซื้อขายก็หมดไป

ปัจจุบันการค้าของ เมืองนครสวรรค์ที่คงเหลือจากอดีตก็คือ การเป็นตลาดค้าปลีกและส่งสินค้าอุปโภคบริโภค รวมทั้งสินค้าอุตสาหกรรมจากแหล่งผลิตในกรุงเทพฯ และภาคกลางโดยมีเกษตรกรเป็นลูกค้าสำคัญของชุมชน นอกจากนี้ก็ยังรับซื้อพืชไร่โดยเฉพาะพืชเมล็ดจากเกษตรกรด้วย อาชีพการค้าและเกษตรกรรมจึงมีความสัมพันธ์กันมากมา โดยตลอด เจ้าของกิจการค้าประเภทค้าส่ง-ปลีกจึงมีจำนวนมากและส่วนมากจะเป็นทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย นั่นคือเป็นลูกค้ารับซื้อพืชไร่จากเกษตรกรขณะเดียวกันก็เป็นพ่อค้าจำหน่ายสินค้าอุตสาหกรรมในรูปของผลิตภัณฑ์เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องจักร เครื่องยนต์ อุปกรณ์วัสดุการเกษตร การก่อสร้าง เป็นต้น (หอการค้าจังหวัดนครสวรรค์ : 2528) ลักษณะการค้าของเมืองนครสวรรค์โดยสรุปมีดังนี้คือ

1) ตลาดสินค้าเกษตร พืชไร่ประเภทต่าง ๆ เช่นข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วต่าง ๆ มันสำปะหลัง เป็นต้น เหล่านี้ปัจจุบันยังไม่มีตลาดกลางการซื้อขายเหมือนข้าวเปลือก ซึ่งมีตลาดใหญ่อยู่ที่อำเภอพยุหะคีรี การซื้อขายจะเป็นไปในลักษณะการค้าขายที่แหล่งผลิต การซื้อขายในท้องถิ่นโดยมีพ่อค้าท้องถิ่นเข้าไปรับซื้อผลผลิตถึงที่แล้วรวบรวมไปขายแก่พ่อค้าในเมืองอีกทีหนึ่ง ที่สำคัญคือจะมีสินค้าเกษตรจากจังหวัดต่าง ๆ ใกล้เคียง เช่น ลูโซทัย ตาก กำแพงเพชร พิจิตร มาส่งขายที่เมืองนครสวรรค์ และพ่อค้าที่นครสวรรค์จะรวบรวมสินค้าเกษตรทั้งจากภายในจังหวัดนครสวรรค์และใกล้เคียง เหล่านี้ส่งขายที่ตลาดปลายทางที่สำคัญคือกรุงเทพฯ และอยุธยา การเก็บสินค้าจะกระทำในรูปอาคารคลังสินค้าหรือโกดังสินค้า ซึ่งปัจจุบันในตัวเมืองนครสวรรค์มีโกดังสินค้าพืชไร่กระจัดกระจายทั่วไป ขณะที่สำนักงานขายจะตั้งอยู่ภายในย่านการค้าสำคัญของเมือง อาคารคลังสินค้านั้นที่มีขนาดใหญ่และจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายเพียง 6 แห่ง ทั้งจังหวัด โดยอยู่ในตัวเมืองนครสวรรค์ 5 แห่ง และอำเภอลาดยาว 1 แห่ง (จากหอการค้านครสวรรค์ : 2528) ส่วนร้านค้าพืชไร่ที่รายใหญ่ ๆ จากการจดทะเบียนพบว่า แหล่งรับซื้อพืชไร่ที่สำคัญ ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์นั้นกระจายไปตามความเหมาะสมของทำเลที่ตั้ง โดยภายในเมืองนครสวรรค์มีจำนวนมากที่สุดคือ 19 แห่งจากจำนวนรวมทั้งหมดของจังหวัด 60 แห่ง อำเภอตากสินมากเป็นอันดับสองคือ

12 แห่ง ที่เหลือกระจายอยู่ในอำเภอลาดยาว ไผ่คำลี พุหะคีรี บรรพตพิสัย ตากฟ้าและ
 โกรกพระ (พาณิชย์จังหวัดนครสวรรค์, 2527) จะเห็นได้ว่าแม้ว่าตลาดรับซื้อ-ขายพืชไร่
 จะกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไป เพราะความสะดวกของการคมนาคมขนส่งก็ตาม แต่เมืองนครสวรรค์
 ก็ยังมีความสำคัญมากกว่าที่อื่น ๆ อาจเนื่องมาจากทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมในการรับซื้อและการ
 ส่งขายต่อไปที่อื่น ๆ

2) ตลาดสินค้าอุตสาหกรรม มีทั้งสินค้าที่ผลิตภายในจังหวัด
 นครสวรรค์ ส่งจำหน่ายให้ตลาดต่างจังหวัดและตลาดต่างประเทศด้วยเช่นน้ำตาลทรายและ
 ปูนซีเมนต์และผลิตภัณฑ์ซีเมนต์ โดยมีพ่อค้าปลีกจากต่างจังหวัดมาสั่งซื้อ น้ำตาลทรายส่งขาย
 ต่างประเทศด้วย นอกจากนี้ยังเป็นพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจาก
 กรุงเทพฯ และภาคกลาง ซึ่งเป็นสินค้าที่ไม่มีการผลิตในท้องถิ่นไปขายต่อให้พ่อค้าปลีก ซึ่ง
 อยู่ใกล้เคียง เพราะการสั่งซื้อโดยผ่านพ่อค้าเมืองนครสวรรค์นั้นสะดวกรวดเร็วกว่าการสั่งซื้อ
 โดยตรงจากกรุงเทพฯ โดยเฉพาะสินค้าอุปโภคบริโภค เครื่องจักร เครื่องยนต์ เครื่องกล
 การเกษตร

3) ตลาดสินค้าอาหารและสินค้าอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน
 ภายในเมืองนครสวรรค์มีตลาดหลายแห่ง ส่วนมากอยู่ในย่านการค้าเก่าแก่ มีทั้งตลาดสดเทศบาล
 และเอกชน ตลาดที่สำคัญมีอยู่ 3 แห่งคือ ตลาดสดเทศบาลหรือตลาดริมเขื่อน ตลาดบ่อนไก่
 และตลาดซุ้หงษ์ เป็นแหล่งชุมนุมขนาดใหญ่ ตลาดเทศบาลและตลาดซุ้หงษ์ อยู่บริเวณ
 ริมถนนริมเขื่อน ส่วนตลาดบ่อนไก่อตั้งอยู่ริมถนนอารักษ์ ตลาดเทศบาลและตลาดบ่อนไก่
 เป็นแหล่งซื้อขายขนาดใหญ่เปิดการซื้อขายตั้งแต่เช้ามีดถึงเย็น โดยเฉพาะพืชผักและผลไม้
 ซึ่งเป็นผลผลิตมาจากแหล่งผลิตหลายแห่งทั้งภายในจังหวัด ภาคเหนือตอนบนและภาคเหนือ
 ตอนล่าง นำผลผลิตมาเปิดการซื้อขายกันที่ตลาดนี้ โดยจะมีผู้ค้าปลีกจากต่างอำเภอและ
 ต่างจังหวัดเดินทางมาซื้อสินค้าพืชผลเหล่านี้จากตลาด และสินค้าอุปโภคบริโภคจากร้านค้า
 ซึ่งเป็นอาคารพาณิชย์ ซึ่งเป็นสินค้าผลผลิตจากอุตสาหกรรม ดังนั้น บริเวณตลาดนี้จะมีการ
 ค้าขายที่มีขอบเขตการบริการขนาดใหญ่ระดับภาค ทั้งแหล่งผลิตสินค้าส่งเข้ามาขายและแหล่ง
 ที่พ่อค้าปลีกนำสินค้าไปขายต่อ ผู้ประกอบการค้าในตลาดนั้นมีจำนวนมาก ตลาดเทศบาลเมือง
 200 ราย ตลาดบ่อนไก่ 530 ราย และตลาดซุ้หงษ์ 80 รายโดยประมาณ (ข้อมูลการตลาด
 จังหวัดนครสวรรค์ 2527 : 61) (ดูแผนที่ 4.6 ประกอบ)

ปัจจุบันการประกอบการค้าของตลาดเหล่านี้มีปัญหาต่อการจัดการใช้ที่ดินของเมือง เพราะไม่มีอาคารสถานที่ที่เหมาะสมและถาวร คือตลาดเทศบาล ใช้พื้นที่ถนนริมเขื่อนแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งวางขายสินค้าและกางร่มกันแดด เป็นลักษณะหาบเร่แผงลอย เป็นการใช้ที่ดินผิดประเภทเกิดปัญหาต่อเมืองมาทั้งการจราจร การรักษาความสะอาดและความ เป็นระเบียบเรียบร้อยของเมือง โดยเฉพาะบริเวณริมเขื่อนเป็นจุดที่ควรจจะรักษาภูมิทัศน์ชุมชนให้สวยงาม เพราะเป็นจุดบรรจบของแม่น้ำ เป็นสถานที่พักผ่อนได้ ส่วนตลาดบ่อนไถมีจำนวนผู้ขายมาก ผู้ซื้อก็มากเพราะเป็นแหล่งค้าส่งโดยขายสินค้าในราคาส่งและขายปริมาณมาก ตลาดไม่มีอาคารถาวรเช่นกัน การซื้อขายกระทำบนพื้นที่โล่งริมถนนลูขาคา ซึ่งพื้นที่คับแคบ นอกจากนั้นรถบรรทุกขนาดใหญ่ที่มารับและส่งสินค้ามีจำนวนมากจอดบนถนนใกล้เคียง และยังมียาลมล้อมารับขนส่งสินค้า ทำให้สับสนวุ่นวาย

2. ลักษณะการประกอบการค้าและบริการ

โดยทั่ว ๆ ไปการประกอบการค้าในเมืองนครสวรรค์เป็นกิจการขนาดเล็ก ประกอบการโดยบุคคลคนเดียวเป็นส่วนมาก มีสถานประกอบการค้า-บริการรวม 1,903 แห่ง โดยประกอบด้วยการค้าปลีกมากที่สุด คือร้อยละ 49.45 รองลงมาเป็นการค้าบริการและการค้าปลีก-ส่งตามลำดับ (ดูตาราง 4.4 ประกอบ) ในช่วงปี 2520-2525 ร้านค้าปลีก-ส่งมีอัตราการขยายตัวสูงที่สุดเฉลี่ยปีละ 6.58 % สถานประกอบการเก่าแก่ที่สุด มีอายุมากกว่า 25 ปีนั้น ส่วนมากเป็นร้านค้าปลีกและค้าปลีก-ส่ง โดยเฉพาะสินค้าอุปโภคบริโภคมากที่สุด ในขณะที่ร้านค้าที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ส่วนมากเป็นการค้าบริการมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.94 ของร้านอายุน้อยกว่า 5 ปี

ดังกล่าวแล้วว่ากิจการค้าเป็นประเภทบุคคลเดียวเป็นเจ้าของขนาด การประกอบการสิ่งมีขนาดเล็ก จากการพิจารณาจำนวนคนงานสถานประกอบการที่มีคนงานต่ำกว่า 5 คนมีมากถึงร้อยละ 89.60 ลักษณะแรงงานที่อยู่ในภาคการค้านี้มีแรงงานทั้งสิ้น 5,279 คน จำนวนนี้เป็นชาย 2,744 คน หญิง 2,535 คน ส่วนใหญ่จะมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาล คือร้อยละ 88.99 ของแรงงาน นอกนั้นมาจากภาคอื่น อำเภออื่น ๆ ในจังหวัด และนอกเขตเทศบาล และส่วนมากจะพักอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลมากที่สุดคือประมาณร้อยละ 99.55 ในเรื่ององค์ประกอบด้านอายุนั้น แรงงานส่วนใหญ่คือ 49.78 % มีอายุอยู่ในช่วง 25 - 44 ปี ส่วนใหญ่สมรสแล้ว มีการศึกษาระดับประถมฯ จำนวนแรงงานส่วนใหญ่จะอยู่

ตาราง 4.4 แสดงจำนวนร้านค้าแยกประเภทในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์

ประเภทการค้า, บริการ	จำนวน พ.ศ. 2520		จำนวน พ.ศ. 2525		การเปลี่ยนแปลง		อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี	
	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	%	%
1. การค้าปลีก	881	50.40	941	49.45	60	38.71	6.8	7.74
2. การค้าส่ง	52	2.97	36	1.89	-16	-10.32	-30.8	2.06
3. การค้าบริการ	657	37.58	697	36.63	40	25.80	6.1	5.16
4. การค้าปลีก-ส่ง	96	5.49	147	7.72	51	32.90	53.1	6.58
5. การค้าปลีก-บริการ	50	2.86	67	3.52	17	10.97	34	2.19
6. การค้าส่ง-บริการ	5	0.28	5	0.26	-	-	0	-
7. การค้าปลีก-ส่ง-บริการ	2	0.11	3	0.16	1	0.65	50	0.13
8. การค้าผลิต-ค้าปลีก	5	0.28	7	0.36	2	1.29	40	0.26
รวมทั้งหมด	1,748	100 %	1,903	100 %	155	100 %	8.9	

ที่มาข้อมูล : สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย.

สถานที่ประกอบการค้าปลีกมากที่สุด รองมาเป็นการบริการและการค้าปลีก-ส่ง ตามลำดับ

3. ลักษณะและสภาพแวดล้อมของอาคารพาณิชย์

ลักษณะอาคารพาณิชย์ในเขตเมืองนครสวรรค์โดยการสำรวจของสำนักผังเมือง พบว่าเป็นลักษณะตึกแถวมากที่สุดคือ 62.9 % ที่เหลือเป็นห้องแถว 23.9 % และอาคารเดี่ยว 12.6 % สภาพอาคารส่วนใหญ่เป็นคอนกรีต 63.4 % ที่เหลือเป็นไม้และครึ่งตึกครึ่งไม้เท่า ๆ กัน คือ 18.2 % ส่วนมากเป็นอาคารสองชั้น 59.6 % มีอาคารสามชั้น 22.4 % ชั้นเดียว 16.4 % และมากกว่าสามชั้น 1.6 % มีขนาด 1 คูหามากที่สุดถึง 80.7 % สองคูหา 15.5 % ที่เหลือเป็นสามคูหา 2.9 % และมากกว่าสามคูหา 0.9 % อาคารร้านค้าส่วนมากใช้น้ำประปาประมาณ 98.8 % ที่เหลือ 1.2 % ใช้น้ำจากแหล่งธรรมชาติในจำนวนผู้ใช้น้ำประปานั้น 51.1 % มีน้ำประปาไหลสะอาดไหลสะดวกตลอดเวลา นอกนั้นน้ำไหลไม่สม่ำเสมอ ส่วนเรื่องไฟฟ้ามีใช้ครบทั่วถึง ปัญหาจากอาคารพาณิชย์เหล่านี้คือการจอดรถ ส่วนมากจอดรถริมถนน มีเพียง 28.6 % เท่านั้นที่มีจอดรถภายในอาคาร

ถ้าพิจารณาในหน่วยพื้นที่ศึกษา พบว่าหน่วยพื้นที่ศึกษาหน่วยที่ 1 มีอาคารพาณิชย์มากที่สุด คือ 902 หน่วย หรือ 47.40 % ของจำนวนร้านค้าทั้งหมด จัดเป็นพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมของเมือง ในหน่วยพื้นที่ที่ 3 มีอาคารพาณิชย์มากรองลงไป คือ 229 หน่วย หน่วยอื่น ๆ ก็มีจำนวนรองลงไป โดยหน่วยที่ 8, 14 มีร้านค้าเบาบางที่สุด เพราะเป็นการบริการในชุมชนเท่านั้น

ค. การอุตสาหกรรม

กิจการอุตสาหกรรมในจังหวัดนครสวรรค์นั้น จากการศึกษาระดับจังหวัดพบว่า มีโรงงานอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการเกษตรมากที่สุด โดยเฉพาะโรงสีข้าวและส่วนมากอยู่ในอำเภอเมืองมากที่สุด (รายละเอียดในบทที่ 3) เมื่อพิจารณาเฉพาะในตัวเมืองนครสวรรค์พบว่า อุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นลักษณะอุตสาหกรรมบริการ และเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม โรงงานผลิตอาหารและเครื่องดื่มมีมากที่สุด รองลงไปเป็นการประกอบเครื่องยนต์ อุปกรณ์เครื่องยนต์ ผลิตอุปกรณ์ก่อสร้าง ประตูหน้าต่าง ช่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า เครื่องจักร เครื่องยนต์ เหล่านี้ เป็นต้น โรงงานที่มีคนงานน้อยกว่า 5 คนมีถึง 44 % (ดูตาราง 4.5 ประกอบ)

แรงงานในกิจการอุตสาหกรรมน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ส่วนมากจะอยู่ในการผลิตอาหารฯ มากที่สุด คือ 66.69 % รองลงไปเป็นโรงสีข้าว ซึ่งมีเพียง 2 แห่ง แต่ใช้แรงงาน

ตารางที่ 4.5 แสดงสถานอุตสาหกรรมในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์ ปี 2525

ลำดับ ที่	ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนสถานประกอบการ		จำนวนผู้ทำงาน	
		แห่ง	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
1	ผลิตอาหารและเครื่องดื่ม ขนมนม	34	45.33	831	66.69
2	ผลิตและประกอบเครื่องยนต์				
	อุปกรณ์เครื่องยนต์	13	17.33	96	7.70
3	ผลิตอุปกรณ์ก่อสร้าง	6	8.00	86	6.90
4	ประตู่ หน้าต่าง เหล็กอัด มุ้งลวด	6	8.00	30	2.41
5	ซ่อมเครื่องจักร เครื่องยนต์				
	อุปกรณ์ไฟฟ้าทั่วไป	5	6.67	51	4.09
6	โรงพิมพ์	3	4.00	6	0.48
7	โรงสีข้าว	2	2.67	119	9.55
8	โรงน้ำแข็ง น้ำแข็งอนามัย	2	2.67	13	1.04
9	โรงงานไม้แปรรูป	2	2.67	8	0.64
10	ผลิตรูปปั้น หล่อบาตรพระ	2	2.67	6	0.48
	รวม	75	100 %	1,246	100 %

ที่มา : กองวิจัย สำนักผังเมือง

มาก อันดับสามก็เป็นแรงงานในการผลิตและประกอบเครื่องยนต์ ในเรื่องที่อยู่อาศัยของคณงานนั้น แรงงานส่วนมากอยู่ในเขตเทศบาลประมาณ 95.26 % ส่วนที่เหลืออยู่นอกเขตฯ และอยู่ต่างอำเภอ ส่วนมากจะมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในเขตเทศบาล 89.89 % ที่เหลืออพยพมาจากที่อื่น ส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยอายุ 25-44 ปี มี 49.12 % รองลงไปเป็นอายุ 11-24 ปี 43.01 % และอายุ 45-59 มี 6.58 % การศึกษาของแรงงานอุตสาหกรรมนี้ส่วนมากจบระดับประถมศึกษา ในเรื่องสถานภาพครอบครัวนั้น ส่วนมากสมรสแล้ว

อาคารที่ประกอบกิจการอุตสาหกรรม ส่วนมากเป็นอาคารเดี่ยว 45.3 % ตึกแถว 34.7 % ห้องแถว 18.7 % และส่วนมากจะใช้วัสดุพวกไม้ก่อสร้าง 28 % รองลงไปเป็นครึ่งตึกครึ่งไม้ ส่วนอาคารคอนกรีตมากที่สุด 46.7 % อาคารอุตสาหกรรมเหล่านี้อยู่ปะปนกับที่อยู่อาศัยหรืออาคารกิจกรรมอื่น ๆ โดยเฉพาะห้องแถวปะปนกับที่อยู่อาศัยและการค้า ส่วนมากก็มี 2 ชั้น และหนึ่งคูหามากที่สุด

กิจการอุตสาหกรรมในเมืองนครสวรรค์มีการลดลงตลอดมาตั้งแต่ปี 2520 - 2525 สถานอุตสาหกรรมลดลง 21.5 % ในขณะที่จำนวนคนงานลดลง 25.3 %

กิจการอุตสาหกรรม	พ.ศ. 2520	พ.ศ. 2525	อัตราการเปลี่ยนแปลง
จำนวนแห่ง	102	75	-26.5 %
จำนวนคนงาน	1,667	1,246	-25.3 %

ตำแหน่งที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนมากจะกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน โดยมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้เมือง คือโรงงานสุรากรมสรรพสามิตและโรงงานผลิตน้ำตาล นอกจากนี้เป็นกิจการอุตสาหกรรมเล็ก ๆ และกระจัดกระจายทั่วไป โดยกิจการเกี่ยวกับการผลิต ข้อมอุปกรณ์เกี่ยวกับเครื่องจักรเครื่องยนต์ จะอยู่ตามริมถนนสายสำคัญ ๆ เช่น พหลโยธิน มาตุลี สวรรค์วิถี ถ้าพิจารณาเป็นรายหน่วยพื้นที่การศึกษาจะพบว่า อาคารอุตสาหกรรมอยู่ที่พื้นที่หน่วยที่ 1 มากที่สุด และหน่วยพื้นที่ที่ 2 มีรองลงมา นอกนั้นมีไม่มากนัก

สรุปแล้วกิจการอุตสาหกรรมภายในเมืองนครสวรรค์ส่วนมากเป็นกิจการขนาดเล็ก จำนวนคนงานน้อย และการเปลี่ยนแปลงลดลงโดยตลอด เพราะถ้าพิจารณาลักษณะสินค้าที่ผลิตส่วนมากเป็นสินค้าอาหารและอุตสาหกรรมบริการ มากกว่า การผลิตคงไม่มีบทบาทเพราะ

เมืองนครสวรรค์อยู่ในรัศมีการผลิตของกรุงเทพฯ และปริมณฑล สินค้าอุตสาหกรรมส่วนมาก ทั้งสินค้าอุปโภคบริโภคและสินค้าอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ส่วนมากจะส่งไปจากกรุงเทพฯ โดยเมืองนครสวรรค์จะเป็นลักษณะพ่อค้าคนกลางส่งไปจำหน่ายต่อให้ลูกค้าจากพื้นที่รอบ ๆ ข้างมากกว่าการผลิตในชุมชน ซึ่งสะดวกกว่า ส่วนกิจการอุตสาหกรรมที่ผลิตภายในเมืองเป็นแค่บริโภคในชุมชนเท่านั้น เพราะการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมต้องการทักษะและการลงทุนสูงกว่าการค้า และส่วนใหญ่พื้นฐานดั้งเดิมของคนในชุมชนมาจากพ่อค้ามากกว่า จึงขาดทักษะและแรงจูงใจในการลงทุนการผลิต แต่เป็นการสั่งซื้อจากแหล่งผลิตที่กรุงเทพฯ และใกล้เคียงไปขายต่อมากกว่า (รายละเอียดกล่าวไว้ในบทที่ 3 เรื่องการอุตสาหกรรม)

ง. สภาพการเงินและการคลัง

1. การเงินและการธนาคาร

เมืองนครสวรรค์นับว่าเป็นแหล่งบริการด้านธุรกิจการเงินมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ในสมัยก่อตั้งชุมชน บรรดาพ่อค้ารับซื้อพืชไร่ โดยเฉพาะข้าวเปลือกจึงต้องมีเงินทุนสำหรับเป็นทุนหมุนเวียนในการค้า ซึ่งเกษตรกรมักจะเป็นผู้ผลิตที่ขาดกำลังเงิน ดังนั้น พ่อค้าเหล่านี้จะเป็นนายทุนเงินกู้ด้วย ซึ่งผลประโยชน์ในสมัยนั้นก็เป็ผลผลิตพืชไร่ เป็นส่วนมาก ส่วนสิ่งที่ให้กู้้นอกจากจะเป็นเงินแล้ว ยังเป็นอุปกรณ์ วัสดุทางการเกษตร นอกจากนั้นการซื้อขายจ่ายเงินกันมักจะนิยมมากระทำที่ตัวเมืองนครสวรรค์ เพราะมีความมั่นคงกว่าแหล่งอื่น ๆ

ปัจจุบันภายในเมืองนครสวรรค์มีจำนวนธนาคาร 15 แห่ง ซึ่งมากที่สุดกว่าเมืองอื่น ๆ ในภาคเหนือตอนล่าง นอกจากนี้มีสถาบันเงินทุน 1 แห่งให้บริการเงินกู้เพื่อกิจการพืชไร่โดยเฉพาะ ภายในจังหวัดนครสวรรค์มีธนาคารทั้งหมด 56 แห่ง เป็นธนาคารพาณิชย์ 37 แห่ง ธนาคารออมสิน 8 แห่ง ธนาคารเพื่อการเกษตร 11 แห่ง และสถาบันการเงิน 1 แห่ง ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีสถาบันการเงินธนาคารมากที่สุดในภาคเหนือตอนล่าง ข่ายการบริการมีถึงกำแพงเพชร พิจิตร ลือชัย ชัยนาท อุทัยธานี โดยมีปริมาณเงินฝากและสินเชื่อสูงที่สุดในอนุภาค (ดูตาราง 4.6 ประกอบ) ในปี 2527 มีเงินฝากประมาณ 5,470.75 ล้านบาท สินเชื่อประมาณ 3,413.45 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนระหว่างเงินสินเชื่อต่อเงินฝากเท่ากับ 0.62 ในเรื่องการให้สินเชื่อ นั้นพบว่านครสวรรค์ให้สินเชื่อในภาคพาณิชย์กรรมสูงที่สุดกว่าสาขาผลิตอื่น ๆ และสูงที่สุดกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในอนุภาคฯ ในสาขาพาณิชย์กรรม รองลงมาเป็นการเกษตรกรรม จากปริมาณสินเชื่อแสดงให้เห็นบทบาททางด้าน

ตารางที่ 4.6 แสดงกิจการการเงินการธนาคารจังหวัดนครสวรรค์กับภาคเหนือตอนล่างปี 2527

จังหวัด	จำนวนธนาคารพาณิชย์			ปริมาณเงินฝากรวม (ล้านบาท) 1	ปริมาณสินเชื่อรวม (ล้านบาท) 2	สัดส่วน 2/1
	เขตเมือง	รอบนอก	รวม			
สุโขทัย	6	14	20	2,190.28	1,740.06	0.79
อุดรดิตถ์	7	3	10	1,338.36	1,430.44	1.07
พิจิตร	7	15	22	2,785.01	1,695.23	0.61
พิษณุโลก	11	6	17	3,002.26	2,298.35	0.77
เพชรบูรณ์	6	19	25	2,124.05	1,761.67	0.83
กำแพงเพชร	5	5	10	1,181.01	1,477.69	1.25
นครสวรรค์	15	22	37	5,470.75	3,413.45	0.62
อุทัยธานี	5	3	8	1,016.57	597.17	0.59
ภาคเหนือล่าง	62	87	149	19,108.29	14,414.06	0.75
ภาคเหนือรวม	*	*	277	38,401.91	33,029.05	0.86

ที่มา : หน่วยกำกับสถาบันการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทยสาขาภาคเหนือ, 2528

*ไม่มีข้อมูล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.7 แสดงประเภทกิจกรรมล่าซากการผลิตที่ธนาคารพาณิชย์ให้สินเชื่อปี 2527 (หน่วยล้านบาท)

จังหวัด	กิจกรรม	ประมง	เลี้ยงสัตว์	เหมืองแร่ฯ	อุตสาหกรรม	พาณิชย์กรรม	การก่อสร้าง	กิจการอื่น ๆ	รวม	
สุโขทัย		407.65	1.00	20.75	-	156.32	823.11	38.44	301.79	1,749.06
อุดรดิตถ์		257.05	-	24.10	1.37	310.75	615.29	138.86	83.02	1,430.44
พิจิตร		387.84	-	14.98	-	220.72	898.95	25.87	146.87	1,695.23
พิษณุโลก		237.77	-	53.35	-	77.22	1,472.85	111.69	345.47	2,298.35
เพชรบูรณ์		490.87	0.01	63.05	0.70	36.08	915.16	63.33	191.87	1,761.67
กำแพงเพชร		546.35	-	65.83	-	195.26	625.79	15.93	28.53	1,477.69
นครสวรรค์		708.56	7.55	59.13	1.27	185.88	1,825.19	104.09	522.38	3,413.45
อุทัยธานี		130.63	0.16	12.05	-	2.05	340.84	21.24	90.20	597.17
ภาคเหนือล่าง		3,166.72	8.72	313.24	3.34	1,184.28	7,517.18	519.45	1,710.13	14,423.06
ภาคเหนือรวม		5,312.61	21.26	608.16	145.26	2,410.57	17,225.85	2,144.27	4,456.19	33,029.05

ที่มาข้อมูล : หน่วยวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย ล่าซากภาคเหนือ, 2528

ตารางที่ 4.8 แสดงสภาพและการพัฒนาทางการเงินธนาคารของจังหวัดนครสวรรค์เปรียบเทียบกับในอนุภาค

จังหวัด	ปริมาณเงินฝาก			ปริมาณสินเชื่อ			จำนวนธนาคารพาณิชย์		
	ปี 2521	ปี 2527	การเปลี่ยนแปลง %	ปี 2521	ปี 2527	การเปลี่ยนแปลง %	ปี 2521	ปี 2527	การเปลี่ยนแปลง %
กำแพงเพชร	317.95	1,181.01	271.4	307.11	1,477.69	381.2	7	10	42.9
พิจิตร	1,141.99	2,785.01	143.9	680.71	1,695.23	149.0	15	22	46.7
พิษณุโลก	931.60	3,002.26	222.3	822.41	2,298.35	179.5	10	17	70.0
เพชรบูรณ์	771.42	2,124.05	175.3	731.96	1,761.67	140.7	20	25	25.0
อุทัยธานี	283.66	1,016.57	258.4	151.61	597.17	293.8	7	8	14.3
สุโขทัย	754.43	2,190.28	190.3	484.37	1,749.06	261.1	15	20	33.3
นครสวรรค์	1,924.51	5,470.75	184.3	1,345.23	3,413.45	153.7	28	37	32.1
อุดรดิตถ์	431.23	1,338.36	210.4	443.33	1,430.44	227.7	7	10	42.9
ภาคเหนือล่าง	6,556.79	19,108.29	191.4	4,966.79	14,414.06	190.2	109	149	36.7

ที่มา : หน่วยกำกับสถาบันการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย ล่าซากภาคเหนือ, 2528

การค้าของเมืองนครสวรรค์มีมากกว่าด้านอื่น ๆ (ดูตาราง 4.7 ประกอบ)

ในช่วงปี 2521-2527 นครสวรรค์มีการขยายตัวด้านการเงินการธนาคารมาก ทั้งปริมาณเงินฝาก สินเชื่อและจำนวนธนาคารฯ (ดูตาราง 4.8 ประกอบ) จากปริมาณเงินฝากในปี 21 เพียงประมาณ 1,924 ล้านบาทเพิ่มขึ้นเป็น 5,470 ล้านบาทในปี 27 และจำนวนธนาคารจาก 28 แห่งเพิ่มเป็น 37 แห่ง ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุดในอนุภาคตลอดมา

ดังนั้น อาจเรียกได้ว่าเมืองนครสวรรค์มีบทบาททางด้านการเงินการธนาคารมากเปรียบเทียบกับภายในอนุภาค เพราะนอกจากบริการลูกค้าในเขตเมืองและจังหวัดนครสวรรค์แล้ว ยังมีขยายบริการไปถึงจังหวัดต่าง ๆ ใกล้เคียงดังกล่าวแล้วด้วย

2. สถานะการคลังของเทศบาลเมืองนครสวรรค์

การคลังของเทศบาลเมืองนครสวรรค์ วิเคราะห์จากเทศบัญญัติงบประมาณประจำปีของเทศบาลระหว่างปี 2520-2525 การคลังของท้องถิ่นนี้จะแสดงถึงแหล่งที่มาของรายรับและรายจ่ายของเทศบาล เพื่อทราบถึงลักษณะของการใช้จ่ายของเทศบาล เพื่อทราบความสามารถในการพัฒนาของท้องถิ่น

รายรับ ของเทศบาลฯ มีรายได้สูงสุดมาจากหมวดภาษีอากร และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งแสดงว่าในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์มีการขยายตัวทางด้านธุรกิจการค้าเพิ่มขึ้น หมวดรายได้เบ็ดเตล็ดเป็นหมวดที่ได้น้อยที่สุด แต่รวมกันแล้วแนวโน้มของอัตราการเพิ่มของรายรับเทศบาลฯ เพิ่มขึ้นทุกปี โดยมีอัตราเพิ่มเฉลี่ยในช่วงปีงบประมาณ 2520-2524 เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.62 เนื่องจากเทศบาลมีรายได้จากหมวดภาษีอากรต่อปีจำนวนมากกว่า 50 % ของรายรับทั้งหมด (ดูแผนภาพ 4.5 ประกอบ)

เปรียบเทียบรายรับของเทศบาลเมืองนครสวรรค์กับเทศบาลอื่น ๆ ในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมีรวม 15 เทศบาล (ทั้งเทศบาลตำบลและเทศบาลเมือง) พิจารณารายรับในปี 2521 และ 2526 พบว่า เทศบาลเมืองนครสวรรค์มีรายรับสูงเป็นอันดับหนึ่งประมาณ 32 ล้านบาท (ในปี 2521) อันดับสองคือ เทศบาลเมืองพิษณุโลก อันดับสามคือ เทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ ในปี 2526 เทศบาลเมืองนครสวรรค์ก็ยังคงมีรายรับสูงสุดในภาคเหนือตอนล่างประมาณ 58.2 ล้านบาท (ดูตาราง 4.9 ประกอบ)

ตารางที่ 4.9 แสดงสถานะการคลังของเทศบาลเมืองนครสวรรค์เปรียบเทียบกับภาคเหนือตอนล่าง

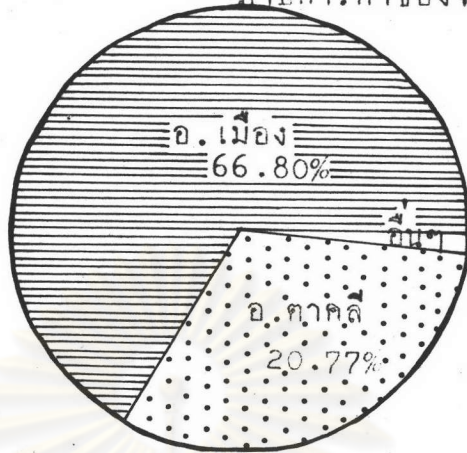
(หน่วย : ล้านบาท)

จังหวัด	ปีงบประมาณ 2521		ปีงบประมาณ 2526	
	รายรับ	รายจ่าย	รายรับ	รายจ่าย
1. ทม. กำแพงเพชร	8.37	1.92	23.74	21.14
2. ทม. นครสวรรค์	32.45	23.23	58.21	52.82
3. ทม. อุ้มแสง	13.02	12.38	23.91	22.20
4. ทต. ตากสิน	6.40	6.04	13.79	11.19
5. ทม. พิจิตร	7.58	7.44	16.42	13.06
6. ทม. บางมูลนาก	5.42	4.38	12.34	11.70
7. ทต. ตะพานหิน	8.42	7.40	17.76	13.23
8. ทม. พิชญะโลก	32.41	27.65	50.44	39.45
9. ทม. เพชรบูรณ์	8.69	7.86	16.89	17.09
10. ทต. หล่มสัก	8.91	7.48	16.94	16.77
11. ทม. ลูโซทัยธานี	11.80	11.53	21.84	21.02
12. ทม. ล่วงรงค์โลก	7.50	5.70	26.62	24.73
13. ทม. อุตรดิตถ์	14.24	13.27	31.18	30.11
14. ทต. ศรีพนมมาศ	2.75	2.56	6.72	5.98
15. ทม. อุทัยธานี	7.72	7.11	10.69	10.36

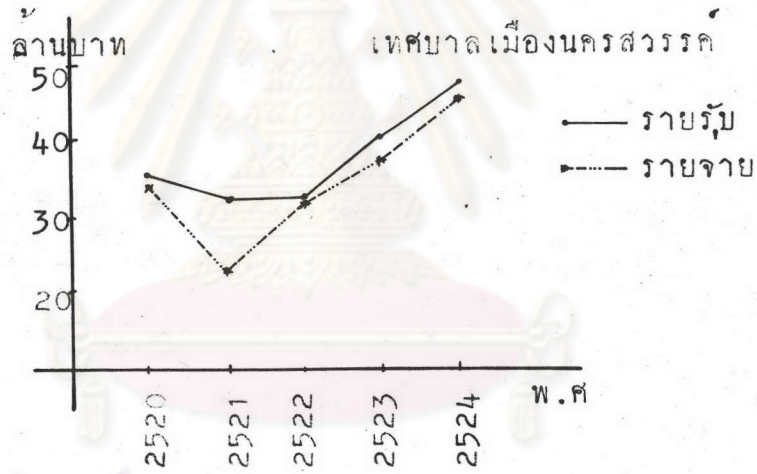
ที่มาข้อมูล : กองราชการส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย

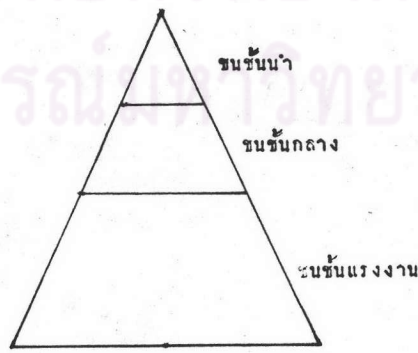
แผนภาพ 4.4 แสดงสัดส่วนรายได้จากภาษีการค้ายของจังหวัด

แผนภาพ 4.5 แสดงสถานะการคลังของเทศบาลเมืองนครสวรรค์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพ 4.6 แสดงโครงสร้างองค์ประกอบชุมชน

รายจ่าย ของเทศบาลเมืองนครสวรรค์แบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ โดยมีรายจ่ายในหมวดเงินเดือนค่าจ้างและค่าตอบแทนสูงที่สุด ในช่วงปี 2520-2524 มีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 13.39 มากกว่าอัตราเพิ่มเฉลี่ยของรายรับ (ดูแผนภาพ 4.5 ประกอบ) เมื่อเปรียบเทียบกับภาคเหนือตอนล่าง เทศบาลเมืองนครสวรรค์ในปี 2521 มีรายจ่ายสูงเป็นอันดับสองรองจากเทศบาลเมืองพิษณุโลก แต่ในปี 2526 เทศบาลเมืองนครสวรรค์มีรายจ่ายสูงเป็นอันดับหนึ่ง (ดูตาราง 4.9 ประกอบ)

สถานการณ์คลังของเทศบาลเมืองนครสวรรค์โดยสรุป อยู่ในฐานะเกินดุลย์ คือมีรายรับจริงสูงกว่ารายจ่ายจริงทุกปี โดยในช่วงปี 2520-2525 นี้ ปีที่ขาดเกินดุลย์สูงที่สุด คือปี 2521 ซึ่งมีจำนวนถึง 9,224,631.57 บาท ในขณะที่ปี 2522 มีขาดเกินดุลย์ต่ำสุดคือ 833,395.32 บาท นับว่าสถานการณ์คลังของเทศบาลเมืองนครสวรรค์มีเสถียรภาพ ทั้งนี้เพราะการเกินดุลย์เกิดจากภาษีอากรปีละจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของรายรับทั้งหมด ซึ่งทำให้ทางเทศบาลสามารถเลี้ยงตัวเองได้ และมีศักยภาพในการพัฒนาท้องถิ่น (ดูแผนภาพ 4.5 ประกอบ)

ในปีงบประมาณ 2527 เทศบาลได้ประมาณการรายรับไว้ทั้งสิ้น 94,523,811 บาท โดยแยกเป็นรายรับทั่วไป 78,821,770 บาท รายรับเฉพาะการการประปา 11,109,000 บาท และรายรับเฉพาะการสถานธนาบาล 4,593,041 บาท และเทศบาลได้ตั้งงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2527 ไว้ทั้งสิ้น 91,792,206 บาท โดยแยกเป็นงบประมาณรายจ่ายทั่วไป 77,643,944 บาท รายจ่ายเฉพาะการการประปา 10,775,239 บาท และรายจ่ายเฉพาะการสถานธนาบาล 3,373,026 บาท

ขณะนี้เทศบาลมีเงินสะสมอยู่ทั้งสิ้น 30,568,123.96 บาท ฝากไว้กับ ก.ส.ท. 11,499,504 บาท คงเหลือฝากธนาคารพาณิชย์ไว้ 19,068,619.98 บาท (เทศบาลเมืองนครสวรรค์, 2528)

ลักษณะสังคมประชากร

ก. โครงสร้างสังคม

การศึกษาลักษณะเมืองเพื่อทำความเข้าใจในพื้นที่ที่จะทำการวางแผนพัฒนาในด้านใด ๆ ก็ตาม การศึกษาถึงสภาพโครงสร้างสังคมของชุมชนเป็นสิ่งจำเป็น เพราะแต่ละชุมชน

สภาพโครงสร้างสังคมจะแตกต่างกันโดยเฉพาะโครงสร้างด้านประชากร การวางแผนและ
 บรรลุผลได้ถ้าสอดคล้องกับสภาพสังคมเมืองนั้น ๆ ดังนั้น ในส่วนนี้จะขอกล่าวถึงประชากร
 ในด้านโครงสร้างสังคมของชุมชนเมือง พอสรุปได้ดังนี้

1. ชนชั้นนำของชุมชน โครงสร้างสังคมของชุมชนเมืองนครสวรรค์คล้าย
 กับชุมชนอื่น ๆ โดยทั่วไปมีรูปโครงสร้างชนชั้นทางสังคมแบบปิรามิด โดยเป็นปิรามิดทาง
 เศรษฐกิจมากกว่าการกำหนดจากสังคม เพราะเป็นชุมชนที่มีกำเนิดมาจากธุรกิจการค้าไม่ใช่
 ประเพณี ส่วนยอดของปิรามิดได้แก่เจ้าของธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมรายใหญ่ สำหรับ
 ชนชั้นกลางได้แก่ผู้ประกอบการและอุตสาหกรรมรายย่อย รวมถึงข้าราชการทั่วไป ส่วนชนชั้น
 ล่างเป็นพวกผู้รับจ้างทางแรงงานและเกษตรกร โดยเฉลี่ยสถานการณ์ดังกล่าวจากรายได้
 (ศึกษาไว้ในเรื่องเศรษฐกิจ) และบทบาทของประชากรแต่ละกลุ่มนั้นในชุมชน คือการมีบทบาท
 ทางการเมืองท้องถิ่นหรือสมาคม ชุมชมและการรวมกลุ่มประชากร (ดูแผนภาพ 4.6 ประกอบ)

บรรดาชนชั้นนำของชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าและเจ้าของกิจการ
 อุตสาหกรรมรายใหญ่ ๆ นั้นจะมีบทบาทต่อชุมชนมากในแทบทุกด้าน บางตระกูลเกี่ยวข้องกับ
 การเมืองการปกครองมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน อีกทั้งเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ของเมือง
 กิจการค้าที่สำคัญ ๆ ทำให้มีบทบาทหลายด้านที่มีผลกระทบต่อเมือง คือการพัฒนาชุมชนเมือง
 เพราะบรรดาชนชั้นนำเหล่านี้จะมีการรวมกลุ่มกันทางสังคม บางกลุ่มเป็นการรวมตัวเพื่อ
 ผลประโยชน์ทางธุรกิจการค้า เช่นสมาคมพ่อค้าสินค้าปากน้ำโพ หอการค้าจังหวัด เป็นต้น
 โดยทั่วไปนั้นการรวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์กิจการประเภทเดียวกัน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากกว่า
 กลุ่มทางการเมือง แต่ขณะเดียวกันกลุ่มอาชีพเหล่านี้จะมีบทบาทต่อท้องถิ่นในการป้องกันตนเอง
 จากการที่ละเลยผลประโยชน์

กลุ่มผู้บริหารเทศบาลและกลุ่มผู้บริหารธุรกิจ เป็นกลุ่มชนที่มีความสำคัญ
 ที่สุดของชุมชนเมืองนครสวรรค์ (ไม่รวมกลุ่มข้าราชการเพราะเป็นกลุ่มที่เกิดจากกฎหมาย)
 โดยความเป็นจริงแล้วบุคคลในกลุ่มผู้บริหารเทศบาลและผู้บริหารธุรกิจก็เป็นกลุ่มเดียวกัน
 เพราะกลุ่มผู้บริหารเกือบทั้งหมดมาจากนักธุรกิจและยังคงทำธุรกิจของตนต่อไป หรืออาจ
 กล่าวได้ว่าผู้บริหารเทศบาลเป็นผู้บริหารธุรกิจที่เป็นนักพัฒนาสังคม นอกจากนี้ระหว่างกลุ่ม
 บุคคลทั้งสองกลุ่มนั้นมีการปรึกษาหารือช่วยเหลือซึ่งกันและกันจนเป็นเสมือนกลุ่มเดียวกัน
 อย่างเช่นท่านนายกเทศมนตรี ดร.ถาวร นิโรจน์ เป็นเจ้าของกิจการบริษัทเดินรถสายสำคัญ

ในภาคเหนือคือถาวรพารัม รวมทั้ง เป็นนายทุนอุตสาหกรรมการต่อตัวถึงรถโดยสารทั้งปรับอากาศ และธรรมดา นอกจากนี้ยังมีกิจการค้าประเภทอื่น ๆ อีก ท่านมีบทบาททางการค้ามาก่อน บทบาททางการ เมืองและปัจจุบันก็ควบคู่กันไปโดยท่านเป็นประธานหอการค้าจังหวัดนครสวรรค์ (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครสวรรค์ 2527 : 63) หรือนายอุดม จิตรราทร เทศมนตรี เทศบาลฯ ซึ่งต้นตระกูลของท่านก็เป็นผู้ที่มีบทบาททางการค้ากับทางการเมืองท้องถิ่นควบคู่กัน คือขุนประสัษย์สันติก (เจ้าแก้วเหนียวซื่อ) ต้นสกุลจิตรราทร เป็นพ่อค้าและสะสมทุนจนมั่งคั่งต่อมา ประมุขสัดเก็บภาษีอากรเหล่า บุหรีและจันอัปไต ทำให้มีบทบาททางการเมืองปกครอง กิจการค้าก็ขยายกิจการร่ำรวยมากขึ้น รวมทั้งเป็นเจ้าของที่ดินเมืองนครสวรรค์มากมาย จากการสับลงเมื่อทำการย้ายเมืองมาทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาตามพระราชดำริ ของรัชกาลที่ 5 มีการขยายกิจการค้ามากมาย เช่นสร้างตึกแดงซึ่งขึ้นบนเป็นโรงแรม ขึ้นล่างเป็นตลาดสด มีการสร้างท่าเรือตรงหน้าตึกแดงและเก็บค่าท่าสำหรับเรือโดยสารข้ามฟาก และเรือโดยสารต่างจังหวัด ซึ่งขณะนั้นมีแค่ 2 ลำเท่านั้น คือเรือเขียวและเรือแดง ต่อมา ขุนประสัษย์ยังขยายกิจการอีกหลายอย่าง คือโรงสี โรงเลื่อย โรงเหล้าและร้านขายยา เป็นต้น เป็นการพัฒนาจากพ่อค้าลู่ขายทุนขุนนาง กลายเป็นนายทุนอุตสาหกรรมและนายทุน การเงินในที่สุด (ลูจันดา เลียมศรีพงษ์ 2527 : 63) หรือตระกูลอื่น ๆ ก็มีเป็นตัวอย่าง ได้ในการแสดงให้เห็นถึงชนชั้นนำของชุมชนเมืองนครสวรรค์ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาททาง การค้าและทางการเมืองท้องถิ่นประกอบกัน

2. องค์ประกอบประชากรในชุมชน จากการสำรวจโดยกองสำรวจ สำนัก ผังเมืองในปี 2525 เพื่อวางแผนเมืองนครสวรรค์ ซึ่งทำการสำรวจในเขตเทศบาลเมืองฯ พบว่า ครอบครัวประชากรส่วนใหญ่คือประมาณ 17,478ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 97.22 (ของทั้งหมด 17,978 ครัวเรือน) ไม่ทำการเกษตร ที่เหลือ 2.78 % ทำการเกษตร บรรดาครัวเรือนที่ไม่ทำการเกษตรนี้ 88.80 % เป็นครัวเรือนพักอาศัยทั่วไป ส่วนครัวเรือน ที่พักอาศัยในอาคารพาณิชย์ 10.98 % ที่เหลือก็พักอาศัยในอาคารอุตสาหกรรม ขนาดเฉลี่ย ครอบครัวในชุมชนนี้ประมาณ 5.8 คนต่อครอบครัว ซึ่งเป็นครัวเรือนขนาดกลาง ส่วน ครอบครัวที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 6.1 คนต่อครอบครัว

ส่วนพื้นฐานของประชากรส่วนใหญ่คือประมาณ 79.61 % เกิดภายใน เขตเทศบาลฯ และส่วนใหญ่มีสัญชาติไทย คือประมาณ 98.24 % ของประชากรในเขตสำรวจ

ที่เหลือเป็นเชื้อชาติจีน 1.58 % และอื่น ๆ ส่วนมากคือ 99.72 % นับถือศาสนาพุทธ นอกนั้น นับถืออิสลาม 0.02 %

ประชากรส่วนมากสามารถอ่านออกเขียนได้ คือ 84.96 % โดยมี ประชากรกำลังศึกษา 32.95 % จบการศึกษาแล้ว 52.01 % ผู้กำลังศึกษานั้นส่วนใหญ่กำลัง อยู่ชั้นประถม คือ 17.84 % รองลงมาคือกำลังเรียนมัธยมฯ 9.88 % ส่วนผู้ที่จบการศึกษา แล้ว ส่วนใหญ่จบระดับประถมหรือ 36.28 % จบมัธยม 10.03 % ดังนั้น ประชากรส่วนใหญ่ ของชุมชนมีความรู้อ่านออกเขียนได้

สถานการณ์การล้มรลนั้น ในการสำรวจพบว่า มีประชากรวัยล้มรลได้ คือ ตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปจำนวน 71,129 คน เป็นโสด 37.36 % ล้มรลแล้ว 55.97 % นอกนั้น เป็นหม้าย หย่าและแยกกันอยู่ ในจำนวนผู้ล้มรลแล้วมีการคุมกำเนิดประมาณ 16.13 % และ ยังอยู่กับคู่ล้มรล ซึ่งเป็นอัตราคุมกำเนิดที่ต่ำ จะมีผลต่อการเพิ่มประชากรของชุมชน

ข. สถาบันและการบริการทางสังคม

1. สถาบันราชการ

ในชุมชนเมืองนครสวรรค์มีสถานที่ราชการ 113 แห่ง ตั้งอยู่ในเขต เทศบาลเป็นส่วนใหญ่ มีเพียง 3 แห่งที่อยู่นอกเขตเทศบาล เป็นโรงเรียนรัฐบาลทั้ง 3 แห่ง สถานที่ราชการส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณศาลากลางจังหวัด ซึ่งบริเวณพื้นที่ศาลากลางและสถานที่ ราชการใกล้เคียงกันนั้น มีพื้นที่ประมาณ 60 ไร่ 2 งาน 89 ตารางวา มีทั้งหมด 23 หน่วยงาน ตั้งอยู่ในอาคารเดียวกับศาลากลางและพื้นที่ใกล้เคียงนั้น การที่ศาลากลางและสถานที่ราชการ เหล่านี้อยู่ด้วยกัน เป็นย่านหรือศูนย์ราชการนี้ เพราะการย้ายเมืองมาจากฝั่งตะวันออกและ เลือกลงมาตั้งสถานที่ราชการเหล่านี้ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 นอกจากพื้นที่นี้แล้วยังทรงส่งพื้นที่บริเวณที่สูงในชุมชนไว้เพื่อการอพยพย้ายศูนย์ราชการ เหล่านี้ อีกกรณีถ้าถูกแม่น้ำเจ้าพระยากัดเขาะพื้นที่ (ดังรายละเอียดในเรื่องปัจจัยอุปสรรคในการขยาย ตัวชุมชนท้ายบทที่ 4) ส่วนบริเวณที่ทำการอำเภอเมืองฯ นั้น อยู่บริเวณชุมชนเมือง โดยมี 14 หน่วยงาน อยู่บนพื้นที่ 11 ไร่ 3 งาน 44 ตารางวา ที่ทำการเทศบาลเมืองฯ อยู่บนที่สูง เชียงเขากบ มี 3 หน่วยงาน ตั้งอยู่บนพื้นที่ 10 ไร่ นอกจากนี้มีสถานที่ราชการตั้งเป็นเอกเทศ ทั้งหมด 73 หน่วยงาน อาคารสถาบัน ราชการส่วนใหญ่ยังอยู่ในสภาพดี บางแห่งเป็นอาคารปรับปรุงบางส่วน ข้าราชการมีที่พักเพียง 33.54 % อยู่บ้านเช่า 19.10 %

2. การศึกษา

จังหวัดนครสวรรค์มีบทบาทในด้านการศึกษาระดับต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา โดยมีสถานศึกษา 784 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนประถมมากที่สุดและกระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอ ทุก ๆ อำเภอมีสถานศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา และมีการศึกษาทั้งนอกระบบและในระบบ นอกระบบคือการศึกษาผู้ใหญ่ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ รวมทั้งการอบรมต่าง ๆ เมื่อพิจารณาความสามารถในการให้การศึกษาของจังหวัดนครสวรรค์เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานกระทรวงศึกษาธิการ พบว่าสัดส่วนนักเรียนต่อครูและนักเรียนต่อห้องเรียนทั้งระดับมัธยมและประถม อยู่ในเกณฑ์สูงกว่ามาตรฐาน ดังแสดงไว้ในตาราง 4.13 เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดใกล้เคียง พบว่านครสวรรค์มีโรงเรียนระดับต่ำกว่าอุดมศึกษามากที่สุด สามารถให้การศึกษาแก่นักเรียน จากจังหวัดข้างเคียง เช่น อุทัยธานี ชัยนาท กำแพงเพชรและพิจิตร

สถานศึกษาล้วนใหญ่อยู่ภายในเขตชุมชนเมือง โดยเฉพาะสถานศึกษาระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองฯ มีสถานศึกษาทั้งหมด 47 แห่ง เปิดสอน ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงอุดมศึกษา มีทั้งของเอกชน ท้องถิ่น และส่วนกลาง ประกอบด้วยโรงเรียนเทศบาล 8 แห่ง เป็นสถานศึกษาระดับประถมศึกษาที่ให้การศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาในสายอาชีวศึกษามีถึง 6 แห่ง นอกจากนี้ยังมีวิทยาลัยครู ซึ่งเป็นสถาบันระดับอุดมศึกษาและวิทยาลัยครูประจำจังหวัด การที่มีสถานศึกษาเน้นหนักด้านอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพลูกจ้างทางธุรกิจและบริการ เป็นการสอดคล้องกับกิจกรรมของชุมชน ซึ่งมีบทบาททางด้านการค้าและบริการ

ในเรื่องจำนวนนักเรียนนั้น มีนักเรียนระดับประถมศึกษามากที่สุดประมาณ 37.50 % ของนักเรียนทั้งหมด รองลงไปเป็นนักเรียนระดับมัธยมต้น (16.10 %) อาชีวศึกษา (16.08 %) มัธยมปลาย (11.76 %) ระดับก่อนประถมศึกษา (10.20 %) และระดับอุดมศึกษา (8.34 %) รวมทั้งสิ้น 45,041 คน มีครู 2,128 คน จำนวนห้องเรียน 1,205 ห้อง เฉลี่ยแล้วครู 1 คนต่อ นักเรียน 21.17 คน ห้องเรียน 1 ห้องต่อ นักเรียน 37.38 คน พื้นที่สถานศึกษารวมประมาณ 692 ไร่ จำนวนนักเรียนชั้นอนุบาล-มัธยมปลายคิดเป็นสัดส่วน 323.2 คนต่อประชากร 1,000 คน ซึ่งสูงกว่ามาตรฐานการเคหะฯ ที่กำหนด 300 คน : 1,000 คน ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่เป็นเมืองใหญ่ มีนักเรียนโดยเฉพาะระดับมัธยมจากอำเภอรอบนอกและต่างจังหวัดที่ใกล้เคียงมาเรียนด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาภูมิสำเนา นักเรียน พบว่ามาจากต่างจังหวัด 9.22 %

**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองภาคใต้**

แผนที่ 4.6

ที่ตั้งสถานศึกษา

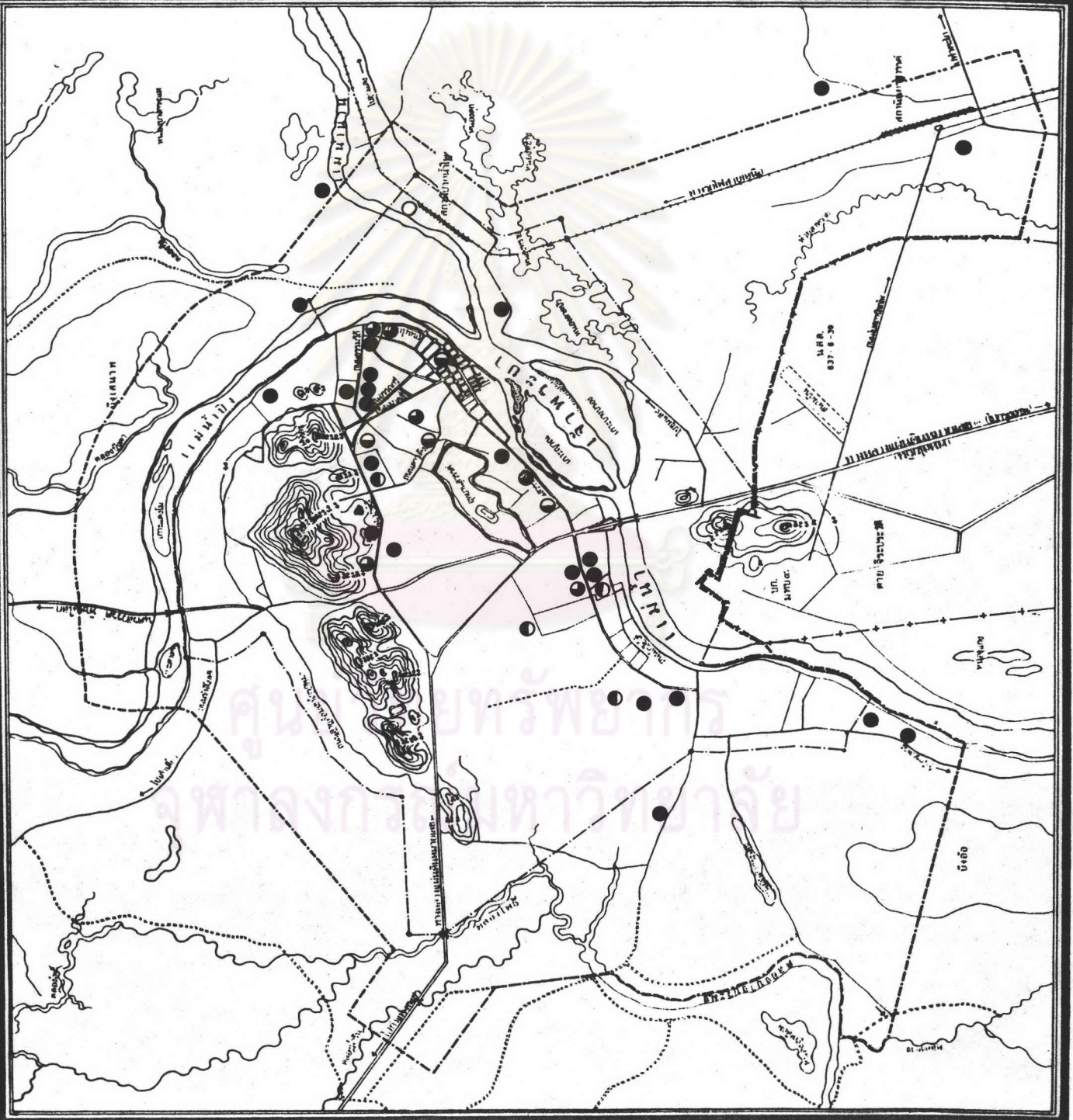
ความหมาย.

แบ่งระดับการศึกษา

- อนุบาล-ประถมฯ
- ◐ อนุบาล-มัธยมฯ
- ◑ มัธยมศึกษา
- ◒ อาชีวศึกษา -
อุดมศึกษา

ที่มา: กองสำรวจ
สำนักงานผังเมือง

- สัญลักษณ์
- ถนน
  - ถนนแบริ่ง
  - ทางรถไฟ
  - แหล่งน้ำ คลอง
  - เส้นเขตความสูง
  - เขตเทศบาล
  - เขตตำบล
  - เขตหมู่บ้าน

อยู่นอกเขตเทศบาล 27.21 % และ 63.57 % ของนักเรียนทั้งหมดมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาล

ถ้าพิจารณาคูณภาพการให้การศึกษาแก่ประชากรโดยดูสัดส่วนนักเรียนของโรงเรียนเทศบาลทั้ง 8 แห่งนั้น พบว่า เมืองนครสวรรค์มีการเรียนการสอนดีกว่ามาตรฐานอย่างเช่น จำนวนนักเรียนที่ครูรับผิดชอบเฉลี่ยเพียงครู 1 คน : นักเรียน 22.56 คน ขณะที่มาตรฐานครู : นักเรียน = 1 : 30 ทำให้มีการดูแลทั่วถึง ขณะเดียวกันเมื่อเทียบกับมาตรฐานนักเรียน 30-40 คน : 1 ห้อง ปรากฏว่าของเมืองนครสวรรค์เฉลี่ย 1 ห้อง : เด็กนักเรียน 26.80 คน ก็ยังไม่หนาแน่น ยังสามารถเพิ่มจำนวนนักเรียนต่อห้องได้อีกในอนาคต ในเรื่องจำนวนห้องเรียนต่อชั้นนั้น โดยทั่วไปถือเกณฑ์ 1 ชั้นควรมี 6 ห้อง (โดยนับชั้นก่อนประถม 1 คือชั้นเด็กเล็กด้วย) พบว่าโดยเฉลี่ยแล้วยังมีจำนวนห้องน้อยกว่าเกณฑ์มีโรงเรียนเทศบาลวัดวรนาถบรรพต (เขากบ) เพียงโรงเรียนเดียวที่มีจำนวนห้องอยู่ในเกณฑ์และเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ทั้งจำนวนห้อง ครูและนักเรียน ดังนั้น โดยทั่วไปโรงเรียนประถมศึกษาของเทศบาลยังสามารถขยายเพิ่มขยายบริการได้อีก ถ้าในอนาคตเด็กวัยประถมเพิ่มขึ้นมากขึ้น

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 4.10 แสดงสัดส่วนนักเรียนเปรียบเทียบกับมาตรฐานการศึกษา

	จำนวนห้อง	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	นร. /ห้อง	นร. /ครู	จำนวนห้อง / ชั้น
1) โรงเรียนเทศบาลวัดวรนาถบรรพต	37	61	1,302	35.19	21.34	5.29
2) โรงเรียนเทศบาลวัดปากน้ำโพใต้	20	32	586	29.30	18.31	2.86
3) โรงเรียนเทศบาลวัดลุ่มตุ๋นวราราม	9	8	224	24.89	28.00	1.29
4) โรงเรียนเทศบาลวัดไทรใต้	31	36	777	25.06	21.58	4.43
5) โรงเรียนเทศบาลวัดจอมศรีนาคพรต	28	28	537	19.18	19.18	4.00
6) โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจรรย์าวาล์	27	30	706	26.15	23.53	3.86
7) โรงเรียนเทศบาลวัดไทรเหนือ	7	8	159	22.71	19.88	1.00
8) โรงเรียนเทศบาลวัดช่องศรีศรีสิทธิวนาราม	30	27	774	25.80	28.67	4.29
รวมหรือเฉลี่ย	189	230	5,065	26.80	22.56	3.38
มาตรฐานการศึกษาภาคบังคับ				30-40	30	6

ตาราง 4.11 แสดงภูมิลำเนาของนักเรียนที่มาเรียนที่สถานศึกษาในเขตเมืองนครสวรรค์

ระดับการศึกษา	นร. ที่ภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาล		นร. ที่ภูมิลำเนาอยู่นอกเขตเทศบาล		นร. ที่ภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด		รวม	
1. อนุบาล	3,755	81.74%	790	17.20%	49	1.06%	4,594	100%
2. ประถมศึกษา	13,496	79.89%	2,995	17.73%	402	2.38%	16,493	100%
3. มัธยมศึกษาตอนต้น	4,342	59.90%	2,551	35.19%	356	4.91%	7,249	100%
4. มัธยมศึกษา ปลายสายสามัญ	2,509	47.38%	1,872	35.35%	915	17.27%	5,296	100%
5. มัธยมศึกษา ปลายสายอาชีพ	3,100	42.74%	3,109	42.86%	1,045	14.40%	7,254	100%
6. อุดมศึกษา	1,432	38.13%	938	24.97%	1,386	36.90%	3,756	100%
รวม	28,634	63.57%	12,255	27.21%	4,153	9.22%	45,042	100%

ที่มา : กองวิจัย สำนักผังเมือง , 2525 .

3. การบริการสาธารณสุข

จังหวัดนครสวรรค์ มีสถานพยาบาลขนาดโรงพยาบาลศูนย์ คือโรงพยาบาล สวรรค์ประชารักษ์ เป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่ เป็นอันดับสองรองจากโรงพยาบาลพุทธชินราช ที่จังหวัดพิษณุโลก แต่ในเรื่องการกระจายของสถานพยาบาลไปทั่วพื้นที่จังหวัดแล้ว นครสวรรค์ มีสถณอนามัยมากที่สุดกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในอนุภาค คือ 117 แห่ง แต่การที่มีจำนวนประชากร มาก ดังนั้น แม้จะมีจำนวนสถานพยาบาลมากและโรงพยาบาลขนาดใหญ่ แต่สัดส่วนประชากร ต่อบุคคลากรและอุปกรณ์ทางการแพทย์ก็ลู่กว่ามาตรฐานมาก เพราะนอกจากการให้บริการ แก่คนในชุมชนแล้ว ยังให้บริการคนป่วยจากจังหวัดใกล้เคียงด้วย เพราะโรงพยาบาลสวรรค์-ประชารักษ์เป็นโรงพยาบาลศูนย์ นอกจากนี้ยังมีศูนย์วิชาการทางสาธารณสุขสาขาต่าง ๆ ระดับภาค ตั้งอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ โดยเฉพาะในเขตชุมชนเมือง ได้แก่ ศูนย์โรคติดต่อ ภาควิชาโรคติดต่อ ศูนย์วัณโรคเขต 10 ศูนย์กามโรคเขต 6 ศูนย์โภชนาการเขต 6 ศูนย์อนามัย แม่และเด็กเขต 6 เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสถานพยาบาลต่าง ๆ ทั้งของราชการและเอกชน ส่วนมากจะกระจุกตัวอยู่ในเขตชุมชนเมือง

การบริการทางสาธารณสุขของจังหวัดนครสวรรค์ นับว่ายังขาดแคลนไม่ พอเพียงพอต่อความต้องการของประชากร โดยเฉพาะพื้นที่ชนบท เพราะผู้ป่วยที่มารับการรักษา มีทั้งจากภายในจังหวัดและจากต่างจังหวัดที่ใกล้เคียง เพราะมีเส้นทางคมนาคมติดต่อสะดวก รวดเร็ว และทั่วถึงพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดนครสวรรค์กับจังหวัดใกล้เคียง ทำให้ความ สามารถในการให้การบริการทางสาธารณสุขลดลง เมื่อพิจารณาสัดส่วนประชากรกับบุคคลากร ทางสาธารณสุขเปรียบเทียบกับมาตรฐานพบว่าต่ำกว่ามาตรฐานดังนี้

สัดส่วนของนครสวรรค์ มาตรฐานสาธารณสุข

จำนวนแพทย์ : ประชากร	1 : 15,277	1 : 5,000
พยาบาล : ประชากร	1 : 4,254	1 : 3,000
ทันตแพทย์ : ประชากร	1 : 77,560	1 : 7,000-10,000
เตียงพยาบาล : ประชากร	1 : 983	1 : 617

ภายในเขตชุมชนเมืองเป็นที่ตั้งของสถานพยาบาลที่ประชากรมารับการ บริการมากที่สุดของจังหวัด คือโรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ เพราะเป็นโรงพยาบาล ขนาดโรงพยาบาลศูนย์ ข่ายการบริการสูง ในปี 2526 ปรากฏว่ามีคนไข้ใน 24,413 คน

คนไข้นอก 150,310 คน ขณะที่มีแพทย์เพียง 32 คน พยาบาล 134 คน ผู้ช่วยพยาบาล 169 คน ตั้งอยู่บนพื้นที่ 12 ไร่ เมื่อพิจารณาการรองรับประชากร สภาพทำเลที่ตั้งและสภาพแวดล้อม พบว่าปัจจุบันมีปัญหาความคับแคบของสถานที่ และความแออัดของชุมชนทั้งด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ภายในโรงพยาบาลและพื้นที่รอบบริเวณ เช่นปัญหาการจราจร เป็นต้น นอกจากนี้ภายในเขตเทศบาลยังมีศูนย์บริการทางสาธารณสุขอีกหลายอย่าง ได้แก่ ศูนย์กามโรคเขต 6 ศูนย์วัณโรคเขต 10 และมีคลินิกเอกชนอีก 43 แห่ง

พื้นที่ใกล้เคียงเขตเทศบาลยังเป็นที่ตั้งของศูนย์ทางวิชาการสาธารณสุขต่าง ๆ คือศูนย์โรคติดต่อภาคเหนือ ศูนย์โภชนาการเขต 6 วิทยาลัยพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ หน่วยโรคเรื้อน หน่วยมาลาเรียที่ 2 หน่วยช่างบำรุง ศูนย์อนามัยแม่และเด็ก และโรงพยาบาลค่ายจิระประวัติ ซึ่งเป็นของทหาร แต่ก็สามารถให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปด้วย

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 4.12 แสดงสัดส่วนทางการสาธารณสุขต่อประชากรของจังหวัดโดยเฉลี่ย ปี 2526

จังหวัด	จำนวน รพ.	จำนวนเตียง พยาบาล	อัตราส่วน ปช./1เตียง	จำนวน แพทย์	อัตราส่วน ปช./แพทย์ 1 คน	จำนวน พยาบาล	อัตราส่วน ปช./พยาบาล 1 คน	สถานี อนามัย	สถาน สาธารณสุข ชุมชน	จำนวนประชากร จังหวัดปี 2526
กำแพงเพชร	8	343	1,733	22	27,019	85	6,994	9	4	594,418
พิจิตร	5	398	1,371	19	28,712	81	6,735	83	2	545,532
พิษณุโลก	9	992	706	111	6,306	494	1,417	84	2	699,940
สุโขทัย	7	593	939	32	17,399	127	4,384	86	-	556,792
เพชรบูรณ์	6	474	1,868	29	30,525	94	9,417	103	4	885,226
อุดรดิตถ์	5	531	811	17	25,323	86	5,006	70	7	430,483
นครสวรรค์	9	1,026	983	66	15,277	237	4,254	135	2	1,008,280
อุทัยธานี	4	350	777	19	14,304	67	4,056	58	5	271,785
ภาคเหนือล่าง	53	4,707	1,061	315	15,849	1,271	3,928	628	26	4,992,456

ที่มา : กองสถิติสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข 2528.

การบริหารการปกครอง เทศบาลเมืองนครสวรรค์

เทศบาลเมืองนครสวรรค์มีพื้นที่ความรับผิดชอบ 27.87 ตารางกิโลเมตรครอบคลุมพื้นที่ 4 ตำบล ในเขตเทศบาลได้แก่ตำบลปากน้ำโพ วัดไทรย์ นครสวรรค์ตักและนครสวรรค์ ออก อยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลเมืองนครสวรรค์ ซึ่งเป็นการบริหารส่วนท้องถิ่น มีอำนาจในการบริหารและปกครองตนเอง โดยขึ้นอยู่กับกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โครงสร้างการบริหารประกอบด้วยสภาเทศบาล คณะเทศมนตรี ซึ่งประกอบด้วยนายกเทศมนตรี และเทศมนตรี มีหน้าที่ในการบริหารงานเทศบาล ซึ่งประกอบด้วย 6 กองงาน ได้แก่สำนักปลัดเทศบาล กองคลัง กองช่าง กองการศึกษา กองสาธารณสุข และกองการประปา ส่วนสภาเทศบาลประกอบด้วยสมาชิกสภาเทศบาล ซึ่งรับการเลือกตั้งจากประชาชนในเขตเทศบาล อยู่ในตำแหน่งคราวละ 5 ปี มีหน้าที่ในการควบคุมการบริหารและการตราเทศบัญญัติ

ในด้านอัตรากำลังเจ้าหน้าที่เทศบาล ทั้งหมด 830 บคน โดยมีเจ้าหน้าที่ระดับ 8 เป็นระดับสูงสุด 3 คน ระดับ 7 ถึงระดับ 1 รวม 111 คน นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่วิสามัญ 32 คน ลูกจ้างประจำ 104 คน ลูกจ้างชั่วคราว 340 คน และพนักงานครูเทศบาล 240 คน

โครงการพัฒนาเมืองของเทศบาลที่มีผลกระทบต่อการใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์

การพัฒนาซึ่งมีผลกระทบต่อเมืองนั้นมีตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงท้องถิ่น ซึ่งโครงการจากส่วนกลางและจังหวัดที่จะมีผลกระทบต่อชุมชนในด้านการใช้ที่ดินนั้น ได้พิจารณาแล้วในบทที่ 3 ในส่วนนี้จะพิจารณาเฉพาะโครงการของเทศบาลฯ ซึ่งในปี 2527 ฝ่ายวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักปลัดเทศบาลเมืองฯ ได้สำรวจข้อมูลปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลในระยะเวลา 15 ปี (พ.ศ. 2528-2543) โดยแบ่งแผนงานออกเป็นช่วง ๆ ในขณะนี้มีแผนช่วงแรกระยะเวลา 3 ปีจาก พ.ศ. 2528-2530 เพื่อสอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ระดับชาติ คือฉบับที่ 5 (2525-2529) และจะจัดทำแผนช่วง 2 ในขณะช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6

ดังนั้น โครงการพัฒนาของเทศบาลจึงทำการศึกษาได้ในช่วง 3 ปีแรก คือ พ.ศ. 2528-2530 ในที่นี้จะพิจารณาโครงการที่มีผลกระทบต่อการใช้ที่ดินของเมือง โดยสรุปได้ดังนี้

1. โครงการการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการระบายน้ำ

2. โครงการการปรับปรุงบำรุงซ่อมแซมถนนภายในชุมชน
3. โครงการการปรับปรุงขยายกิจการประปา
4. โครงการปรับปรุงและเพิ่มสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

โดยทั้ง 4 โครงการนี้เป็นโครงการหลักด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ของชุมชนและยังแบ่งย่อยลงไปเป็น 11 แผนงานย่อยและ 55 โครงการ ซึ่งโครงการทั้งหมดนี้จะพิจารณาประกอบในขั้นสุดท้ายในการ เสนอแนะการ ใช้จ่ายเงินในอนาคต

ลักษณะประชากร

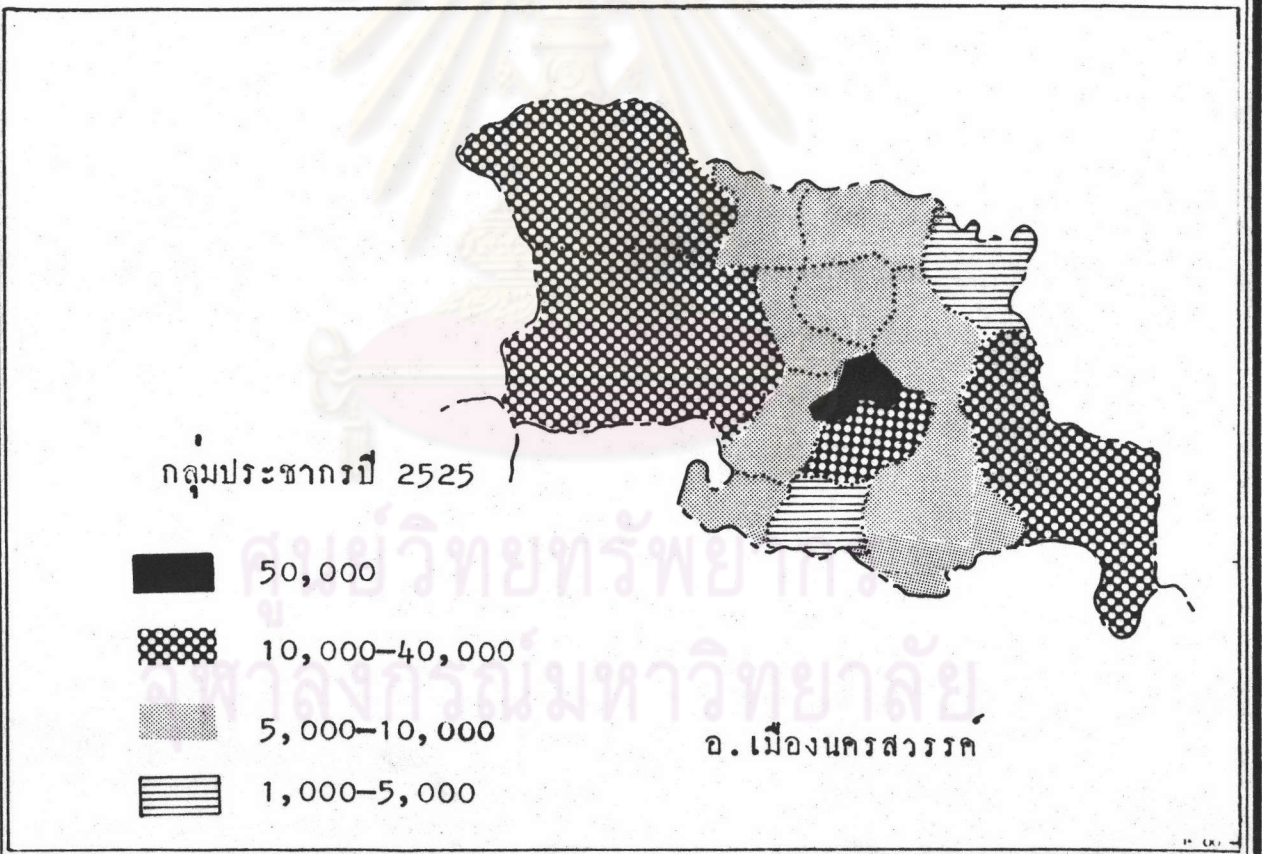
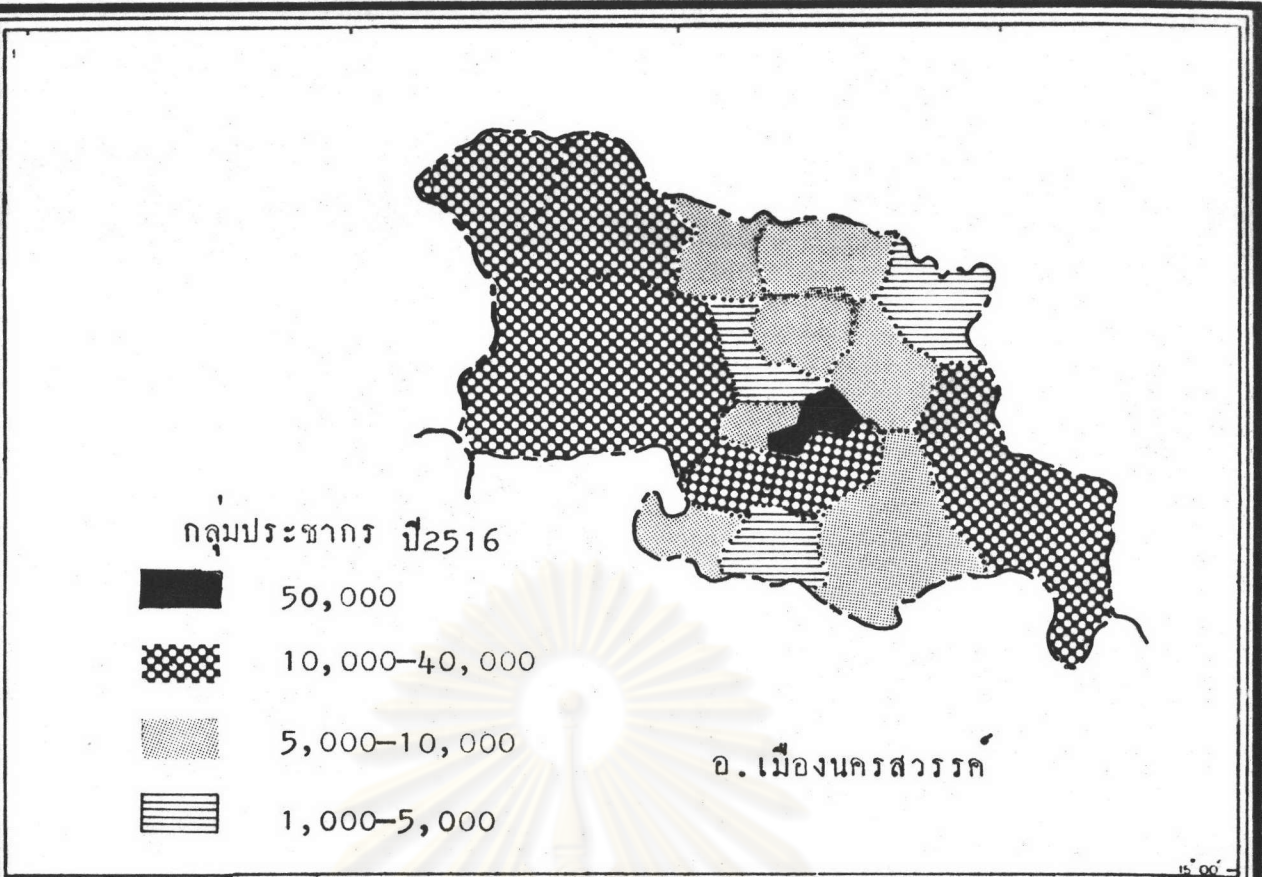
ก. ขนาดและการกระจายตัวของประชากร

1. อำเภอเมือง เป็นอำเภอที่มีประชากรมากที่สุดของจังหวัด เพราะเป็นที่ตั้งของเทศบาลเมือง ทั้งยังมีเส้นทางคมนาคมทั้งทางหลวงแผ่นดิน ทางรถไฟและทางน้ำ โดยประชากรส่วนมากจะอยู่หนาแน่นบริเวณเทศบาลเมือง ส่วนตำบลอื่น ๆ นั้น ตำบลที่มีขนาดใหญ่ และตำบลที่อยู่รอบนอกติดต่อกับอำเภออื่น ส่วนมากจะมีจำนวนประชากรสูง เช่น ตำบลหนองกระโดน ตำบลหนองกรด ตำบลพระนอน นอกจากนี้ตำบลที่อยู่ติดเขตเทศบาล ก็มีจำนวนประชากรสูง เพราะเป็นแหล่งรองรับประชากรจากเขตเทศบาล ทั้งนครสวรรค์กนก นครสวรรค์ออก วัดไทรย์ แควใหญ่และหนองปลิง (ดูแผนที่ 4.7 ประกอบ)

2. ตำบลโดยรอบเขตเทศบาล ช่วงก่อนปี 2522 เขตเทศบาลเมือง นครสวรรค์ครอบคลุมพื้นที่ตำบลปากน้ำโพ ตำบลเดียว พื้นที่ติดต่อเขตเทศบาลได้แก่ตำบล นครสวรรค์กนก นครสวรรค์ออก วัดไทรย์ บางม่วงและแควใหญ่ โดยตำบลนครสวรรค์นั้น มีจำนวนประชากรสูงกว่าตำบลใกล้เคียงโดยในปี 2516 มีประชากร 20,121 คน และในปี 2520 มีประชากรถึง 23,909 คน จนกระทั่งปี 2522 มีการขยายเขตเทศบาล โดยรวมพื้นที่บางส่วนของ 3 ตำบลใกล้เคียง คือหมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 10 ของตำบลนครสวรรค์ออก หมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 7 ของตำบลนครสวรรค์กนก และหมู่ที่ 13 ของตำบลวัดไทรย์ ทำให้จำนวนประชากรของทั้ง 3 ตำบลนี้ลดลงมาก ผิดปกติ และไปเพิ่มจำนวนประชากรของเทศบาล

3. ชุมชนเมืองนครสวรรค์

ชุมชนเมืองนครสวรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษานั้น ประกอบด้วยพื้นที่เขตเทศบาล เมืองนครสวรรค์และพื้นที่รอบนอก เพราะการกระจายตัวของประชากรและการใช้ที่ดินได้หยุด

	การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์	
	วัตถุประสงค์: การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร	แผนที่: 4.7
	วัตถุประสงค์: ขนาดและการกระจายตัวของประชากรตำบลรอบเขตเทศบาลเมืองฯ (ในอ.เมือง)	--- เขตประเทศ - - - เขตจังหวัด - - - เขตอำเภอ ..... เขตตำบล ● จังหวัด ○ อ.เมือง
ที่มา:	จำนวนจากกองทะเบียนราษฎร	

อยู่ในเขตการปกครอง คือเขตเทศบาลเท่านั้น โดยพื้นที่รอบนอกที่เพิ่มขึ้น นั้นเป็นส่วนของพื้นที่ตำบลอื่น ๆ นอกจากตำบลในเขตเทศบาลแล้วนั้น ได้แก่ บางส่วนของตำบลบางม่วง ตำบลควนใหญ่ ตำบลหนองปลิง และเพิ่มในส่วนของตำบลวัดไทรย์ และตำบลนครสวรรค์ตก ในการศึกษาคำนวณประชากรของพื้นที่ศึกษาจะแยกออกเป็น

ก. ประชากรเขตเทศบาลเมือง โดยใช้ข้อมูลจากกองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ข. ประชากรพื้นที่รอบนอก ประมาณ 28.47 ตารางกิโลเมตร (เมื่อรวมกับพื้นที่เขตเทศบาล 27.87 ตารางกิโลเมตร จะเป็นพื้นที่ศึกษาทั้งหมด 56.64 ตารางกิโลเมตร) จะทำการศึกษาประชากร โดยการนับจำนวนหลังคาเรือนจากแผนที่การใช้ที่ดิน ปี 2525 มาตราส่วน 1 : 8,000 ของสำนักผังเมือง และภาพถ่ายทางอากาศปี 2518 และ 2524 มาตราส่วน 1 : 15,000 ของกรมแผนที่ทหาร เมื่อได้จำนวนหลังคาเรือนแล้วจะคูณด้วยขนาดเฉลี่ยประชากรต่อหลังคาเรือน ของครัวเรือนเกษตรกรรม ซึ่งกองวิจัยสำนักผังเมือง ทำการวิจัยได้ 6.1 คนต่อหลังคาเรือน

จากการศึกษาพบว่า พื้นที่การศึกษาทั้งสิ้น 22 หน่วย (ดูตาราง 4.13 ประกอบ) พื้นที่ศึกษาหน่วยที่ 2 มีจำนวนประชากรสูงสุดคือ 21,402 คน และหน่วยที่ 20 มีประชากรน้อยที่สุดคือ 354 คน ซึ่งเป็นพื้นที่นอกเขตเทศบาล ประชากรส่วนใหญ่อยู่กันหนาแน่นในเขตเทศบาล โดยเฉพาะบริเวณศูนย์กลางชุมชน ย่านการค้า ถนนสายหลักในชุมชน ส่วนนอกเขตเทศบาลนั้น ประชากรกระจายตัวตามเส้นทางคมนาคมหลัก คือทางน้ำในอดีต ทางรถไฟ และถนนตามลำดับ ชุมชนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นชุมชนเก่า เช่นบริเวณพื้นที่ศึกษาหน่วยที่ 18, 19 และหน่วยที่ 17 บริเวณสถานีรถไฟปากน้ำโพ ซึ่งเกิดขึ้นตามเส้นทางน้ำ ส่วนหน่วยที่ 16 ตำบลหนองปลิง จะมีการตั้งถิ่นฐานประชากร บริเวณใกล้ ๆ สถานีรถไฟนครสวรรค์ (สถานีหนองปลิง) ซึ่งห่างออกไปจากเขตเทศบาล

ทางด้านตะวันตกของพื้นที่เทศบาล คือหน่วยที่ 21 และ 22 นั้น มีการกระจายของประชากรไปตามเส้นทางถนนจากชุมชนเมือง จากบริเวณหมู่บ้านสะพานดำ (บริเวณโรงงานสุรา) คือถนนไปวัดสันต และถนนที่แยกไปทุ่งทอง พื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ลุ่มหนองบึงมาก การใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยของประชากรจึงมักกระจุกตัวอยู่บริเวณที่ดอนน้ำไม่ท่วม

ตารางที่ 4.13 แสดงความหนาแน่นประชากร เมืองนครสวรรค์ ศึกษาหาหน่วยย่อยพื้นที่ศึกษา

หน่วยพื้นที่	ขนาดพื้นที่		จำนวนหลังคา เรือน	จำนวนประชากร	ความหนาแน่นประชากร	
	ตร.กม.	ไร่			คน : ตร.กม.	คน : ไร่
ในเขตเทศบาล	27.87	17,418.75	17,989	104,448	3,748	6
1	0.680	425.20	2,971	17,359	25,528	41
2	0.958	599.20	3,699	21,402	22,341	36
3	0.880	550.0	2,482	14,741	16,751	27
4	0.660	416.4	1,796	10,550	15,841	25
5	2.327	1,454.4	1,393	7,926	3,406	5
6	1.788	1,118.0	421	2,466	1,379	2
7	0.951	594.4	674	3,979	4,184	7
8	3.047	1,904.4	929	4,970	1,631	3
9	3.117	1,948.1	210	1,270	407	1
10	1.911	1,194.8	930	5,316	2,782	4
11	1.761	1,100.8	586	3,760	2,135	3
12	3.085	1,928.4	447	2,640	856	1
13	4.025	2,516.0	791	4,360	1,083	2
14	1.329	830.8	488	2,749	2,068	3
15	1.340	838.0	172	960	716	1
นอกเขตเทศบาล	28.45	17,782.49	1,831	11,170	393	0.63
16	5.795	3,621.87	640	3,904	674	1.08
17	3.600	2,250.00	118	720	200	0.32
18	4.640	2,900.00	345	2,105	454	0.73
19	1.090	681.25	85	518	475	0.76
20	3.112	1,945.00	58	354	114	0.18
21	3.805	2,378.12	278	1,696	446	0.71
22	6.410	4,006.25	307	1,873	292	0.47
รวมพื้นที่ศึกษา	56.32	35,201.24	19,820	115,618	2,053	3.28

ที่มาข้อมูล : 1. พื้นที่หน่วยย่อยจากการแบ่งพื้นที่ศึกษา

2. จำนวนหลังคาเรือนและประชากร จากสำนักรับแจ้งเมือง, 2525

**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์**

แผนที่ 4.8
แสดง: ความหนาแน่น
ประชากรชุมชน

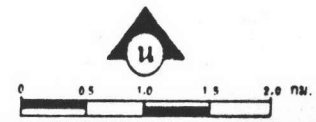
ความหมาย.

	40 คน/ไร่
	30-40 "
	20-30 "
	1-10 "
	1 "

ที่มา: กองสำรวจ
สำนักงานผังเมืองฯ

สัญลักษณ์.

	ถนน
	ถนนที่วางแผน
	ทางรถไฟ
	แหล่งน้ำ คลอง
	เส้นเขตความสูง
	เขตเทศบาล
	เขตเทศบาล
	เขตพัฒนาศึกษา

หรือท่วมยาก และบริเวณเส้นทางถนนที่แยกมาจากถนนใหญ่สายหลัก การใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยและเกษตรกรรม

ข. ความหนาแน่นประชากร

1. อำเภอเมือง เทศบาลเมืองมีความหนาแน่นของประชากรสูงที่สุดในอำเภอเมือง โดยในปี 2516 เทศบาลมีความหนาแน่นประชากร 5,903.05 คน/กม.² และความหนาแน่นเพิ่มขึ้นในปี 2520 คือ 6,298.42 คน/กม.² และลดลงในปี 2525 เหลือความหนาแน่นประมาณ 3,340.55 คน/กม.² เพราะโดยเป็นผลมาจากการขยายเขตเทศบาลในปี 2522 นอกจากนี้ตำบลอื่น ๆ ที่มีความหนาแน่นประชากรสูง ได้แก่ตำบลนครสวรรค์ตก นครสวรรค์ออก แควใหญ่ หนองกระโดนและบ้านมะเกลือ ตำบลเหล่านี้มีความหนาแน่นสูงเกินกว่า 100 คน/กม.² ทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นประชากรในช่วงปี 2516-2520 หลายตำบลมีความหนาแน่นลดลง เพราะจำนวนประชากรลดลง โดยตำบลหนองกระโดนมีความหนาแน่นประชากรลดลงมากที่สุด คิดเป็น 40.93 % รองลงมาเป็นตำบลแควใหญ่และตำบลบางพระหลวง ส่วนตำบลที่มีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นในช่วงปีนี้ได้แก่เทศบาลเมือง (ตำบลปากน้ำโพ) และตำบลใกล้เคียงที่มีเขตติดต่อกับเทศบาลเมือง ตำบลนครสวรรค์ตกมีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้นมากที่สุดถึง 18.83 % ส่วนเทศบาลเมืองมีความหนาแน่นเพิ่มขึ้น 6.70 % ในช่วงปี 2520-2525 ตำบลส่วนใหญ่มีความหนาแน่นประชากรเพิ่มขึ้น

2. ตำบลใกล้เคียงเขตเทศบาล ตำบลนครสวรรค์ออกเป็นตำบลที่มีความหนาแน่นประชากรสูงกว่าตำบลอื่น คือ 265.15 คน/กม.² ในปี 2516 และ นครสวรรค์ตก รองลงมาคือ 231.27 คน/กม.² ในช่วงปี 2516-2520 ความหนาแน่นประชากรในตำบลรอบ ๆ เขตเทศบาลนี้ เพิ่มขึ้นทุกตำบล เพราะจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ยกเว้นตำบลแควใหญ่ที่จำนวนประชากรลดลง ความหนาแน่นประชากรก็ลดลงด้วย ส่วนในช่วงปี 2520-2525 ความหนาแน่นประชากรของแต่ละตำบลลดลง เพราะการขยายเขตเทศบาล ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ของตำบลนครสวรรค์ตก นครสวรรค์ออก และวัดไทรย์ รวมเข้าไปในเขตเทศบาล ส่วนตำบลแควใหญ่ความหนาแน่นประชากรลดลงเพราะจำนวนประชากรลดลง

3. ชุมชนเมืองนครสวรรค์ (ดูแผนที่ 4.8 ประกอบ)

ในการพิจารณาความหนาแน่นของประชากรภายในเขตเทศบาล โดยแบ่งตามหน่วยพื้นที่การศึกษา 22 หน่วยนั้น ใช้ข้อมูลจำนวนประชากรจากการสำรวจของกองวิจัย

สำนักผังเมือง เพราะมีการสำรวจละเอียดเป็นรายพื้นที่ย่อย ส่วนนอกเขตเทศบาลนั้น ไข้จากการวัดและคำนวณ (ในเรื่องการคาดการณ์ประชากรชุมชนเมืองฯ)

ก) ภายในเขตเทศบาล

จากการศึกษาข้อมูลพบว่าบริเวณภายในเขตเทศบาลมีความหนาแน่นประชากรสูงกว่าพื้นที่รอบนอกมาก โดยหน่วยพื้นที่ที่ 1 มีความหนาแน่นประชากรสูงสุด คือ 25,528 คน/กม² หรือ 41 คน/ไร่ รองลงมาคือ หน่วยที่ 2 ความหนาแน่นประมาณ 22,341 คน/กม² หรือ 36 คน/ไร่ (ดูตาราง 4.13 ประกอบ) ส่วนพื้นที่หน่วยที่ 9, 12 และ 15 มีความหนาแน่นประชากรต่ำที่สุดกว่าทุกหน่วยในเขตเทศบาล คือหนาแน่นประมาณ 1 คน/ไร่ เพราะพื้นที่บางส่วนเป็นภูเขาและแม่น้ำ โดยเฉลี่ยแล้วภายในเขตเทศบาลมีความหนาแน่นประชากรเฉลี่ยประมาณ 3,748 คน/กม² หรือ 6 คน/ไร่

ข) พื้นที่นอกเขตเทศบาล

ชุมชนรอบนอกมีความหนาแน่นประชากรน้อยกว่าภายในเขตเทศบาล เพราะส่วนมากเป็นพื้นที่เกษตรกรรม และที่ลุ่มหนองบึง หน่วยพื้นที่ศึกษาที่ 20 มีความหนาแน่นประชากรต่ำสุดคือประมาณ 114 คน/กม² หรือประมาณ 0.18 คน/ไร่ หน่วยที่ 16 มีความหนาแน่นประชากรสูงสุดคือประมาณ 674 คน/กม² หรือ 1.08 คน/ไร่ ซึ่งเมื่อเทียบกับพื้นที่ในเขตเทศบาลแล้ว ก็จัดอยู่ในกลุ่มความหนาแน่นประชากรต่ำ บริเวณนอกเขตเทศบาลนี้ ความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ยประมาณ 393 คน/กม² หรือ 0.63 คน/ไร่

ค. การเปลี่ยนแปลงประชากรและองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลง

1. อำเภอเมือง

การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วงปี 2516-2520 จำนวนประชากรลดลงโดยรวมทั้งอำเภอลดลง 12,857 คน คิดเป็น 6.19 % ของจำนวนประชากรในปี 2516 ทั้งนี้เพราะจำนวนประชากรลดลงในหลายตำบล มี 7 ตำบลที่จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ส่วน 9 ตำบลจำนวนประชากรลดลง ส่วนช่วงปี 2520-2525 จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ในการเปลี่ยนแปลงประชากรของอำเภอเมืองนี้ ถ้าพิจารณาเฉพาะส่วนของอำเภอเมืองไม่รวมเขตเทศบาลแล้ว จะพบว่า การอพยพเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงประชากร โดยที่ การเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติมีอัตราการลดลงตามปกติ แต่การเปลี่ยนแปลงโดยการอพยพนั้น การอพยพออกนอกพื้นที่มีมาก โดยเฉพาะในปี 2519 ตั้งแต่ปี 2520 เป็นต้นมา การอพยพเข้ามามาก จำนวนประชากรจึงเพิ่มขึ้นในช่วงหลังนี้

2. ตำบลโดยรอบเขตเทศบาลเมือง

ในช่วงปี 2516-2520 จำนวนประชากรในตำบลใกล้เคียงเขตเทศบาล
ส่วนมากมีการเปลี่ยนแปลงในทางเพิ่มขึ้น นอกจากตำบลแควใหญ่เท่านั้นที่ประชากรลดจำนวน
ลง ส่วนในช่วงปี 2520-2525 ประชากรของตำบลนครสวรรค์ตก นครสวรรค์ออก และ
วัดไทรยัดลดจำนวนลงมาก เพราะย้ายเข้าเขตเทศบาลตั้งแต่ปี 2522 ส่วนตำบลแควใหญ่
จำนวนประชากรก็ยังลดลง เพราะการอพยพออกจากพื้นที่

3. ชุมชนเทศบาลเมืองนครสวรรค์ (ดูตารางภาคผนวกประกอบ)

ในเขตเทศบาลเมืองฯ การเปลี่ยนแปลงประชากร โดยธรรมชาติ
คือการเกิดและการตายนั้น มีการเพิ่มขึ้นในอัตราที่ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก และเพิ่มในอัตรา
ที่สูงในปี 2521 และ 2522 นั้น อัตราการเกิดสูงผิดปกติ เพราะการเปลี่ยนแปลงเขต
เทศบาล ส่วนการเปลี่ยนแปลงโดยการย้ายถิ่น พบว่าการย้ายถิ่นออกสูงมากกว่าการย้ายเข้า
ตลอดมาตั้งแต่ปี 2516 โดยมีอัตราการอพยพสุทธิล้นมาเสมอ เมื่อรวมการเปลี่ยนแปลงทั้ง
2 ประเภทนี้แล้ว จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราประมาณร้อยละ 2

ปัจจัยในการอพยพประชากรนั้น จากการสำรวจของกองวิจัย ส่น.ผังเมือง
พบว่าสาเหตุการอพยพเข้าสู่เขตเทศบาลนั้น เนื่องมาจากการประกอบอาชีพ 40.06 % ย้าย
มาจับครอบครัว 34.07 % การศึกษา 10.34 % ส้มรส 9.73 % เพื่อหางานทำและอื่น ๆ
0.10 % ส่วนมากย้ายมาจากภาคอื่น

ส่วนสาเหตุการอพยพออกจากเทศบาลนั้น 53.58 % การศึกษา
19.36 % ย้ายไปกับครอบครัวและส้มรส 10.88 % และย้ายไปหางานทำ 5.30 % โดยมาก
ย้ายไปอยู่ภาคอื่น 46.68 % และในภาคเดียวกัน 18.83 %

ง. โครงสร้างประชากรเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์ (ดูแผนภาพ 4.7 ประกอบ)

จากการสำรวจของกองวิจัย สำนักรผังเมืองฯ พบว่าในปี 2525 ภายในเขต
เทศบาลเมืองมีประชากรทั้งสิ้น 104,054 คน (จำนวนต่างจากของกองทะเบียน เพราะจำนวน
บ้านในเขตเทศบาล บางบ้านไม่มีเลขที่บ้าน จึงไม่มีการแจ้งและการบันทึกจำนวนประชากร
และการเปลี่ยนแปลง แต่การสำรวจนี้ทำโดยการสำรวจภาคสนาม ดังนั้น การศึกษาราย
ละเอียดของประชากรเทศบาลจึงใช้จำนวนประชากรของการสำรวจนี้ เพราะมีข้อมูลและจะได้
ปรับเป็นจำนวนประชากรของงานทะเบียนราษฎร ในภายหลัง)

ในจำนวนประชากรทั้งหมดนี้ หมวดอายุที่มีประชากรมากที่สุดคือหมวดอายุ 15-19 ปี รองลงมาได้แก่หมวดอายุใกล้เคียง คือ 10-14 ปี และ 20-24 ปี จากลักษณะ โครงสร้างสามารถจำแนกตามหมวดอายุได้ดังนี้

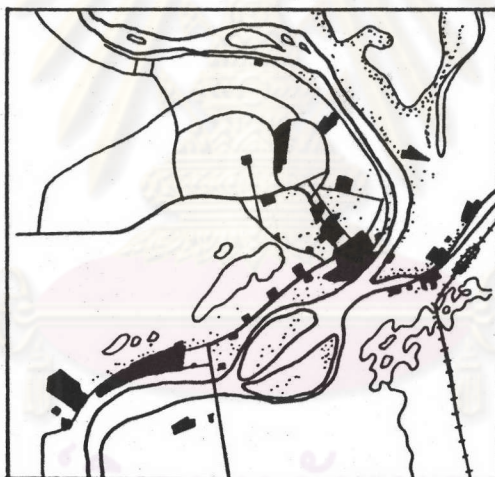
1. ประชากรวัยศึกษา (อายุ 5-14 ปี) มี 23,281 คน คิดเป็นร้อยละ 22.37
2. ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) มี 64,832 คน คิดเป็นร้อยละ 62.31
3. ประชากรวัยพึ่งพา (อายุ 0-14 และ 60) มี 39,222 คน คิดเป็นร้อยละ 37.69
4. อัตราส่วนภาวะเลี้ยงดู = 100 : 60.50
5. อัตราส่วนระหว่างเพศชาย : หญิง = 47.27 : 52.73

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 2 วิวัฒนาการใช้ที่ดินโดยขาดการวางแผนและปัญหาของชุมชน

ก. การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์ก่อนปี 2509

โดยการศึกษาจากภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหารประกอบกับข้อมูลจากการสำรวจเพื่อจัดทำผังเมืองรวมเมืองนครสวรรค์ของสำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย เมืองนครสวรรค์ที่ปรากฏตามภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหารในปี พ.ศ. 2496 พบว่ามีการใช้ที่ดินชุมชนเมือง มีพื้นที่ประมาณ 2.14 ตารางกิโลเมตร โดยมีลักษณะสัมพันธ์กับเส้นทางน้ำ ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลักและเป็นปัจจัยที่สำคัญในการตั้งชุมชน ลักษณะการใช้ที่ดินจะยาวไปตามลำน้ำ (River Linear Settlement) ศูนย์กลางเมืองอยู่บริเวณตลาดปากน้ำโพ ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งขวา ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าขายทางเรือ ต่อมามีการพัฒนาการคมนาคมทางรถไฟและทางรถยนต์ในปี พ.ศ. 2448* และ 2479**

ชุมชนเมืองนครสวรรค์ก่อนพ.ศ. 2509

* ทางรถไฟสายเหนือเริ่มการก่อสร้างโดยแยกจากเส้นทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือ (กรุงเทพฯ-นครราชสีมา) ที่สถานีชุมทางบ้านภาชีขึ้นไปถึงจังหวัดเชียงใหม่ โดยเปิดทำการช่วงแรกระหว่างสถานีบ้านภาชีถึงสนบุรี ในปี พ.ศ. 2444 ส่วนช่วง 2 จากสนบุรีถึงปากน้ำโพ (นครสวรรค์) และเปิดเดินรถครั้งแรกเมื่อ วันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2448

** ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน)

ตามลำดับ การใช้ที่ดินสิ่งขยายตัวไปตามเส้นทางคมนาคมที่นิยมมากกว่า โดยการใช้ที่ดินทางด้านเหนือเริ่มขยายตัวออกห่างจากแม่น้ำไปตามร่องฟากของถนนมาตุลีและถนนอรรถกรี แต่ความหนาแน่นยังไม่มากนัก โดยส่วนมากเป็นที่อยู่อาศัยและสถาปนาราชการ ทางด้านตะวันออกการใช้ที่ดินขยายไปตามแม่น้ำปิงร่องฟากของถนนโกสีย์อ้อมขึ้นไปทางเหนือตามแนวแม่น้ำปิงจนถึงบริเวณวัดไทรยี่ไต ส่วนทางด้านตะวันตกการใช้ที่ดินมีแนวขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยา แนวถนนโกสีย์และร่องฟากถนนลัทธิวิถียานานไปทางใต้ถึงบริเวณศูนย์ราชการ วิทยาลัยครู นครสวรรค์ ตลอดจนไปถึงสะพานดำ การใช้ที่ดินยังหนาแน่นบริเวณริมแม่น้ำมากกว่าริมถนน

บริเวณชุมชนอีกแห่งหนึ่งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำน่านรอบ ๆ และบริเวณใกล้เคียงกับสถานีรถไฟปากน้ำโพ ซึ่งการติดต่อกับศูนย์กลางชุมชนโดยอาศัยเรือข้ามฟาก นอกจากการตั้งถิ่นฐานของตัวเมืองดังกล่าวนี้แล้วยังมีการใช้ที่ดินเบาบางตามริมฝั่งแม่น้ำปิง แม่น้ำน่าน เกาะยม เกาะบางปรอง เกาะฉนวน และริมเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลขหนึ่ง (พหลโยธิน) ตอนเหนือของเมือง พื้นที่รอบนอกของเมืองเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำนา ทำสวนและไร่ลึกลับกับพื้นที่ป่าโปร่ง ทุ่งหญ้าและที่ลุ่มน้ำขัง

ข. การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์ปี 2509

จากข้อมูลสำนักผังเมืองปรากฏว่าในปีนี้มีการใช้ที่ดินรวมทุกประเภทประมาณ 3,851.59 ไร่ หรือ 10.94 % ของพื้นที่ศึกษา (35,193.77 ไร่) การใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยมากที่สุด รองลงไปเป็นค้าส่งค้าปลีก และสถานศึกษาตามลำดับ (ดูตาราง 4.14 และแผนที่ 4.9 ประกอบ)

พื้นที่อยู่อาศัยมีขนาดการใช้ที่ดินมากที่สุด (5.09 % ของพื้นที่ศึกษา) โดยมีความหนาแน่นรอบ ๆ ย่านศูนย์กลางเมือง โดยส่วนมากจะอยู่ด้านหลังระหว่างอาคารร้านค้า เป็นที่อยู่อาศัยที่แออัดมีที่ว่างน้อยมาก ซึ่งส่วนมากเป็นเรือนแถว ห้องแถวไม้ซึ่งส่วนมากเป็นที่อยู่อาศัยของพ่อค้าที่ขายของอยู่ในตลาดหรือประกายรายไต่เต้า นอกจากนี้ที่อยู่อาศัยเบาบางกระจายทั่ว ๆ ไป ขณะที่พื้นที่การค้า (0.66 %) กระจุกตัวอยู่หนาแน่นบริเวณศูนย์กลางเมืองรอบ ๆ ตลาดปากน้ำโพ ร้านค้าส่วนใหญ่จะตั้งอยู่รัศมีไม่เกิน 0.5 กิโลเมตรจากศูนย์กลางเมือง ส่วนมากเป็นอาคารพาณิชย์ ชั้นล่างประกอบการค้า ชั้นบนอยู่อาศัย นอกจากนี้ก็มีกระจายตามแนวถนนสำคัญ ๆ ของเมืองเช่น มาตุลี อรรถกรี โกสีย์ ลัทธิวิถียานาน ย่านอุตสาหกรรม (0.48 %) กระจายอยู่ทั่วไปทั้งบริเวณศูนย์กลางเมืองและพื้นที่รอบนอกโรงงานอุตสาหกรรม

ดั้งเดิม ส่วนมากจะอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำน่านและบริเวณสถานีรถไฟปากน้ำโพ ส่วนโรงงานในเขต
ศูนย์กลางเมือง เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก

การใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ได้แก่ ล่าถาบันราชการ (0.55%)
ส่วนมากอยู่บริเวณด้านใต้ของชุมชน ซึ่งอาคารราชการต่าง ๆ ส่วนมากจะตั้งอยู่บริเวณศาลากลาง
จังหวัด ส่วนภายในชุมชนย่านการค้าก็มีสถานที่ราชการกระจายอยู่บ้าง โกดังหรืออาคาร
คลังสินค้า (0.51 %) กระจายอยู่ทั่วไปไปในชุมชนทั้งศูนย์กลางย่านการค้า ซึ่งเป็นรูปตึกแถว
และบริเวณชานเมือง ซึ่งส่วนมากตั้งอยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรม และเส้นทางคมนาคมหลัก
ค้าส่งสถานที่ (1.16 %) กระจายทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นค้าส่งสถานที่เก่าแก่ มีวัดโบราณที่มีชื่อเสียง
หลายแห่งเช่นวัดโพธาราม วัดนครสวรรค์ วัดวรนาถบรรพต (วัดกบ) ที่นที่สถานศึกษา
(1.14 %) มีขนาดมากเป็นอันดับสามรองจากที่อยู่อาศัยและค้าส่งสถานที่ ที่นที่สาธารณูปโภค
(0.23 %) และส่วนสาธารณะ สนามกีฬา (0.04 %) มีพื้นที่น้อยมาก ส่วนสาธารณะมีแค่
บริเวณหน้าที่ทำการเทศบาลเท่านั้น

พื้นที่ว่างในชุมชนยังมีขนาดมาก เพราะมีหลายส่วนเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมขัง และ
เป็นพื้นที่เกษตรกรรม

ค. การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์ปี 2520

การใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยยังมีมากที่สุดประมาณร้อยละ 9.75 ของพื้นที่ศึกษา
ถ้าพิจารณาในเขตเทศบาลมีการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยประมาณ 2,664.85 ไร่ หรือ 15.30 %
ของพื้นที่เขตเทศบาล ส่วนชุมชนรอบนอกมีประมาณ 765.63 ไร่ หรือ 4.31 % ของพื้นที่
รอบนอก ในปีนี้การใช้ที่ดินประเภทค้าส่งสถานที่ ยังคงมากเป็นอันดับสองรองจากที่อยู่อาศัย
ส่วนพื้นที่สนามกีฬามากเป็นอันดับสาม เพราะในปี พ.ศ. 2516 มีการสร้างสนามกีฬาจังหวัด
เพื่อแข่งขันกีฬาเขตที่นครสวรรค์เป็นเจ้าภาพ พื้นที่สิ่งเพิ่มขึ้นมากผิดปกติ ขณะที่พื้นที่ประเภทอื่น ๆ
เพิ่มขึ้นสม่ำเสมอ (ดูตาราง 4.14 และแผนที่ 4.10 ประกอบ)

พื้นที่อยู่อาศัยยังคงหนาแน่นศูนย์กลางเมืองและขยายตัวออกไปตามแนวถนน
สายสำคัญ บ้านจัดสรรเพิ่มขึ้นหลายแห่งบริเวณฝั่งขวาของถนนบริเวณข้างที่ทำการประปาและ
บริเวณตะวันตกของชุมชน ส่วนรอบนอกเขตเทศบาลไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ที่นที่การค้ายังคง
กระจุกตัวอยู่บริเวณย่านการค้าหลักดั้งเดิมนั้น แต่ขยายตัวโดยเพิ่มความหนาแน่นขึ้น มีอาคาร
ร้านค้าขยายตัวออกไปตามถนนสายสำคัญ ๆ มากขึ้น รวมทั้งถนนสายอ้อมเมือง นอกจากนี้

ตารางที่ 4.15 แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายเงิน หน้าที่ศึกษา

ประเภทการใช้จ่ายเงิน (พื้นที่ : ไร่.)	พ.ศ. 2509-2520			พ.ศ. 2520-2525			พ.ศ. 2509-2525		
	รวม	เทศบาล	รอนนอก	รวม	เทศบาล	รอนนอก	รวม	เทศบาล	รอนนอก
1. พักอาศัย	1,638.77	1,289.12	349.66	996.63	846.00	150.62	2,635.40	2,135.10	500.28
2. พาณิชยกรรม	103.31	84.69	18.62	197.77	187.77	10.00	301.08	272.46	28.62
3. อุตสาหกรรม	22.83	35.22	-12.39	56.88	55.63	1.25	79.71	90.86	-11.14
4. โกดัง, อาคารสินค้า	25.55	25.55	0	5.07	5.07	0	30.62	30.62	0
5. คำสนัถถาน	164.97	65.02	99.95	16.39	16.39	0	181.36	81.41	99.95
6. สถาบันการศึกษา	51.91	35.81	16.10	14.60	14.60	0	66.51	50.41	16.10
7. สถาบันราชการ	109.51	109.51	0	145.66	145.66	0	255.17	255.17	0
8. ล่าธารอุปโภค	7.89	7.89	0	35.12	35.12	0	43.01	43.01	0
9. พักผ่อน, กีฬา	441.40	441.40	0	39.13	39.13	0	480.53	480.53	0
10. ที่นัถถนน, ซอย	129.50	89.50	40.00	31.60	27.6	4.00	161.10	117.10	44.00
11. ที่นัถปลูกสิตวั	145.34	145.36	0	22.76	22.76	0	168.12	168.12	0
12. แม่น้ำ, หนอง, ชิง	-124.32	-124.32	0	-49.08	-49.08	0	-173.40	-173.04	0
13. ที่นัถ, ที่ว่าง, ป่า	-2,716.68	-2,204.75	-511.94	-1,512.53	-1,346.65	-165.87	-4,229.21	-3,551.40	-677.81

ประเภท (ร้อยละ)	พ.ศ. 2509-2520			พ.ศ. 2520-2525			พ.ศ. 2509-2525		
	รวม	เทศบาล	รอนนอก	รวม	เทศบาล	รอนนอก	รวม	เทศบาล	รอนนอก
1. พักอาศัย	91.46	93.70	84.06	29.05	31.75	19.67	147.09	155.20	120.27
2. การค้า	44.55	39.29	113.68	58.99	62.54	28.57	129.82	126.41	174.73
3. อุตสาหกรรม	13.49	25.51	-39.79	29.62	32.10	6.67	47.10	65.80	-35.77
4. โกดัง, อาคารสินค้า	14.29	43.96	-	2.48	6.06	-	17.12	52.68	-
5. คำสนัถถาน	40.25	19.52	130.14	2.86	4.12	-	44.25	24.44	129.88
6. สถาบันการศึกษา	12.89	9.88	40.03	3.21	3.67	-	16.52	13.91	40.03
7. สถาบันราชการ	56.70	65.36	-	48.13	52.57	-	132.11	152.29	-
8. ล่าธารอุปโภค	9.66	16.31	-	39.21	62.40	-	52.66	88.88	-
9. พักผ่อน, กีฬา	3,023.29	3,023.29	-	8.58	8.58	-	329.13	329.13	-
10. ถนน, ซอย	44.27	43.13	47.06	7.49	9.29	3.20	55.08	56.43	51.76
11. ปลูกสิตวั	169.35	1,227.70	-	9.85	14.47	-	195.90	141.99	-
12. แม่น้ำ, หนอง, ชิง	-2.98	7.48	-	-1.21	-3.19	-	-4.16	-10.41	-
13. ที่นัถ, ที่ว่าง, ป่า	-10.00	17.19	-3.57	-6.18	-12.68	-1.20	-15.56	-27.69	-4.72

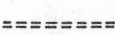

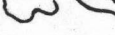

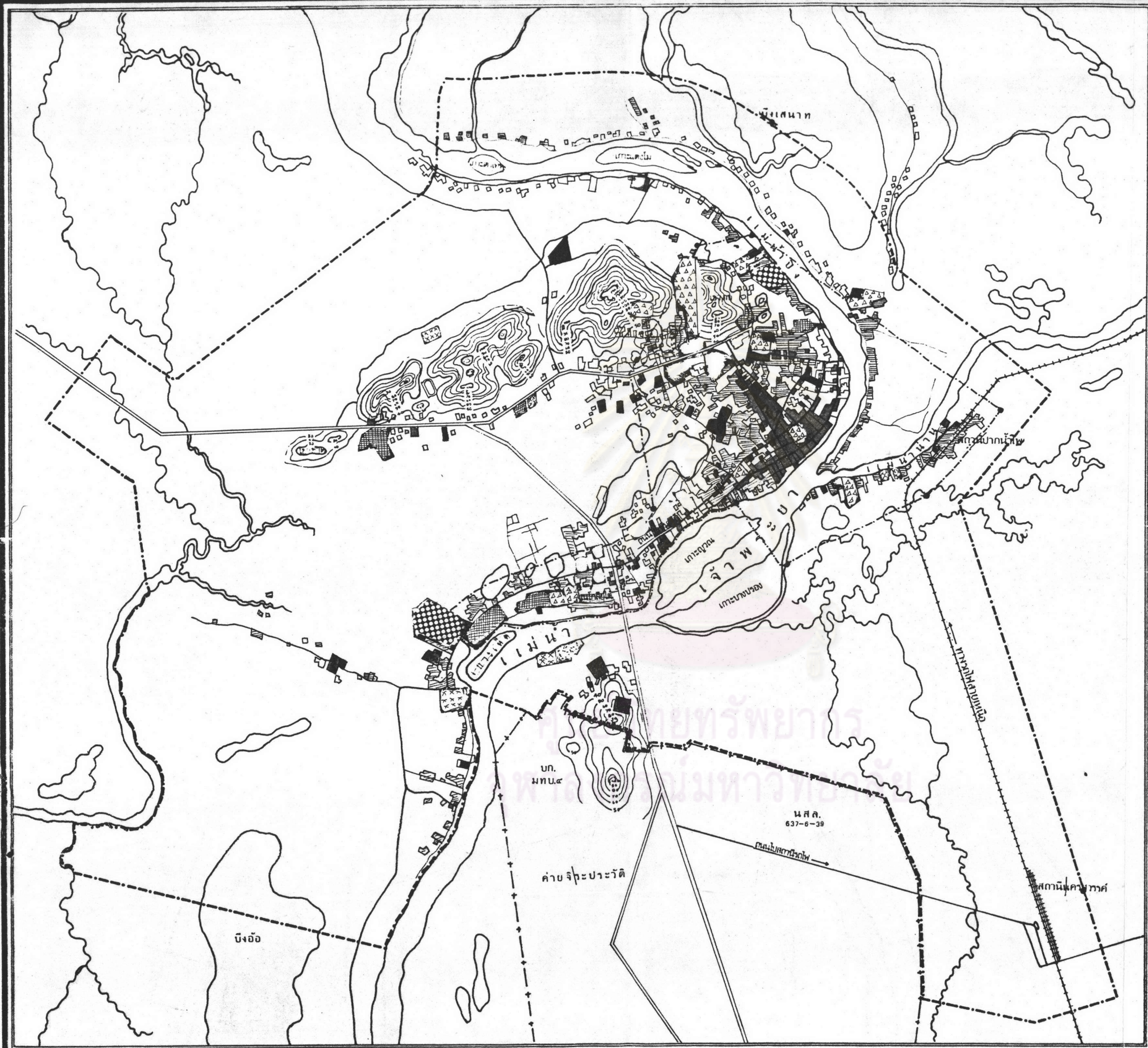
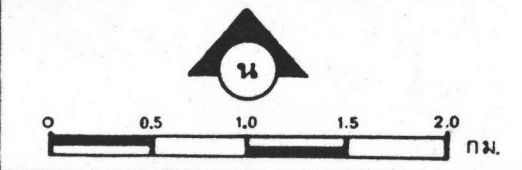
การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์

แผนที่: 4.9
แสดง: การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์
ปีพ.ศ 2509

- ความหมาย.
- พักอาศัย
  - พาณิชยกรรม
  - อุตสาหกรรม
  - คลังสินค้า
  - ศาลากลาง
  - สถานศึกษา
  - สถานราชการ
  - สถานอนุบาล
  - สถานพักผ่อน สันทนาการ
  - ปศุสัตว์
  - ที่ลุ่ม หนองน้ำ

ที่มา: สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย.
กรมแผนที่ทหาร.

- ถนน ทางหลวง
- ถนนพื้นอ่อน
- ทางรถไฟ
- แม่น้ำ คลอง บึง
- เขตตำบล
- เขตเทศบาล
- เขตพื้นที่ศึกษา

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์

แผนที่: 4.10

แสดง: การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์

ปี.ศ. 2520

ความหมาย.

- พักอาศัย
- พาณิชยกรรม
- อุตสาหกรรม
- คลังสินค้า
- ศาลากลาง
- สถานศึกษา
- สถานที่ราชการ
- ลานจอดรถ
- ลานพักผ่อน สวนสาธารณะ
- ปศุสัตว์
- ที่ลุ่ม หนองน้ำ

ที่มา: สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย.
กรมแผนที่ทหาร.

สัญลักษณ์.

- ถนน
- ถนนพื้นอ่อน
- ทางรถไฟ
- แหล่งน้ำ คลอง
- เส้นเขตเมือง
- เขตทหาร
- เขตเทศบาล
- เขตพิเศษศึกษา

0 0.5 1.0 1.5 2.0 กม.

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์

แผนที่: 4.11

แล้ดง: การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์

ปีพ.ศ 2525

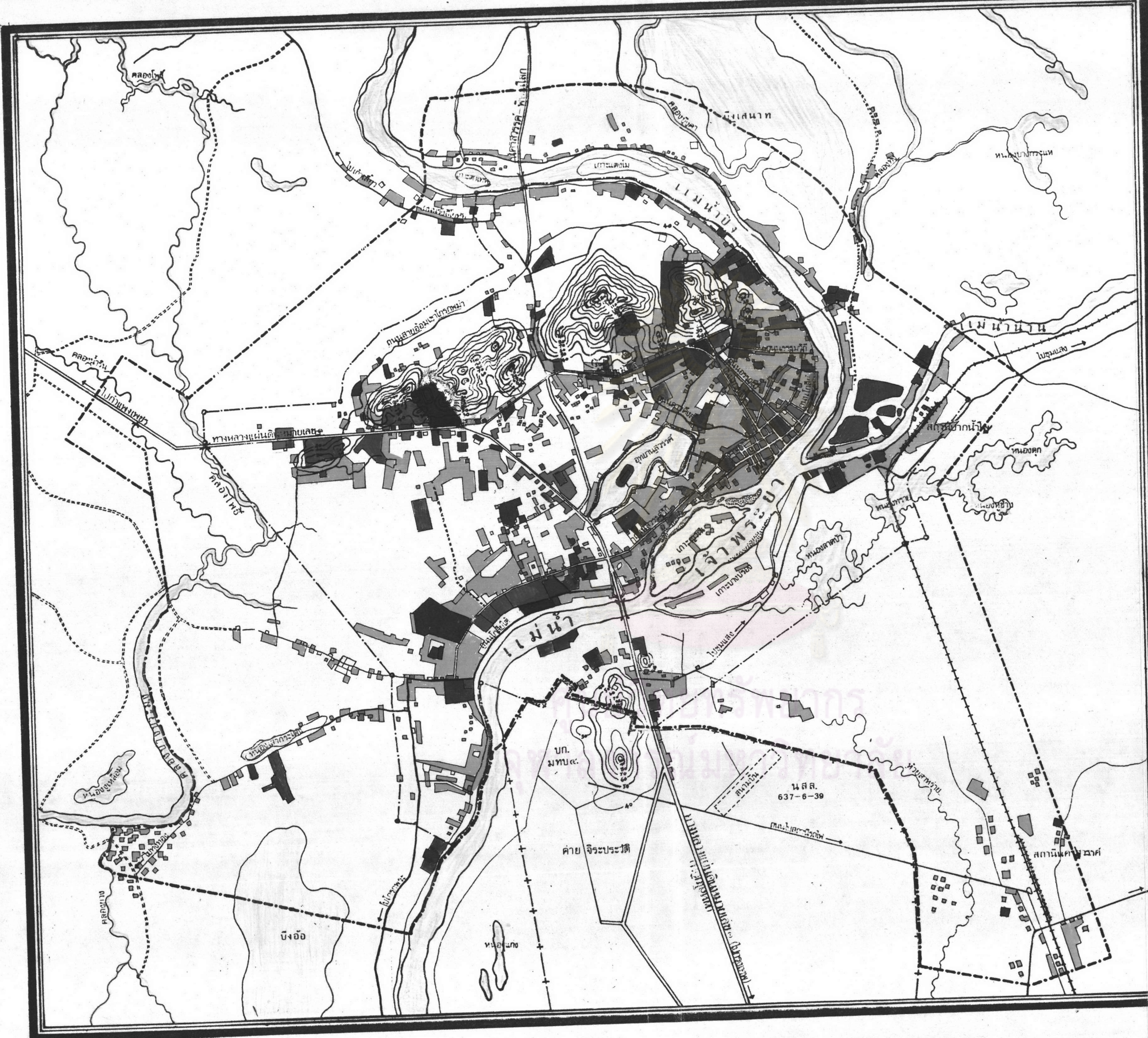
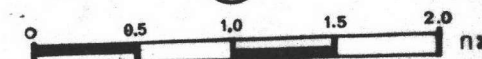
ความหมาย.

- พักอาศัย
- พาณิชยกรรม
- อุตสาหกรรม
- คลังสินค้า
- ศาลากลาง
- สถานศึกษา
- สถานที่ราชการ
- อาคารอนุโบค
- สถานที่พักผ่อน นันทนาการ
- ปศุสัตว์
- ที่ลุ่ม หนองน้ำ

ที่มา: สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย.
กรมแผนที่ทหาร.

สัญลักษณ์.

- ถนน
- ถนนพื้นอ่อน
- ทางรถไฟ
- แหล่งน้ำ คลอง
- เส้นชั้นความสูง
- เขตทหาร
- เขตเทศบาล
- เขตพื้นที่ศึกษา

มีย่านการค้าย่อยเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่นศูนย์การค้านครสวรรค์ (ปรีชา-สุภา) บริเวณสถานีขนส่ง บริเวณหน้าค่ายจิระประวัติ และบริเวณเขาขาด พื้นที่อุตสาหกรรมในเขตเทศบาลส่วนมากเป็นขนาดเล็ก ขณะที่รอบนอกมีโรงงานเกิดขึ้นใหม่ขนาดใหญ่กว่าภายในชุมชน และส่วนมากอยู่ริมทางหลวงแผ่นดิน บริเวณหน้าค่ายจิระประวัติและบริเวณเขาขาด ส่วนสถานที่ราชการนั้นยังคงอยู่บริเวณย่านสถานีราชการ มีบางส่วนขยายไปตามริมถนนพหลโยธินด้านเหนือ พื้นที่สถานศึกษามีขนาดพื้นที่มาก โดยมีโรงเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งมักเพิ่มขึ้นบริเวณย่านเมืองหรือรอบนอกเมืองที่ใกล้เส้นทางถนนสายสำคัญ ๆ พื้นที่โกดังหรืออาคารคลังสินค้ามีทั้งฉางเก็บข้าวหรือเมล็ดพืชอื่น ๆ โกดังเก็บน้ำมัน เชื้อเพลิงสถานที่ขนถ่ายและเก็บสินค้าของรถไฟ โกดังสินค้าจะกระจายทั่วไปโดยเฉพาะตามริมถนนสายหลักของชุมชนที่เกิดขึ้น ส่วนพื้นที่สนามกีฬาเพิ่มขึ้นจากการสร้างสนามกีฬาจังหวัดที่บริเวณเขาโกรกหมา ส่วนบริเวณหนองสมบูรณ์ซึ่งเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมขังขนาดใหญ่ตอนกลางเมืองได้รับการขุดลอกปรับปรุงเป็นส่วนสาธารณะที่มีชื่อใหม่ว่า "อุทยานสวรรค์" ทำให้พื้นที่ประเภทพักผ่อนหย่อนใจเพิ่มขึ้นมาก ขณะที่การใช้ที่ดินประเภทอื่นเพิ่มขึ้นไม่มากนัก บริเวณรอบนอกชุมชนเป็นการทำไร่และนา บางแห่งทำบ่อเลี้ยงปลา เช่นที่เกาะยม หรือทางไปวัดสันต และมีที่อยู่อาศัยแบบเบาบางอยู่ภายนอกชุมชน โดยส่วนมากเกาะอยู่ตามริมทางน้ำใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญสำหรับอุปโภคบริโภค และการเกษตรรวมทั้งการคมนาคมด้วย นอกจากนี้ริมถนนที่ออกจากชุมชนเมืองนครสวรรค์ไปยังอำเภอต่าง ๆ ก็มี การตั้งถิ่นฐานของประชากรมากขึ้น

ง. การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์ปัจจุบัน

ในปี 2525 นี้ การใช้ที่ดินในเขตเทศบาล เพิ่มขึ้นโดยมีลักษณะกระจายไปตามแนวถนนสายหลักของชุมชน ได้แก่ถนนพหลโยธิน ถนนสวรรค์วิถีช่วงบริเวณศูนย์ราชการ และถนนสายใหม่คือ ถนนนครสวรรค์-พิษณุโลก (สาย 117) นอกจากนี้การใช้ที่ดินบริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำน่าน หรือบริเวณสถานีรถไฟปากน้ำโพก็มีเพิ่มขึ้น เพราะมีถนนสายนครสวรรค์-ชุมแสงผ่าน ทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้นกว่าเดิมที่มีแต่ทางน้ำทางเดียว ในนี้การใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยมีจำนวนมากที่สุดกว่าประเภทอื่น ๆ ดังรายละเอียดการใช้ที่ดินดังนี้ (ดูตาราง 4.14 และแผนที่ 4.11 ประกอบ)

1. การใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย

ในปี 2525 มีจำนวนพื้นที่รวมทั้งภายในและภายนอกเทศบาล คือ

4,427.10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.58 ของการใช้พื้นที่ทั้งหมด โดยภายในเขตเทศบาลมีจำนวน 3,510.85 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.16 ของพื้นที่เขตเทศบาล ส่วนชุมชนรอบนอกเขตเทศบาล มีพื้นที่อยู่อาศัยประมาณ 916.25 ไร่ หรือร้อยละ 5.15 ของพื้นที่รอบนอกเขตเทศบาล การใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยในปีนี้ได้ปรากฏขึ้นบริเวณด้านตะวันตกของชุมชนเดิม ซึ่งเป็นที่ลุ่มต่ำ เคยมีน้ำท่วมเวลาฝนตก ปัจจุบันมีการทำเขื่อนดินลัดกั้นน้ำท่วม แต่ยังไม่ค่อยถาวร เมื่อเมืองเจริญขึ้นประชากรมากขึ้น จึงได้มีการสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น และพยายามเอาชนะธรรมชาติ เช่นการทำเขื่อนดินดังกล่าว และการถมพื้นที่ลุ่มทางเหนือหนองสมบูรณ์ ทำให้สามารถเพิ่มพื้นที่อยู่อาศัยได้ ซึ่งเห็นได้ชัดบริเวณริมถนนพหลโยธินตั้งแต่จุดตัดกับถนนลั่ววรรค์วิถีไปจนถึงบริเวณเขาขาด ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานีไฟฟ้าย่อยและโรงเรียนพลตำรวจฯ นอกจากนี้ยังมีการอยู่อาศัยบริเวณเชิงเขาภบและเขาศรีวงศ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่สงวนของเทศบาล ซึ่งมีการประกาศเป็นเขตสงวนไว้ตั้งแต่ปี 2472 และ 2473 ไว้ใช้ขยายกิจการของรัฐ แต่เพราะขาดการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ ทำให้ราษฎรที่รายได้น้อยบุกรุกจับจองอยู่อาศัย ซึ่งเป็นปัญหาแก่ชุมชนและเทศบาล

ถ้าพิจารณาเรื่องจำนวนราชการที่อยู่อาศัยในแต่ละหน่วยพื้นที่ศึกษา

(Block) จากข้อมูลของกองสำรวจสำมะโนเมือง (พ.ศ. 2525) พบว่า หน่วยที่ 2 มีอาคารพักอาศัยมากที่สุด คือ 3,520 อาคาร รองลงมาคือหน่วยที่ 3 2,250 หลัง และอันดับสามคือหน่วยที่ 1 คือ 2,070 หลัง ส่วนหน่วยที่ 15 มีจำนวนอาคารอยู่อาศัยน้อยที่สุดคือ 170 หลัง ส่วนบริเวณรอบนอกเขตเทศบาลไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก มักเป็นชุมชนเดิม โดยในหน่วยที่ 20 มีอาคารพักอาศัยน้อยที่สุดคือประมาณ 46 หลัง โดยหน่วยที่ 16 มีอาคารพักอาศัยมากที่สุดในบรรดารอบนอกเขตเทศบาล คือ 608 หลัง โดยเป็นกลุ่มชุมชน บริเวณสถานีรถไฟนครลั่ววรรค์หรือสถานีหนองปลิง ซึ่งเป็นตำบลหนองปลิง บริเวณนี้ติดต่อกับชุมชนในเขตเทศบาล โดยถนนสาย ค่าย-สถานีรถไฟ โดยแยกจากถนนพหลโยธินบริเวณค่ายจิระประวัติ นอกจากนี้ยังมีถนนสายที่ไปสู่อำเภอท่าตะโก จึงทำให้มีการตั้งถิ่นฐานประชากรมากพอสมควร (ดูแผนที่ 4.12 ประกอบ)

2. การใช้ที่ดินเพื่อการค้า

ในปี 2525 มีการใช้พื้นที่การค้ารวม 533 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.51 ของพื้นที่ชุมชน โดยเป็นพื้นที่ในเขตเทศบาล 488 ไร่ หรือ 2.80 % ของพื้นที่เขตเทศบาล

**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์**

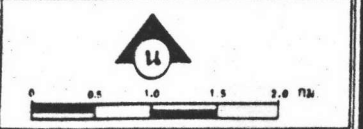
แผนที่. 4.12
แสดง. ความหนาแน่น
การใช้ที่ดินราย BLOCK

ความหมาย.

- ที่อยู่อาศัย
- ⬡ พาณิชยกรรม
- △ อุตสาหกรรม

ที่มา.

- สัญลักษณ์
- ถนน
  - ถนนท้องถิ่น
  - ทางรถไฟ
  - ⊂/⊃ เขตน้ำท่วม
  - >--->--> เขตน้ำท่วมซ้ำซาก
  - เขตหวงห้าม
  - เขตหวงห้าม
  - เขตหวงห้าม

ส่วนรอบนอกเขตเทศบาลมีพื้นที่การค้าเพียง 45 ไร่ หรือ 0.25 % ของพื้นที่รอบนอกเทศบาล
ภายในเขตเทศบาลนั้น พื้นที่การค้าเพิ่มขึ้น โดยเพิ่มความหนาแน่นใน
บริเวณย่านการค้าเดิม และตามแนวถนนสายหลัก ได้แก่ถนนลวรรค์วิฑูจากย่านชุมชนออกไป
จนถึงบริเวณศูนย์ราชการ ถนนพหลโยธิน จากจุดตัดกับถนนลวรรค์วิฑูไปจนถึงเขาขาด และ
บริเวณหน้าค่ายศิระประวัตี เพราะบริเวณนี้มีก่อสร้างสถานที่ราชการเพิ่มขึ้น เช่นศูนย์อนามัย
แม่และเด็กเขต 8 บริเวณศูนย์ราชการริมถนนลวรรค์วิฑูนั้นเป็นปัจจัยให้เกิดร้านค้าเกิดขึ้น
หนาแน่น โดยส่วนมากจะอยู่ฝั่งตรงข้ามกับศูนย์ราชการ นอกจากนี้บริเวณช่วงถนนมาตุลีกับ
ถนนอรุณกรวี การใช้ที่ดินเพื่อการค้าก็เพิ่มขึ้นหนาแน่น ไปตามแนวถนนหลังที่ทำการเทศบาล
อีกบริเวณหนึ่งคือ บริเวณสถานีขนส่งซึ่งอยู่บริเวณริมถนนพหลโยธิน ทางตะวันตกของหนองสมบูรณ์
ซึ่งมีศูนย์การค้าปรีชา-สุภา ก็เกิดมีร้านค้าเพิ่มขึ้นทางฝั่งซ้ายของถนนพหลโยธิน ส่วนมากเป็น
การค้าบริการมากกว่าสินค้าซึ่งต่างจากย่านการค้าเดิมของชุมชนที่ส่วนมากค้าปลีก-ส่งสินค้าอุปโภค
บริโภค ดังนั้น ย่านการค้าในปี 2525 นี้ ที่ปรากฏชัดเจนหนาแน่นเป็นกลุ่มจะมี 2 บริเวณคือ
ย่านการค้าของชุมชนเดิม และบริเวณย่านการค้าใหม่ที่สถานีขนส่ง โดยในหน่วยพื้นที่ศึกษาที่ 1
มีอาคารพาณิชย์มากที่สุด คือ 902 อาคาร และหน่วยที่ 3 มีมากเป็นอันดับ 2 คือ 229 อาคาร
และหน่วยที่ 4 มี 217 อาคาร หน่วยที่ 8 และ 14 มีอาคารพาณิชย์น้อยที่สุดคือหน่วยละ
6 อาคาร (ดูแผนที่ 4.12 ประกอบ)

ส่วนชุมชนรอบนอกเขตเทศบาล มีพื้นที่การค้าน้อย ซึ่งก็เป็นเพียงร้านค้า
ที่บริการแก่ชุมชน เป็นร้านค้าเล็ก ๆ กระจุกกระจายทั่วไปในชุมชน โดยรวมแล้วมีพื้นที่
ประมาณ 45 ไร่ คิดเป็น 0.25 % ของพื้นที่รอบนอกเขตเทศบาล

3. การใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม

พื้นที่อุตสาหกรรมในปี 2525 มีประมาณ 248.93 ไร่ คิดเป็น 0.71 %
ของพื้นที่ทั้งหมด โดยอยู่ในเขตเทศบาล 228.93 ไร่ คิดเป็น 1.31 % ของพื้นที่เทศบาล
และอยู่รอบนอกเขตเทศบาล 20 ไร่ คิดเป็น 0.11 % ของพื้นที่รอบนอก

อาคารอุตสาหกรรมในเขตเทศบาลนั้นไม่เปลี่ยนแปลงมาก โดยอาคาร
อุตสาหกรรมดั้งเดิมของชุมชนที่มีการใช้ที่ดินมากได้แก่โรงงานสุราบริเวณริมฝั่งขวาแม่น้ำเจ้าพระยา
ทางตะวันตกเฉียงใต้ของชุมชน โรงสีไฟเจ้าพระยาฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณหน้าค่าย
ศิระประวัตี และโรงสีไฟบริเวณสถานีรถไฟปากน้ำโพ ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมในย่านชุมชน

มีขนาดไม่ใหญ่มากนัก ส่วนมากเป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการผลิตอาหารและเครื่องตั้งอยู่ปะปนในเขตชุมชนหนาแน่น นอกจากนี้ก็เป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวกับเครื่องจักร เครื่องยนต์ โรงงาน ส่วนมากจะอยู่กระจัดกระจายโดยทั่วไป ซึ่งก็จะผูกพันกับเส้นทางคมนาคมด้วย โดยจะปรากฏมากบริเวณริมถนนพหลโยธินบริเวณลาดกับถนนมาตุลี หน้าสนามกีฬาจังหวัด และบริเวณริมถนนมาตุลีบริเวณด้านหน้าเขาศรีวงศ์และเขากบ ซึ่งส่วนมากจะเป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวกับเครื่องยนต์ เครื่องจักร อุปกรณ์เครื่องมือการเกษตร การแก้ออมเครื่องยนต์ เป็นต้น

อาคารอุตสาหกรรมอยู่ในหน่วยการศึกษาที่ 1 มากที่สุดคือ 19 อาคาร อันดับ 2 คือหน่วยการศึกษาที่ 2 มีอาคารอุตสาหกรรม 15 อาคาร และหน่วยที่ 4 มี 9 อาคาร (ดูแผนที่ 4.12 ประกอบ) หน่วยอื่น ๆ ก็มีกระจัดอยู่ทั่วไปในชุมชน ส่วนรอบนอกชุมชนมีไม่มากนัก รวม ๆ กันแล้วได้พื้นที่ประมาณ 20 ไร่

4. พื้นที่โกดังและอาคารสินค้า

ในปี 2525 มีการใช้พื้นที่ในอาคารประเภทนี้จำนวนรวม 209.44 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.60 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยอยู่ในเขตเทศบาล 88.74 ไร่ หรือ 0.51 % ของพื้นที่เขตเทศบาล ส่วนชุมชนรอบนอกมีประมาณ 120.70 ไร่ คิดเป็น 0.68% ของพื้นที่ชุมชนรอบนอก

ภายในเขตเทศบาลมีโกดังสินค้ากระจายอยู่ทั่วไปตามพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนเมือง ซึ่งเป็นลักษณะตึกแถว และบริเวณชานเมืองซึ่งเป็นโกดังเก็บสินค้า โดยเฉพาะโดยส่วนมากจะตั้งอยู่บริเวณใกล้โรงงานอุตสาหกรรม ริมทางถนนและแม่น้ำ บริเวณสถานีรถไฟปากน้ำโพ และปรากฏเพิ่มขึ้นในแนวถนนสายหลักของชุมชน โดยเฉพาะถนนสวรรค์วิถีช่วงบริเวณเกาะฉนวน และถนนพหลโยธินช่วงสถานีขนส่ง

ส่วนภายนอกชุมชนนั้น พื้นที่โกดังสินค้ามีมากบริเวณสถานีรถไฟนครสวรรค์ หรือสถานีหนองปลิง นอกจากนี้เป็นโกดังสินค้าแล้ว พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นคลังน้ำมัน

5. สถาบันราชการ

มีการใช้ที่ดินประมาณ 448.32 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.27 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยเป็นส่วนที่อยู่ในเขตเทศบาลเป็นส่วนใหญ่ คือ 422.72 ไร่ คิดเป็น 2.43 % ของเขตเทศบาล และอยู่นอกเขตเทศบาลไม่มากนักเพียง 25.60 ไร่ คิดเป็น 0.14 % ของชุมชนรอบนอก

สถาบันราชการภายในเขตเทศบาลนี้ มีตั้งอยู่เป็นเอกเทศปะปนอยู่ในเขตชุมชนหนาแน่น และอยู่รวมกันเป็นศูนย์ราชการ คือใช้พื้นที่บริเวณเดียวกัน เช่นศาลากลาง จังหวัด หน่วยงานหลายหน่วยงานใช้พื้นที่อาคารร่วมกัน เช่นสำนักงานจังหวัด ประมงจังหวัด ปศุสัตว์จังหวัด ศึกษาธิการจังหวัด เป็นต้น ส่วนที่ตั้งอยู่เป็นเอกเทศเช่น กรมเจ้าท่าเขต สำนักงานพาณิชย์จังหวัดที่ทำการอำเภอ เป็นต้น การที่สถาบันราชการอยู่รวมกันเป็นศูนย์ราชการ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดย่านชุมชนขึ้น ทำให้ลักษณะการใช้ที่ดินของเมืองเป็น 2 ศูนย์กลางคือ ศูนย์กลางชุมชนบริเวณอาคารธุรกิจของเมือง และศูนย์สถาบันราชการ ประกอบกับการที่มีถนนสายพหลโยธิน ซึ่งมีลักษณะ By Pass ทำให้แบ่งเมืองออกเป็น 2 ส่วนอย่างชัดเจน และบริเวณศูนย์ราชการนี้การใช้ที่ดินกำลังเพิ่มขึ้นอย่างมาก เพราะเป็นที่ว่างมากกว่าภายในชุมชน แม้ว่าจะเป็นที่ลุ่มแต่ทางท้องถิ่นก็พยายามแก้ปัญหา

นอกจากสถาบันราชการที่อยู่ในเขตพื้นที่ศึกษาเหล่านี้แล้ว ทางตอนใต้ของชุมชน (อยู่นอกพื้นที่ศึกษา) ยังเป็นที่ตั้งของค่ายทหาร ซึ่งประกอบด้วย มณฑลทหารบกที่ 4 ค่ายจิระประวัติ ค่ายทหาร นลล. และกองกำลังทหารบก นล.ล.

6. บริเวณสวนสาธารณะและสนามกีฬา สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

ในปี 2525 มีพื้นที่รวม 462 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.41 ของพื้นที่ชุมชน โดยปรากฏภายในชุมชนเขตเทศบาล และขนาดพื้นที่นี้คิดรวมพื้นที่หนองสัมปญ ซึ่งพื้นที่น้ำประมาณ 314 ไร่ ซึ่งถ้าไม่คิดรวมพื้นที่น้ำ ซึ่งใช้ประโยชน์ไม่ได้เต็มที่เพียงเป็นลักษณะของ Open Space ซึ่งทำให้เกิดความสบายตา สบายใจเท่านั้น ไม่สามารถประกอบกิจกรรมหรือเล่นกีฬาได้ พื้นที่สนามกีฬา สวนสาธารณะจะมีเพียง 148 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.8 ของพื้นที่ชุมชน ซึ่งนับว่าน้อย และต่ำกว่ามาตรฐานของการเคหะ พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจในเขตชุมชนได้แก่ สวนสาธารณะบริเวณหน้าที่ทำการเทศบาล สนามกีฬาจังหวัดบริเวณเขาโกรกพม่า อุทยานสัตว์ศักดิ์ที่หนองสัมปญ สวนพฤกษชาติเขากบ

นอกจากนี้นอกเขตพื้นที่ศึกษามีสนามกอล์ฟจารุเสถียร อยู่บริเวณระหว่างถนนพหลโยธินสายเก่าและสายใหม่ต่อกัน บริเวณค่ายจิระประวัติ ซึ่งสนามกอล์ฟนี้มีโครงการปรับปรุงให้มีมาตรฐานในระดับประเทศ ซึ่งคาดว่าจะเป็นที่พักผ่อนสำหรับประชาชนต่างจังหวัดรวมทั้งจากกรุงเทพฯ ด้วย

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์

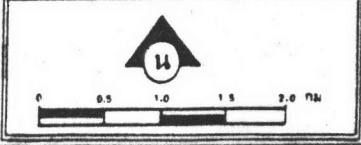
แผนที่ 4.13
แสดง การขยายตัวของชุมชน

ความหมาย.

- การใช้ที่ดินปีพ.ศ. 2509
- ▨ การใช้ที่ดินปีพ.ศ. 2520
- ▤ การใช้ที่ดินปีพ.ศ. 2525

ที่มา.

- สัญลักษณ์
- ถนน
  - ถนนดินแฉะ
  - ..... ทางรถไฟ
  - หนองน้ำ คลอง
  - +— เขื่อนเขื่อนควาง
  - +— เขื่อนเขื่อน 1
  - +— เขื่อนเขื่อน 2
  - +— เขื่อนเขื่อนศึกษา

7. พื้นที่ปลูกสัตว์

ในปี 2525 มีขนาดพื้นที่รวม 253.93 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.72 ของพื้นที่ชุมชน ซึ่งส่วนมากอยู่ในเขตเทศบาล คือ 179.96 ไร่ หรือร้อยละ 1.03 ของพื้นที่เขตเทศบาล ส่วนนอกเขตเทศบาลมีประมาณ 73.98 ไร่ การปลูกสัตว์ส่วนมากเป็นการเพาะเลี้ยงปลา สัตว์น้ำปรากฏมากบริเวณเกาะยวม ซึ่งอยู่บริเวณจุดบรรจบกันของแม่น้ำปิง และแม่น้ำน่าน และบริเวณที่ลุ่มทางด้านตะวันตกของชุมชนเมือง ริมถนนสายไปทุ่งทอง ใกล้กับหนองกระโตง

8. พื้นที่แม่น้ำ ลำคลอง หนองบึง

มีขนาดพื้นที่มาก และอยู่ในเขตพื้นที่ศึกษา ส่วนมากเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ ทั้งแม่น้ำปิง แม่น้ำน่านและแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นทางน้ำสายหลักของชุมชนเมือง นอกจากนี้ยังมีคลอง หนองบึง ต่าง ๆ เช่นทางตอนเหนือมีคลองโพธิ์ บึงเสนาท คลองทิง ทางตะวันออกมีหนองตก คลองลำห้วย ทางด้านตะวันตกของชุมชนมีหนองกระโตง บึงอ้อ คลองบางประมุข คลองโพธิ์ และคลองน้ำริน ภายในชุมชนยังมีแหล่งน้ำตามบริเวณที่ลุ่ม หลายแหล่ง ในปี 2509 และ 2520 มีขนาดพื้นที่น้ำมากกว่าปัจจุบัน เพราะการพัฒนาปรับปรุงเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการอยู่อาศัย เพราะการขยายตัวของชุมชน พื้นที่ลุ่มแหล่งน้ำต้น ๆ บางส่วนถูกถมเป็นที่อยู่อาศัย หนองลุ่มบุญก็มีการปรับปรุงโดยเทศบาลทำการขุดให้ลึก เป็นแหล่งน้ำเพื่อพักผ่อน ทำการก่อสร้างถาวรเช่นถนนรอบ ๆ หนอง และอุทยานสวรรค์ ที่อยู่ตอนกลางหนองลุ่มบุญ เป็นต้น บางส่วนถูกปรับปรุงเป็นพื้นที่ปลูกสัตว์ ส่วนแม่น้ำสายหลักไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง ในปี 2525 มีพื้นที่น้ำรวมกันประมาณ 3,992.37 ไร่ คิดเป็น 11.34 % ของพื้นที่ชุมชน โดยอยู่ในเขตเทศบาล 1,488.81 ไร่ หรือ 8.55 % ของเขตเทศบาล ส่วนนอกเขตเทศบาลมีพื้นที่น้ำมาก เพราะแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำเจ้าพระยาบางส่วนอยู่นอกเขตเทศบาล รวมกับคลองหนอง บึงต่าง ๆ แล้วประมาณ 2,503.56 ไร่

ส่วนการไ้ที่ดินประเภทอื่น ๆ ส่วนมากยังมีขนาดพื้นที่และสถานที่อยู่บริเวณเดิม มีเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นบ้างก็ไม่ค่อยมากนัก (ดูตาราง 4.15 ประกอบ) สภาพการไ้ที่ดินไม่เปลี่ยนแปลงมาก จึงไม่กล่าวซ้ำอีกในที่นี้

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินชุมชนเทศบาลเมืองนครสวรรค์ ในช่วงปี พ.ศ. 2509 ถึง พ.ศ. 2525 พอสรุปได้ดังนี้ (ดูแผนที่ 4.13 ประกอบ)

1. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ชุมชนเดิม

1.1 พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อย ได้แก่บริเวณศูนย์กลางเมือง เนื่องจากการใช้พื้นที่เดิมมีความหนาแน่นมากอยู่แล้ว ประกอบกับราคาที่ดินสูง การขยายตัวจึงเกิดขึ้นน้อย นอกจากนี้ได้แก่พื้นที่ด้านหน้าและด้านหลังเขากบ ซึ่งเป็นบริเวณที่สภาพพื้นที่ไม่อำนวย เพราะเป็นภูเขาและที่สูง ความลาดเอียงสูง บริเวณศูนย์ราชการก็เปลี่ยนแปลงน้อยเพราะส่วนมากเป็นสถานที่ราชการโดยตลอด อีกบริเวณหนึ่งคือเกาะกวม เกาะบางปรองและเกาะยม เพราะความสะดวกในการเข้าถึงมีน้อย

1.2 พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงมาก ได้แก่บริเวณพื้นที่โดยรอบศูนย์กลางเมือง บริเวณที่มีการใช้พื้นที่ยังไม่หนาแน่นมาก และราคาที่ดินไม่สูงมากเท่าเขตศูนย์กลางเมือง และการเข้าถึงมีความสะดวกพอควร เพราะมีถนนสายหลักผ่าน ส่วนบริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดได้แก่บริเวณสองฟากถนนสวรรค์วิถี ตรงจุดตัดกับถนนดาวดึงส์ใกล้ศูนย์กลางเมือง และอีกส่วนคือสองฟากตอนกลางของถนนธรรมวิถี

2. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ชุมชนใหม่

เป็นการใช้พื้นที่ว่างเปล่าที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์มาก่อนในปี 2509 เพิ่งมีการใช้ในช่วงปี 2509 เป็นต้นมา แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

2.1 การใช้พื้นที่ต่อเนื่องกับชุมชนเดิม โดยรับบริการบริการและการเข้าถึง โดยปัจจัยพื้นฐานที่มีอยู่ก่อนแล้ว ได้แก่ หมู่บ้านจัดสรรด้านหลังเขากบบริเวณถนนทางเข้าวัดมงคลนิมิตร บริเวณเขาขาด บริเวณรอบ ๆ วิทยาลัยครูนครสวรรค์ และบริเวณริมถนนพหลโยธินหน้าค่ายจิระประวัติ

2.2 การใช้พื้นที่ใหม่ที่ไม่ต่อเนื่องกับชุมชนเดิม ได้แก่พื้นที่สองฟากของถนนสาย By Pass ที่ตัดใหม่เพื่อตัดถนนพหลโยธิน เพื่อแบ่งเบาการจราจรออกนอกเมือง โดยเฉพาะบริเวณศูนย์การค้านครสวรรค์ ซึ่งมีสถานีขนส่งตั้งอยู่ มีกิจกรรมธุรกิจการค้ามาตั้งรวมกันหนาแน่น และมีแนวโน้มว่าจะเป็นพื้นที่ที่มีการขยายตัวมากในอนาคต อีกพื้นที่หนึ่งคือบริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำน่าน เนื่องจากในปี 2518 มีการสร้างถนนสายนครสวรรค์-ชุมแสงตัดผ่าน

บริเวณนี้ ทำให้การเข้าถึงสะดวกกว่าเดิมที่มีเพียงทางน้ำทางเดียว จึงมีการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้น

พิจารณาการขออนุญาตก่อสร้างอาคารแต่ละประเภทเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์

จากข้อมูลของเทศบาลเมืองนครสวรรค์ในช่วงปี พ.ศ. 2522-2527 พบว่าในช่วง 5 ปีนี้พื้นที่ก่อสร้างอาคารพาณิชย์กรรมมีเพิ่มขึ้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 74.15 ของพื้นที่การก่อสร้างที่เพิ่มขึ้นในช่วง 5 ปีรวมกัน อันดับสองเป็นพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย คิดเป็น 20.07 % พื้นที่อาคารเพื่อการอุตสาหกรรมมีเพิ่มขึ้นน้อยที่สุด คิดเป็นเพียง 0.87 % ซึ่งแสดงถึงการขยายตัวด้านการค้าเพิ่มขึ้น ส่วนอุตสาหกรรมมีบทบาทน้อย บางปีไม่มีการขออนุญาตก่อสร้างเลย และจากรายละเอียดข้อมูลพบว่าแต่ละรายที่ขออนุญาตก่อสร้างนั้น เป็นลักษณะอาคารไม้ชั้นเดียวทั้งสิ้น ซึ่งอาจจะใช้ประโยชน์อุตสาหกรรมขนาดเล็กหรือเป็นโกดังเก็บสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่จะอยู่นอกเขตเทศบาล โดยเฉพาะอำเภอต่าง ๆ

ส่วนอาคารพาณิชย์กรรมนั้น ส่วนใหญ่เป็นตึกแถว 2 ชั้น ซึ่งก็มักจะเป็นที่อยู่อาศัยด้วย เป็นลักษณะ Mixed Use อาคารพักอาศัยที่ขออนุญาตส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้ชั้นเดียวและ 2 ชั้น บางปีมีจำนวนผู้ขออนุญาตน้อย แต่พื้นที่ที่ขออนุญาตมาก เพราะบางรายเป็นบ้านจัดสรรขออนุญาตหลายหน่วยพื้นที่มาก หรือเมื่อรวมกันแล้วปรากฏว่าปี 2527 มีการขออนุญาตก่อสร้างมากที่สุด และปี 2523 มีจำนวนน้อยที่สุด และพื้นที่เขตเทศบาลส่วนใหญ่ก็เป็นการใช้ประโยชน์ในด้านการค้าและที่อยู่อาศัย ตามลำดับ (ดูตาราง 4.16 ประกอบ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 4.16 แสดงการขออนุญาตก่อสร้างอาคารภายในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์ช่วงปี 2522-2527

ประเภทการใช้ประโยชน์	พ.ศ. 2522		พ.ศ. 2523		พ.ศ. 2524		พ.ศ. 2525		พ.ศ. 2526		พ.ศ. 2527		การเปลี่ยนแปลง จาก 2522-2527	
	จำนวน	พื้นที่ (ม ²)	จำนวน	พื้นที่ (ม ²)	จำนวน	พื้นที่ (ม ²)	จำนวน	พื้นที่ (ม ²)	จำนวน	พื้นที่ (ม ²)	จำนวน	พื้นที่ (ม ²)	จำนวน	พื้นที่ (ม ²)
ก) พักอาศัย	78	10,423	76	10,622	115	18,892	150	14,898	131	22,084	181	39,663	731	116,582
% การเปลี่ยนแปลง	-	-	-2.56	1.90	51.32	77.86	30.43	-21.14	-12.67	48.23	38.17	79.06	(67.37)	(20.07)
ข) พาณิชยกรรม	52	58,018	46	34,990	32	34,780	34	28,060	84	135,398	84	139,475	332	430,721
% การเปลี่ยนแปลง	-	-	-11.54	-39.69	-30.43	-0.60	6.25	-19.32	147.06	382.53	0	3.01	(30.60)	(74.15)
ค) อุตสาหกรรม	-	-	4	1,576	-	-	1	240	4	3,262	-	-	9	5,078
% การเปลี่ยนแปลง	-	-	-	-	-	-	-75.0	-84.77	300%	1,259.17	-	-	(0.83)	(0.87)
ง) อื่น ๆ	-	-	-	-	7	20,004	3	4,670	1	700	2	3,107	13	28,481
% การเปลี่ยนแปลง	-	-	-	-	-	-	-57.14	-76.65	-66.67	-85.01	100%	343.86	(1.20)	(4.90)
จ) รวม	130	68,441	126	47,188	154	73,676	188	47,868	220	161,444	267	182,245	1,085	580,862
การเปลี่ยนแปลง	-	-	-4	-21,253	28	26,488	34	-25,808	32	113,576	47	20,801	(100%)	(100%)
% การเปลี่ยนแปลง	-	-	3.08	-31.05	22.22	56.13	22.08	35.03	17.02	237.27	21.36	12.88		

ที่มาข้อมูล : กองช่าง เทศบาลเมืองนครสวรรค์, พ.ศ. 2528.

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินภายในเขตเทศบาล
จะพบว่าในปี 2527 ภายในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์มีการก่อสร้างเป็นพื้นที่มากที่สุดกว่า
เทศบาลอื่น ๆ ในภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งการก่อสร้างพื้นที่พาณิชยกรรมมีขนาดมากที่สุดคือ
134,496 ตารางเมตร หรือ 73.19 % ของพื้นที่ได้รับอนุญาตก่อสร้างประเภทพาณิชยกรรม
ภายในอนุญาต และ 77.50 % ของพื้นที่ได้รับอนุญาตในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์ (ข้อมูล
จากธนาคารแห่งประเทศไทย คิดเคลื่อนเดือนตุลาคม 2527) ขณะที่พื้นที่อยู่อาศัยมีการอนุญาต
ปลูกสร้างเพียง 22.36 % ของทั้งอนุญาต พื้นที่พาณิชยกรรมที่เพิ่มขึ้นของนครสวรรค์มากกว่า
อันดับสองคือ ทม. พิษณุโลกมีเพียง 16.79 % จากการอนุญาตปลูกสร้างอาคารในเขตเทศบาล
เปรียบเทียบกับพื้นที่เทศบาลอื่น ๆ แสดงถึงลักษณะความเป็นเมืองการค้าพาณิชยกรรมของ
นครสวรรค์ มีลักษณะเด่นชัดจากการใช้ที่ดินของชุมชน

ตาราง 4.17 แสดงพื้นที่ก่อสร้างที่ได้รับอนุญาตในเขตเทศบาลเมืองต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนล่าง
(ถึงสิ้นตุลาคม 2527)

(หน่วย ตร.ม.)

	ที่อยู่อาศัย	พาณิชยกรรม	อุตสาหกรรม	บริการและขนส่ง	รวม
ทม. สุโขทัย	20,059	-	-	-	20,059
ทม. อุดรดิตถ์	8,351	3,260	-	12,178	23,789
ทม. พิษณุโลก	42,548	30,855	1,755	-	75,158
ทม. พิจิตร	14,209	9,552	140	-	23,901
ทม. เพชรบูรณ์	6,117	-	-	-	6,117
ทม. กำแพงเพชร	11,470	5,599	-	4,160	21,229
ทม. นครสวรรค์	35,948	134,496	-	3,107	173,551
ทม. อุทัยธานี	22,067	-	-	-	22,067
รวม	160,769	183,762	1,895	19,445	365,871

ที่มาข้อมูล : ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ, 2529.

การขยายตัวของชุมชน

เมื่อพิจารณาลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินแล้ว พอสรุปได้ว่าชุมชนเมือง นครสวรรค์มีการขยายตัวของการใช้ที่ดินไปในแนวราบ (Horizontal Expansion) มากกว่าในแนวตั้ง (Vertical Expansion) เพราะพื้นที่เขตเทศบาลใหม่ในบริเวณรอบนอกย่านศูนย์กลางชุมชน ยังมีพื้นที่ว่างพอเพียงกับการขยายตัวของประชากร การพิจารณาการขยายตัวของชุมชนจากปี 2509-2525 โดยพิจารณา 2 ช่วงพอสรุปได้ดังนี้ (ดูแผนที่ 4.13 ประกอบ)

	พ.ศ. 2509	พ.ศ. 2520	พ.ศ. 2525
1) พื้นที่ใช้ประโยชน์ก่อสร้าง (Build up Area) (: ไร่)	3,851.89	6,692.89	8,254.50
ก. ในเขตเทศบาล	2,932.82	5,261.89	6,657.62
ข. นอกเขตเทศบาล	919.07	1,431.00	1,596.88
2) การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ ที่ดิน (: ไร่)	-	2,841.00	1,561.61
ก. ในเขตเทศบาล	-	2,329.07	1,395.73
ข. นอกเขตเทศบาล	-	511.93	165.88
3) อัตราการขยายตัวของการใช้ที่ดิน (: ร้อยละจากปีฐาน)	-	73.75%	23.33%
ก. ในเขตเทศบาล	-	79.41%	26.53%
ข. นอกเขตเทศบาล	-	55.70%	11.59%
4) พื้นที่ว่าง ที่นา ที่ไม่ใช้ประโยชน์ (: ไร่)	27,176.11	24,459.43	22,946.90

การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในเขตเทศบาลมีเพิ่มขึ้นมากกว่าพื้นที่นอกเขตเทศบาลมาก โดยรุกกล้าเข้าไปสู่เขตพื้นเกษตร ที่นา บริเวณชุมชนรอบ ๆ และที่ว่าง โดยมีอัตราการในช่วงก่อนปี 2520 และอัตราการลดลงในช่วงหลังปี 2520-2525

ปัจจัยการขยายตัวของชุมชน (ดูแผนที่ 4.14 ประกอบ)

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองนครสวรรค์ในอดีต ประกอบกับสภาพกายภาพ สภาพการใช้ที่ดินในอดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจ สังคมประชากร การเมืองการปกครอง ประกอบกันทำให้สามารถสรุปถึงปัจจัยที่มีผลต่อการขยายตัวของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชน และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของชุมชน โดยปัจจัยที่มีผลต่อการขยายตัวของชุมชนพอสรุปได้ดังนี้

ก. เส้นทางคมนาคม ชุมชนเมืองนครสวรรค์มีความสัมพันธ์กับเส้นทางคมนาคมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อการคมนาคมเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ที่ดินก็เปลี่ยนแปลงตาม เช่นกัน คือ

1. ทางน้ำ เพราะแหล่งน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐานของประชากรมาทุกยุคทุกสมัย เมืองนครสวรรค์มีกำเนิดขึ้นริมแม่น้ำเจ้าพระยา เพราะเป็นจุดบรรจบของแม่น้ำปิงและแม่น้ำน่าน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และเป็นเส้นทางคมนาคมหลักทางเดียวในอดีต ตัวชุมชนเมืองนครสวรรค์เคยอยู่ทางตะวันตกของชุมชนปัจจุบัน เพราะแม่น้ำเปลี่ยนทางเดินมาอยู่บริเวณปัจจุบัน ลักษณะการใช้ที่ดินจะเป็นแนวยาวตามริมแม่น้ำปิงและแม่น้ำเจ้าพระยา และเมื่อมีการสร้างถนนในชุมชนก็จึงมีลักษณะขนานไปตามแนวแม่น้ำและการใช้ที่ดินที่เกิดขึ้นก่อนการสร้างถนน

2. ทางรถไฟ เมื่อมีการสร้างเส้นทางรถไฟสายเหนือในปี พ.ศ. 2448 ทำให้เกิดชุมชนบริเวณสถานีรถไฟทั้งสถานีปากน้ำโพและสถานีหนองปลิง แต่การขยายตัวของชุมชนมีอัตราต่ำเพราะไม่สะดวกในการเข้าถึงย่านศูนย์กลางเมืองและขาดแคลนสาธารณูปโภคสาธารณูปการต่าง ๆ

3. ทางถนน มีบทบาทต่อการขยายตัวของชุมชนมาก โดยเป็นไปในรูปแบบ Ribbon Development สภาพความเป็นเมือง (Urban Area) ในสมัยโบราณจนถึง พ.ศ. 2509 มีขนาดเพียง 4.00 ตารางกิโลเมตร บริเวณรอบนอกเป็นที่นา เพราะสภาพพื้นที่เป็นที่ลุ่มดินตะกอนริมแม่น้ำเหมาะแก่การทำนา เมื่อประชากรมากขึ้น การขยายตัวของการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นโดยเป็นไปตามยถากรรม (Haphazard) รุกเข้าไปในที่นา เขตเกษตรกรรมเหล่านี้ แต่ก็ยังมีลักษณะสัมพันธ์กับทางน้ำ คือกระจายตัวออกจากจุดที่ใกล้ทางน้ำที่สุด เมื่อการใช้ที่ดินหนาแน่น มีการสร้างถนนเพื่อการเข้าถึงในชุมชน ก็จะเป็นลักษณะขนานไปตามลำน้ำเช่น

แผนที่ 4.14 ปัจจัยการขยายตัวชุมชน

ถนนโกสีย์ ถนนลวรัศวิถี ซึ่งเป็นถนนสายหลักของเมืองและมีความยาวมาก คือ 3.5 กิโลเมตร และ 3.65 กิโลเมตร ตามลำดับ โดยเฉพาะถนนโกสีย์มีลักษณะขนานไปตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำปิง โดยอ้อมไปทางด้านเหนือของเขากบ และเมื่อมีการสร้างถนนพหลโยธินในปี พ.ศ. 2479 ' ชุมชนใหม่ ๆ ก็เกิดขึ้นตามแนวถนนและรุกเข้าไปในเขตชานบท เขตเกษตรของเมือง โดยเฉพาะเขตเมืองต่อชานบท (Urban Fringe Area) กลายเป็นที่อยู่อาศัย คลังสินค้า นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาตามมามากมายดังจะกล่าวต่อไป

ข. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนเมืองนครลวรัศวิถีมีสภาพเศรษฐกิจสัมพันธ์กับการค้าและการบริการมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน โดยบทบาทจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงในช่วงเวลาใดก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านอื่นประกอบด้วย นอกจากนี้ยังมีบทบาททางด้านการคมนาคมขนส่ง

1. การค้า โดยที่ชุมชนมีบทบาททั้งการค้าส่ง การค้าปลีก การใช้ที่ดินในศูนย์กลางเมือง ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิม จึงมีลักษณะเป็นอาคารพาณิชย์มาก โดยพื้นที่พาณิชย์กรรมในปี 2520 มีขนาด 300.23 ตารางเมตร หรือประมาณ 1.72 % ของพื้นที่เขตเทศบาลปัจจุบัน แต่อัตราการขยายตัวของการใช้ที่ดินเพื่อการค้านี้มีต่ำ เพราะมีขนาดมากอยู่แล้วตั้งแต่อดีต จนปี 2525 มีขนาดขยายตัวเพียงร้อยละ 62.54 เท่านั้น ย่านศูนย์กลางการค้าหรือการใช้ที่ดินเพื่อการค้าจะกระจุกตัวอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา เพราะกำเนิดของเมืองปากน้ำโพก็เกิดขึ้นจากการเป็นจุดกลางระหว่างกรุงเทพฯ และจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือ เป็นแหล่งซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างทั้ง 2 ภาคจากอดีตมาจนปัจจุบัน โดยเส้นทางแม่น้ำปิงและแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นหลัก (แต่ปัจจุบันการคมนาคมทางถนนมามีบทบาทแทน) ย่านศูนย์กลางการค้าสำคัญได้แก่บริเวณถนนโกสีย์ ถนนริมเขื่อน ถนนลวรัศวิถี และภายหลังกระจายตัวตามถนนสายต่าง ๆ ที่กระจายออกจากชุมชนเช่น ถนนอรุณกวี ถนนมาตุลี และถนนพหลโยธิน

2. การบริการ การค้าบริการของชุมชนเกิดจากการมีทำเลที่ตั้งเป็นจุดกลางระหว่างภาคเหนือกรุงเทพฯ เป็นจุดพักระหว่างทางของผู้สัญจรไปมาแวะพักกลางทาง ดังนั้นการบริการจะเป็นลักษณะของโรงแรม ร้านอาหาร สโมสรบริการต่าง ๆ เช่นโรงแรมตึกเหลืองตึกแดงในอดีต การขยายตัวของชุมชนในด้านนี้เพิ่มขึ้นมาโดยตลอด มีโรงแรมที่ทันสมัย เช่น พิมานโอเต็ล อโนดาต วีระโฮเต็ล เป็นต้น หลายแห่งและสถานบริการอื่น ๆ เช่น โรงภาพยนตร์ สโมสรโบว์ลิ่ง ล้วนแต่เปิดบริการเพื่อคนเดินทางโดยเฉพาะพ่อค้า นักธุรกิจ

จนกระทั่งปี 2525 มีการสร้างถนนสายนครสวรรค์-พิจิตร-พิษณุโลก ทำให้การเดินทางระหว่างภาคกลางและภาคเหนือสะดวกเร็วขึ้น ประกอบกับสภาพการค้า ธุรกิจที่ต้องแข่งกับเวลา ทำให้การแวะพักกลางทางลดความจำเป็นลง การบริการด้านนี้จึงไม่ขยายตัวและมีแนวโน้มลดลงมากกว่า

การบริการที่ยังมีบทบาทของชุมชน เป็นการบริการแก่ชุมชนรอบด้านที่อยู่ในเขตอิทธิพลของนครสวรรค์ ได้แก่การเงินการธนาคาร ซึ่งปัจจุบันมีธนาคารถึง 15 แห่งในชุมชนเมือง โดยกระจุกตัวอยู่ในบริเวณย่านการค้าของเมือง นอกจากนี้มีการบริการบันเทิงแก่ชุมชนชนบท เช่นการฉายภาพยนตร์กลางแปลง ละคร ลิเก ซึ่งมีการกระจุกตัวอยู่ในบริเวณศูนย์การค้า ปรีชา-สุภา ซึ่งเกิดขึ้นใหม่ บริเวณศูนย์ท่ารถบริษัทขนส่ง ซึ่งสะดวกต่อการติดต่อของประชากรจากชนบท

3. การคมนาคมขนส่ง เพราะทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมแก่การเป็นจุดกลางของการเดินทาง การขนส่งสินค้า การใช้ที่ดินเพื่อรองรับการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ด้านนี้จึงปรากฏเพิ่มขึ้นเรื่อยมาจนปี 2525 ได้แก่การผลิต ซ่อม อุปกรณ์เกี่ยวกับเครื่องยนต์ เครื่องจักร เครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร โดยมีการขยายตัวของการใช้ที่ดินมากบริเวณริมถนนมาตุลีด้านหน้าเขากบและเขาศรีวงศ์ มาจนถึงกับถนนพหลโยธิน ปัจจุบันบทบาทก็ลดลงภายหลังที่สภาพการคมนาคมเปลี่ยนแปลงไป

ค. การเพิ่มขึ้นของประชากร การเพิ่มขึ้นของประชากรตามทะเบียนราษฎรนั้นมีลักษณะการอพยพออกนอกเขตเทศบาลมากกว่าอพยพเข้า และประชากรเพิ่มจากการเกิดมาก แต่ในระยะหลังก็มีการเพิ่มในอัตราที่ลดลง แต่ในสภาพความเป็นจริง (จากการสำรวจของกองสำรวจสำนักผังเมืองในปี 2525 และการสำรวจภาคสนามในปี 2528) พบว่าประชากรอพยพเข้าสู่เขตเทศบาลมีจำนวนมาก จากชนบทของนครสวรรค์เองและจากจังหวัดใกล้เคียง เพราะประสบปัญหาการนำหมาหากิน ซึ่งอพยพเข้ามา และไม่มีการแจ้งการย้ายต่อเทศบาล ประชากรที่อพยพเหล่านี้จะผลต่อการขยายตัวของชุมชน โดยเฉพาะในด้านที่ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยของเมือง เช่น แหล่งชุมชนแออัด ซึ่งปรากฏทั่วไป ในพื้นที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ทั้งของรัฐ (ที่ราชการและที่ของเทศบาล) ที่ไม่มีการควบคุมดูแล และที่ของเอกชน ทำให้เช่าราคาถูก ๆ เช่นบริเวณซอยเทพวิทีและซอยธรรมชัย ริมถนนโกสีย์ บริเวณถนนอรุณกรวี (ใกล้ถนนอารักษ์) ซอยลูกเสือ 2 ริมถนนมาตุลี และซอยสำนัสมวยภาค ริมถนนสวรรค์วิที เป็นต้น

นอกจากนี้แหล่งชุมชนแออัดที่เกิดขึ้นและมีการขยายตัวมากคือบริเวณเขากบ ซึ่งเป็นที่ล่งวนของรัฐ โดยอำเภอเป็นผู้รับผิดชอบ แต่ไม่มีการควบคุมดูแล ประชากรในบริเวณนี้ล้นมากอพยพมาอยู่โดยไม่มีการแจ้งย้าย และมีอาชีพไม่แน่นอนมั่นคง เช่นรับจ้างทั่วไป การเก็บขยะขาย เป็นต้น ทำให้เกิดปัญหาบ้านเมืองหลายด้าน

ง. นโยบายของรัฐ

1. มีผลต่อรูปแบบการขยายตัวของชุมชน ที่ปรากฏชัดเจนคือการสร้างสถานที่ราชการ ระดับจังหวัดอยู่บริเวณเดียวกัน บริเวณริมถนนลวรัศวีทิทางตะวันตกเฉียงใต้ของเมือง ทำให้เกิดการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้น ในด้านการค้า การบริการ และที่อยู่อาศัย ประกอบกับบริเวณริมถนนลวรัศวีทิช่วงตั้งแต่ที่ตัดกับถนนพหลโยธินนั้น มีสถานที่ศึกษาหลายแห่ง เช่นโรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส โรงเรียนทวีศึกษา โรงเรียนวันทามารีย์ จนถึงระดับสูงทั้งวิทยาลัยอาชีวศึกษานครสวรรค์ และวิทยาลัยครุศึกษานครสวรรค์ ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านเหนือของถนนลวรัศวีทิ มีการขยายตัวจากริมถนนไปสู่พื้นที่บริเวณที่เป็นที่ลุ่ม เพิ่มมากขึ้น ช่วงปี 2509-2520 ส่วนด้านใต้ของถนนลวรัศวีทิ จนจดแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นพื้นที่ของรัฐ สิ่งเป็นสถานที่ราชการติดกัน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยหน่วยงานรัฐที่มีที่ทำการในบริเวณชุมชนใจกลางเมืองปะปนอยู่กับร้านค้า และที่ยังไม่มีที่ทำการของตนเอง ยังต้องเช่าอาคารของเอกชน ก็มีโครงการย้ายมาก่อสร้างในบริเวณย่านสถาบันราชการนี้ ทำให้สะดวกในการติดต่อกิจการของประชากร และเป็นปัจจัยดึงดูดการขยายตัวของชุมชน ทั้งการค้า การบริการที่เกี่ยวข้องเพื่อประชากรที่มาติดต่อกิจการ และที่อยู่อาศัยเพื่อนักเรียนนักศึกษาและข้าราชการ ทั้งในรูปหอพัก หมู่บ้านจัดสรร บ้านเช่า ที่มีปรากฏอยู่แล้วและโครงการที่กำลังก่อสร้างเพิ่มขึ้น

2. อีกบริเวณหนึ่งคือริมถนนพหลโยธิน ตอนหน้าค่ายจิระประวัติ ปัจจุบันมีสถานที่ราชการไปก่อสร้างเพิ่มขึ้น ทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนขยายตัวบริเวณนี้ และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น เมื่อโครงการท่าเรือหน้าลิบบริเวณเกาะบางปรอง ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของบริเวณนี้สำเร็จและดำเนินการได้

3. ส่วนทางตอนเหนือของชุมชนเมือง คือบริเวณด้านหลังเขากบและเขาโกรกหม่ามีการสร้างทางสายนครสวรรค์-พิลิตร์-พิษณุโลก โดยสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิงไปยังฝั่งตรงข้ามซึ่งเป็นเขตตำบลควายใหญ่และตำบลบางม่วง ด้านหลังเขาโกรกหม่าบริเวณห่างจากถนน

สายพิชุลโลก-นครสวรรค์ประมาณ 1 กิโลเมตร มีโครงการเคหะชุมชนของการเคหะแห่งชาติ ทำให้บริเวณนี้เป็นย่านชุมชนและเมื่อประกอบกับสภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ลุ่มกว่าระดับแม่น้ำปิง และบริเวณชุมชนเมือง จะทำให้บริเวณด้านเหนือของเมืองมีการขยายตัวของชุมชนเพิ่มขึ้นในอนาคต

จ. โครงการพัฒนาของรัฐที่มีผลต่อการใช้ที่ดิน (ดูแผนที่ 3.30 ประกอบ)

1. โครงการพัฒนาของรัฐที่จะมีผลต่อการขยายตัวของชุมชนเมืองนครสวรรค์ นั้น ที่สำคัญเป็นโครงการในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) การที่มีศักยภาพและถูกกำหนดให้เป็นเมืองหลักลำดับรอง โครงการที่กำหนดขึ้นและคาดว่าจะเกิดเป็นการขยายตัวของชุมชนในอนาคต ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมประชากร เป็นความหวังของประชากรในชุมชน ก็คือโครงการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึกบริเวณเกาะบางปรอง ฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งคาดว่าจะมีผลในการขยายตัวของชุมชนเกี่ยวเนื่องกับชุมชนบริเวณสถานีรถไฟปากน้ำโพ และสถานีรถไฟหนองปลิง ซึ่งเดิมมีการขยายตัวของชุมชนอย่างมาก เพราะความไม่สะดวกในการเข้าถึง การขาดแคลนสาธารณูปการ เพราะอยู่คนละฝั่งกับตัวเมือง และสถานีหนองปลิง (สถานีนครสวรรค์) ก็อยู่ห่างไกลจากชุมชนจนกระทั่งมีการสร้างถนนสายนครสวรรค์ถึงชุมแสงผ่านด้านใต้ของเกาะบางปรอง และสถานีรถไฟปากน้ำโพ ทำให้การขยายตัวของชุมชนมีเพิ่มขึ้น และถ้าโครงการท่าเรือน้ำลึกสำเร็จ คาดว่าจะทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนในด้านนี้

2. โครงการสร้างเขื่อนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา (ของเทศบาล)

สืบเนื่องจากโครงการท่าเรือน้ำลึกบริเวณเกาะบางปรอง ทำให้ท้องถิ่นคือเทศบาลมีโครงการพัฒนาเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชน นั่นคือโครงการสร้างเขื่อนและถมพื้นที่บริเวณเกาะญวณ ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับเกาะบางปรอง และจะพัฒนาเป็นเขตธุรกิจ โดยให้เอกชนเป็นผู้ประกอบการ โดยจะมีพื้นที่การใช้ประโยชน์ของเมืองเพิ่มขึ้นประมาณ 400 ไร่เศษ โดยเทศบาลมุ่งให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจของเมือง เป็นศูนย์กลางการค้า การขนส่งสินค้าเกษตรกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งออกสู่ภาคต่าง ๆ ของประเทศ และส่งออกต่างประเทศด้วย ดังนั้น คาดว่าการขยายตัวของชุมชนในบริเวณนี้จะมีมากขึ้น

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของชุมชน (ดูแผนที่ 4.15 ประกอบ)

นอกจากปัจจัยการขยายตัวของชุมชนแล้ว ก็ยังมีอุปสรรคในการขยายตัวของชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน แต่จากวิวัฒนาการความเจริญและความต้องการใช้พื้นที่ดินที่เพิ่มขึ้น ทำให้การเอาชนะธรรมชาติมากขึ้น ปัญหาอุปสรรคในการขยายตัวของชุมชนในปัจจุบันและอนาคตก็ลดความสำคัญลง พอสรุปอุปสรรคหรือข้อจำกัดการขยายตัวของชุมชนได้ดังนี้

ก. ปัจจัยด้านกายภาพ

1. ด้านเหนือ ประกอบด้วยพื้นที่เป็นภูเขา ที่สูง ไม่เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน อาคารต่าง ๆ คือเขากบ เขาโกกรกพม่าและเขาใหญ่ และแม่น้ำปิง การขยายตัวของชุมชนในอดีตมาจดแค้เชิงเขาทั้ง 3 นี้เท่านั้น แต่ปัจจุบันก็มีการรุกกล้าใช้ที่ดินโดยผิดกฎหมาย เพราะไม่มีการควบคุม

2. ด้านใต้ เป็นแม่น้ำเจ้าพระยาจำกัดกั้นการขยายตัวของชุมชน การขยายตัวของชุมชนมาสู่ฝั่งตรงข้ามเป็นไปได้ยาก ปัจจุบันมีเพียงสะพานเตยตึงวงศ์เพียงสะพานเดียวที่เชื่อมการคมนาคมของทั้งสองฝั่ง

3. ด้านตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือของชุมชน มีแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำปิงขวางกั้น การขยายตัวไปสู่ฝั่งตรงข้ามแทบเป็นไปได้ไม่ได้ เพราะมีการติดต่อกันเพียงทางน้ำโดยเรือโดยสารข้ามฟากเท่านั้น ไม่มีสะพานหรือถนนข้ามฝั่งเลย นอกจากนี้ฝั่งตรงข้ามคือบริเวณพื้นที่ข้างเคียงสถานีรถไฟปากน้ำโพเป็นที่ลุ่มต่ำ มีปัญหาน้ำท่วมจากแม่น้ำน่าน และแม่น้ำเจ้าพระยา ยากแก่การพัฒนาเป็นชุมชน ต้องมีการลงทุนสูง

4. ด้านตะวันตกของชุมชนเป็นที่ราบลุ่มค่อนข้างกว้าง เดิมเป็นพื้นที่ทำนา เขตเกษตรกรรมรอบนอกชุมชนเมือง ลุ่มพื้นที่เป็นที่ลุ่มค่อนข้างต่ำน้ำท่วมในฤดูฝนและฤดูน้ำหลาก โดยมาจากทางด้านเหนือและตะวันตกจากอำเภอลาดยาว ซึ่งมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ป่าต้นน้ำลำธาร น้ำป่าจะไหลเข้ามาท่วมบริเวณนี้ด้วย ปัจจุบันมีการสร้างคันดินเป็นแนวถนน บริเวณด้านข้างเขาขาด (บริเวณโรงเรียนพลตำรวจ) ไปทางใต้ถึงถนนไปบ้านสันคู ซึ่งพอจะแก้ไขปัญหาน้ำท่วมจากตะวันตกได้บ้าง แต่ก็มีปัญหาการระบายน้ำภายในพื้นที่ซึ่งต่ำมาก

ข. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

การขยายตัวของชุมชนส่วนใหญ่เป็นไปได้ในแนวราบ กายขยายตัวตามแนวตั้ง มีน้อยคืออาคารสูงมีน้อย โดยมักจะเป็นลักษณะตึกแถว อาคารพาณิชย์ การที่พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม

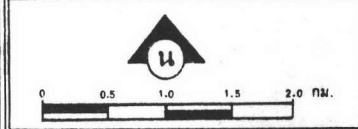
**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์**

แผนที่. 4.15
แสดง. พื้นที่ลุ่มน้ำท่วม

- ความหมาย.
- น้ำฝนท่วมประมาณ 6-7 วัน
  - น้ำฝนท่วมประมาณ 3-4 วัน
  - น้ำในแม่น้ำท่วมบางครั้ง
  - ทิศทางการไหลของน้ำฝน

ที่มา.
กองสำรวจ สำนักงานเมือง

- สัญลักษณ์.
- ถนน
  - ถนนเท้าอ่อน
  - ทางรถไฟ
  - แหล่งน้ำ คลอง
  - เส้นเขตความสูง
  - เขตทหาร
  - เขตเทศบาล
  - เขตพื้นที่ศึกษา

ทำให้ยากแก่การก่อสร้างอาคารสูง ราคาการก่อสร้างสูง ประกอบกับพื้นที่ว่างการใช้ประโยชน์ ยังมีมากอยู่ ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างอาคารสูงจะแพงกว่าการก่อสร้างอาคารในแนวราบ บริเวณรอบนอกชุมชนที่ราคาที่ดินยังต่ำอยู่

การที่สภาพเศรษฐกิจของเมืองผูกพันอยู่กับการค้า ทั้งค้าส่งและค้าปลีก ทำให้ประชากรส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่บริเวณย่านการค้าของเมือง ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมเพราะสะดวกในการค้าขายและการส่งจ่ายสินค้า การใช้ที่ดินบริเวณนี้จึงมีหนาแน่น ราคาที่ดินสูง โดยเฉพาะริมถนนโกสีย์ ซึ่งเป็นถนนเศรษฐกิจของเมือง มีราคาไร่ละประมาณ 10 ล้านบาท (ราคาปานกลางเพื่อประเมินภาษีโดยเทศบาล) ถนนลวรัศวิถี ถนนมาตุลี ถนนอรุณกวี และถนนสายอื่น ๆ ในชุมชนที่สะดวกในการค้าขาย จะมีราคาสูง อาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารพาณิชย์ความสูงประมาณ 2 ชั้น และชั้นเดียว ซึ่งมีลักษณะเก่าแก่เสื่อมโทรมขาดการปรับปรุง (Development) การกระจายตัวของการใช้ที่ดินจะเป็นลักษณะแผ่ออกไปจากศูนย์กลางเมือง เพื่อให้ระยะทางการเดินทางเข้าสู่ศูนย์กลางเมืองมากที่สุด และเป็นไปในลักษณะที่หนาแน่นอยู่ในชุมชนย่านการค้านี้มาก ทำให้เกิดปัญหาการใช้ที่ดินภายในชุมชนมาก

ค. ปัจจัยด้านการปกครอง

1. การปกครองท้องถิ่นคือเทศบาล เป็นส่วนหนึ่งของการขยายตัวของชุมชน เขตเทศบาลเมืองนครลวรัศวีก่อนปี 2522 นั้นมีพื้นที่ 8.85 ตารางกิโลเมตร เมื่อการขยายตัวของชุมชนออกไปนอกเขตเทศบาล โดยรุกรานเข้าไปสู่เขตเกษตรของเมือง โดยขาดการวางแผน และการควบคุม เทศบาลก็ขยายเขตออกไปในปี 2522 จนปัจจุบันมีพื้นที่ 27.87 ตารางกิโลเมตร แต่การขยายบริการด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ยังไม่ทั่วถึงเขตรอบนอก ล้วนมากจะมีโครงข่ายอยู่แค่ภายในเขตเทศบาลเดิม เช่นน้ำประปา การระบายน้ำ ถนน ไฟฟ้า ซึ่งแม้จะไม่ได้รับบริการเหล่านี้แต่เมื่อเป็นเขตเทศบาล การใช้ประโยชน์ที่ดินจะต้องเสียภาษีให้แก่รัฐ ประกอบกับปัญหาจากด้านกายภาพ เช่นที่ลุ่มน้ำท่วม ทำให้การลงทุนในบริเวณพื้นที่รอบเขตเทศบาล เดิมนี้ต้องมีการลงทุนสูง

2. ที่ราชพัสดุ ในชุมชนเมืองนครลวรัศวีมีพื้นที่ราชพัสดุประมาณ 881 ไร่ 3 งาน 83 ตารางวา (ไม่รวมพื้นที่เขตทหาร) โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นสถานที่ราชการระดับจังหวัด เช่นบริเวณย่านสถานีราชการริมถนนลวรัศวีด้านใต้ โดยปัจจุบันเหลือพื้นที่ว่าง ซึ่งทางการให้เข้าทำประโยชน์แต่ยังว่างเปล่าอยู่อีกประมาณ 75 ไร่ โดยส่วนมากเหลืออยู่

**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์**

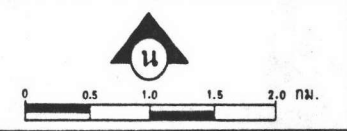
แผนที่. 4.16
แสดง. พื้นที่ล่งวนและ
พื้นที่ราชพัสดุ

ความหมาย. พื้นที่ล่งวนเพื่อการ

- ขยายสถานที่ราชการ พ.ศ. 2472
- ▨ พ.ศ. 2473 (ฉบับ 1)
- ▩ พ.ศ. 2473 (ฉบับ 2)
- ที่ราชพัสดุ

ที่มา. กองสำรวจ สำนักผังเมือง
และจังหวัดนครสวรรค์

- สัญลักษณ์.
- ==== ถนน
  - ===== ถนนพื้นอ่อน
  - ทางรถไฟ
  - แหล่งน้ำ คลอง
  - - - - - เส้นชั้นความสูง
  - เขตทหาร
  - เขตเทศบาล
  - เขตพื้นที่ศึกษา

ในตำบลแควใหญ่ การที่พื้นที่ส่วนมากเป็นที่ราชพัสดุ ซึ่งทางจังหวัดเป็นผู้จัดการผลประโยชน์ แต่อยู่ภายในเขตพื้นที่เทศบาล ทำให้เกิดปัญหาในการพัฒนาเมืองซึ่งเทศบาลเป็นผู้รับผิดชอบ บริเวณสถานที่ราชการนี้ปัจจุบันมีพื้นที่เพิ่มขึ้นริมแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด เป็นพื้นที่ที่เกิดจากการถมเกาะเกิด โดยกรมชลประทานในปี 2512-2515 ปัจจุบันมีหน่วยงานของทางราชการใช้ประโยชน์ไปบ้างแล้วเหลือพื้นที่ประมาณ 41 ไร่ ก็มีหน่วยงานระดับจังหวัดขอใช้ประโยชน์ เช่นศาลจังหวัด สรรพากรจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการและการประถมศึกษาจังหวัด เรือนจำจังหวัด และสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินภูมิภาคที่ 6 ที่กำลังก่อสร้าง ซึ่งพื้นที่นี้มีความเหมาะสมในการเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชากรในชุมชนเมือง ซึ่งก็จะทำให้ชุมชนเมืองจัดปัญหาการขาดแคลนพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจได้

3. การประกาศเขตพื้นที่หวงห้ามในตัวเมืองนครสวรรค์ ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเมืองนครสวรรค์ตกอยู่ภายใต้เขตประกาศหวงห้าม เพื่อสงวนไว้เป็นสถานที่ราชการ และยังมีได้เพิกถอน โดยเขตประกาศหวงห้ามมีอยู่ 3 ฉบับด้วยกันคือ

ก. ฉบับที่ 1 ลงวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2472

ข. ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2473

ค. ฉบับที่ 3 ลงวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2473

โดยมีพื้นที่ตามแผนภาพ 4.16 ประกอบ โดยฉบับที่สำคัญคือฉบับที่ 1 เป็นการสงวนพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนเมืองปัจจุบันโดยเฉพาะย่านพาณิชย์กรรมของเมือง ซึ่งทางจังหวัดและทางเทศบาลได้มีการตรวจสอบเอกสารสิทธิ และมีการรงดการก่อสร้างในเนื้อที่ที่เป็นปัญหา ทำให้การลงทุนในภาคเอกชนในบริเวณนี้หยุดชะงัก เพราะประชาชนไม่แน่ใจในกรรมสิทธิ์ที่ดินที่จะใช้ประกอบการ และในปัจจุบันนี้เทศบาลได้ถือเขตพื้นที่ประกาศเขตหวงห้ามมาใช้ควบคุมในการก่อสร้างด้วย พื้นที่บางส่วนที่เป็นที่ว่าง ที่สงวนเหล่านี้บางแห่งถูกบุกรุกก่อสร้างที่อยู่อาศัยของประชาชนที่มีรายได้น้อย ประชากรที่อพยพมาจากที่อื่น ทำให้เกิดปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมของชุมชน เพราะขาดการควบคุมดูแลจากเจ้าของที่ดิน คือทางจังหวัด และเทศบาล ไม่สามารถจัดการได้เพราะไม่มีกรรมสิทธิ์

4. ราคาที่ดิน

ราคาที่ดินเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการขยายตัวของชุมชน โดยส่วนมากจะเป็นปัจจัยในด้านลบมากกว่าด้านบวก พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การขยายตัวของชุมชน หรืออยู่ในบริเวณย่าน

**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์**

แผนที่. 4.17
แสดง. ราคาที่ดิน (ประเมิน)

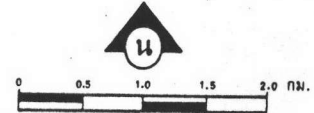
ความหมาย. ราคา/ไร่

	10 ล้านบาท
	6-10 "
	1-5.9 "
	0.6-1 "
	0.1-0.59 "
	0.05-0.1 "
	0.01-0.49 "
	ต่ำกว่า 0.1 "

ที่มา. เทศบาลเมืองนครสวรรค์

สัญลักษณ์.

- ถนน
- ถนนพื้นอ่อน
- ทางรถไฟ
- แหล่งน้ำ คลอง
- เส้นชั้นความสูง
- เขตทหาร
- เขตเทศบาล
- เขตพื้นที่ศึกษา

ชุมชนก็มักจะมีราคาแพง ราคาที่ดินภายในเขตชุมชนเมืองนครสวรรค์ มีราคาตั้งแต่ไร่ละ 1 หมื่นบาท จนกระทั่งสูงที่สุดคือไร่ละ 10 ล้านบาท (ราคาประเมินปานกลางปี 2524) โดยมีค่าแตกต่างกันไปโดยในย่านศูนย์กลางการค้า มีราคาสูงที่สุดได้แก่พื้นที่ในรัศมี 20 เมตรจากถนน โกลีย์ ถนนสวรรค์วิถี ถนนมาตุลี และถนนอรรถกวี (ส่วนที่อยู่ในย่านการค้า) บริเวณถนนสายหลักทั้ง 4 สายนี้ในระยะที่ออกจากย่านการค้าจะมีราคาประมาณไร่ละ 8 ล้านบาท (ดูแผนภาพ 4.17 ประกอบ) ถ้าจะพิจารณาตามหน่วยพื้นที่ศึกษา จะพบว่าในหน่วยพื้นที่ศึกษาที่ 1 มีราคาที่ดินสูงที่สุด ดังกล่าวมาแล้วรองลงไปก็เป็นพื้นที่ระยะ 20 เมตรจากริมถนนในหน่วยพื้นที่ที่ 2, 3, 4, 7 ประมาณไร่ละ 8 ล้านบาทจนถึง 1 ล้านบาท ส่วนบริเวณที่ห่างจากถนนเกินระยะ 20 เมตร ก็มีราคาประมาณไร่ละ 6 แล่นถึง 8 แล่นบาท พื้นที่บริเวณถัดออกมาจากชุมชนคือหน่วยที่ 5, 6 และ 13 มีราคาตกลงมาเป็นอันดับ 3 คือไร่ละประมาณ 2 แล่นบาทถึง 6 แล่นบาท ยกเว้นบริเวณ 20 เมตรจากริมถนนพหลโยธิน มาตุลี (ตอนหน้าเขากบ เขาคีรีวงศ์) และริมถนนดาวดึงส์มีราคาไร่ละ 2.4 ล้านบาท 2 ล้านบาทและ 1.6 ล้านบาทตามลำดับ ส่วนหน่วยพื้นที่ศึกษาที่ 10 จนถึงหน่วยที่ 22 (ยกเว้นหน่วยที่ 13) มีราคาที่ดินต่ำกว่าบริเวณที่กล่าวมาแล้วนั้น มีราคาไร่ละประมาณ 1 หมื่นบาทจนถึง 2 แล่นบาท

ถ้าจะพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของราคาที่ดินในชุมชนเมืองนครสวรรค์ ซึ่งเป็นราคาประเมินปานกลาง (ราคาประเมินในการเรียกเก็บภาษีของเทศบาลเป็นราคาปานกลาง) ส่วนมากจะต่ำกว่าความเป็นจริง ที่ซื้อขายกันในตลาด ในปี พ.ศ. 2516 และ 2520 เพื่อเปรียบเทียบกับราคาปัจจุบัน (2525) พบว่าราคาที่ดินในบริเวณย่านชุมชน (หน่วยพื้นที่ที่ 1) ในปี 2516 มีราคาไร่ละประมาณ 1 ล้าน- 2.5 ล้านบาท และมีราคาสูงขึ้นมากกว่า 2.5 ล้านในปี 2520 ราคาที่ดินรอบนอกจากชุมชนออกไปมีราคาสูงที่สุดไร่ละ 5 แล่นบาท และต่ำสุดไร่ละ 5,000 บาท ในปี 2516 และเพิ่มสูงขึ้นในปี 2520 เป็นไร่ละ 1 หมื่นบาท- 1 ล้านบาท เมื่อเปรียบเทียบกับราคาในปี 2525 ซึ่งราคาไร่ละ 6 แล่นบาท- 10 ล้านบาท (เปรียบเทียบเฉพาะเขตเทศบาลเดิม เพราะปี 2516 และ 2520 มีข้อมูลเฉพาะเขตเทศบาลเดิมก่อนขยายเขตในปี 2522)

จากข้อมูลราคาที่ดินของพื้นที่ชุมชนเมืองนครสวรรค์จะพบว่าราคาที่ดินในย่านชุมชนมีราคาสูงมาก แม้แต่บริเวณที่มีปัญหาทางกายภาพ ราคาที่ดินก็ยังสูงกว่าอยู่ในอัตราสูง ทำให้การใช้พื้นที่บริเวณรอบนอกชุมชนก็ต้องการการลงทุนสูงขึ้น ส่วนในย่านชุมชนนั้น

ส่วนมากมีปัญหา เรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินดังกล่าวมาแล้ว ทำให้การขยายตัวของชุมชน การก่อสร้าง อาคารเพิ่มขึ้นมีน้อยในย่านชุมชนเดิม และยังขาดการพัฒนาปรับปรุง (Development) ด้วย นอกจากบางแห่งที่ไม่มีปัญหากรรมสิทธิ์และสภาพเศรษฐกิจของเจ้าของ ก็จะมีการปรับปรุง อาคารพักอาศัย ซึ่งส่วนมากเปลี่ยนเป็นอาคารพาณิชย์ หรืออาคารพาณิชย์-พักอาศัย เป็น ส่วนมาก ดังจะเห็นจากสภาพอาคารร้านค้า ส่วนใหญ่จะมีสภาพเก่าแก่ บางแห่งก็ทรุดโทรมมาก เช่นด้านเหนือตามแนวถนนโกสีย์ เป็นต้น

แนวโน้มการขยายตัวของชุมชน (ดูแผนที่ 4.18 ประกอบ)

จากการศึกษาสภาพชุมชนเมืองนครสวรรค์ โดยเฉพาะในด้านการเปลี่ยนแปลง การใช้ที่ดิน บัลลังก์ที่เกี่ยวข้องกับการขยายตัวของชุมชน ทั้งในด้านปัจจัยส่งเสริม และอุปสรรค ทั้งในอดีต ปัจจุบัน เพื่อดูแนวโน้มในอนาคต ทำให้พอสรุปแนวโน้มการขยายตัวของชุมชนเมือง นครสวรรค์ได้ดังนี้ (โดยเรียงตามลำดับความเป็นไปได้สูงที่สุด-น้อยที่สุด)

1. ด้านตะวันตกของชุมชนเมือง ปัจจุบัน เพราะเป็นที่ราบกว้างใหญ่ มีเส้นทาง หลวงสายพหลโยธินผ่าน มีศูนย์ราชการเป็นศูนย์กลางชุมชน และสภาพอื่น ๆ ประกอบ แม้ว่า จะมีปัญหาเรื่องน้ำท่วมในอดีต แต่ก็สามารถป้องกันและแก้ไขได้บ้างแล้ว
2. ด้านเหนือของชุมชนบริเวณหลังเขากบ เขาโกรกพม่า เพราะเป็นที่ราบ ระหว่างเนินเขาและแม่น้ำปิง ซึ่งน้ำท่วมไม่ถึง ปัจจุบันมีเส้นทางสายนครสวรรค์-พิจิตร - พิจิตร-โลกตัดตรงสู่ทิศเหนือข้ามแม่น้ำปิง เป็นตัวเร่งในการพัฒนาพื้นที่ และยังมีโครงการเคหะ ชุมชนของการเคหะด้วย
3. ด้านใต้ของชุมชนเมือง ผลกระทบจากโครงการทำเรื่อน้ำลึก ซึ่งถ้า โครงการบรรลุเป้าหมาย คาดว่าจะเป็นบัลลังก์ดึงดูดให้เกิดการขยายตัวของชุมชน
4. ด้านตะวันออก มีแนวโน้มในการขยายตัวของชุมชนต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ที่กล่าว มาแล้ว เพราะมีแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำน่านขวางกัน ขาดเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่าง สองฝั่งที่ดีพอ นอกจากนี้ฝั่งตรงข้ามส่วนมากเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ ไม่เหมาะในการพัฒนา และขาด แคลนสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การพัฒนาต้องมีการลงทุนสูงกว่าทางด้านอื่น ๆ

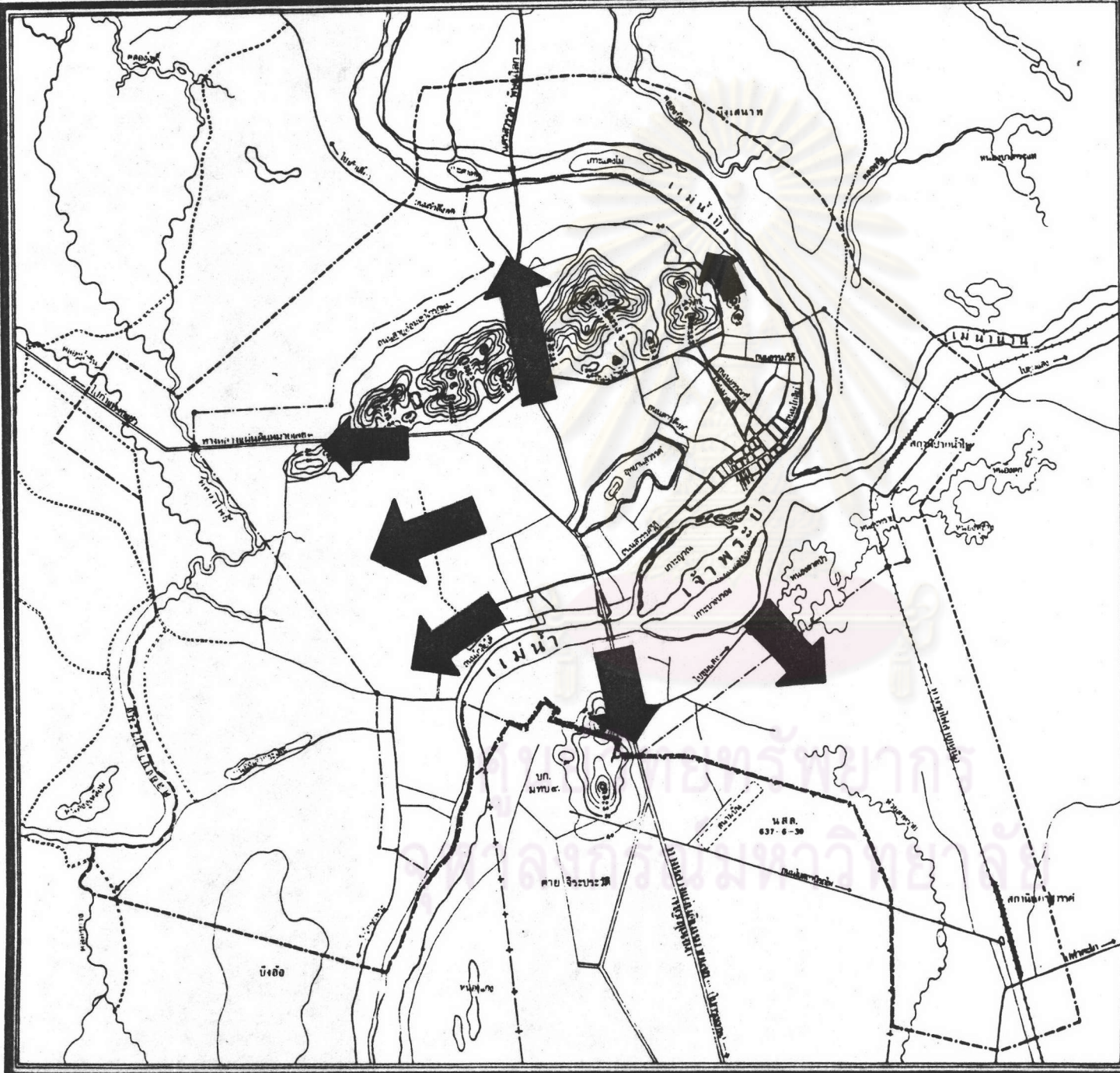
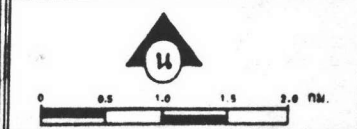
**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์**

แผนที่ 4.18
แสดง แนว โนมการขยายตัว
ชุมชน

ความหมาย
← ทิศทางการขยายตัว
ของชุมชน

ที่มา. จากการพิจารณาปัจจัย

- สัญลักษณ์
- ถนน
  - ถนนที่วางแผน
  - +—+— ทางรถไฟ
  - ☺ แหล่งน้ำ คลอง
  - ศูนย์ความสูง
  - +— เขตเทศบาล
  - เขตพัฒนาศึกษา

สภาพชุมชนปัจจุบันและปัญหา

จากการศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการการโยกย้ายถิ่นของชุมชนเมืองนครสวรรค์แล้ว ทำให้เข้าใจถึงสภาพทั่วไปของชุมชนในปัจจุบัน โดยเฉพาะด้านกายภาพของเมือง ในส่วนนี้จะศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในชุมชนเพื่อพิจารณาสภาพชุมชนและปัญหาด้านต่าง ๆ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเจริญเติบโตของเมืองที่ขาดการวางแผน

ระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการของชุมชน

ระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ เป็นองค์ประกอบการดำเนินชีวิตของประชากรในชุมชนเมืองทั้งในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและปัจจัยดึงดูดให้เกิดกิจกรรมของประชากร ในการศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาการโยกย้ายถิ่นสิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และโครงการพัฒนาของกิจการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการดังนี้

ก. ระบบการคมนาคมขนส่งภายในเมืองและการติดต่อกับภายนอก

การคมนาคมเป็นระบบสาธารณูปการที่มีบทบาทมากต่อชุมชนเมืองนครสวรรค์มาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันเพราะทำเลที่ตั้งดังกล่าวแล้วในเรื่องการคมนาคมระดับจังหวัด ในส่วนนี้จะพิจารณาเฉพาะการคมนาคมภายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง

1. การติดต่อกับภายนอก (ดูแผนที่ในบทที่ 3 ประกอบ)

ทำเลที่ตั้งของเมืองนครสวรรค์ทำให้เป็นจุดรวมของระบบการคมนาคมทั้งทางถนน ทางรถไฟและทางน้ำ สามารถติดต่อกับกรุงเทพมหานคร ภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ การคมนาคมทางรถยนต์ลัดและมีความหนาแน่นต่อชุมชนมากในปัจจุบัน จากข้อมูลการจราจรปี 2526 พบว่ามีรถยนต์เข้าสู่ชุมชนโดยเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ลู่งที่ลุดกว่าชุมชนอื่น ๆ คือประมาณ 6,497 คัน/วัน

เส้นทางรถยนต์ ที่เข้าสู่เมืองนครสวรรค์มีเส้นทางหลักอยู่ 4 เส้นทางคือ

(ก) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ติดต่อกับกรุงเทพฯ

(ข) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 117 ลำยนครสวรรค์-พิจิตร-พิษณุโลก

ยาวประมาณ 120 กิโลเมตร เป็นเส้นทางเปิดใหม่ในปี พ.ศ. 2525

(ค) ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1118 ลำยนครสวรรค์-อำเภอชุมแสง

(ง) ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3005 ลำยนครสวรรค์-อำเภอโกรกพระ

เส้นทางรถยนต์โดยสารจากเมืองนครสวรรค์ไปสู่อำเภอต่าง ๆ ภายในจังหวัดและจังหวัดต่าง ๆ ในภาค นอกภาค-

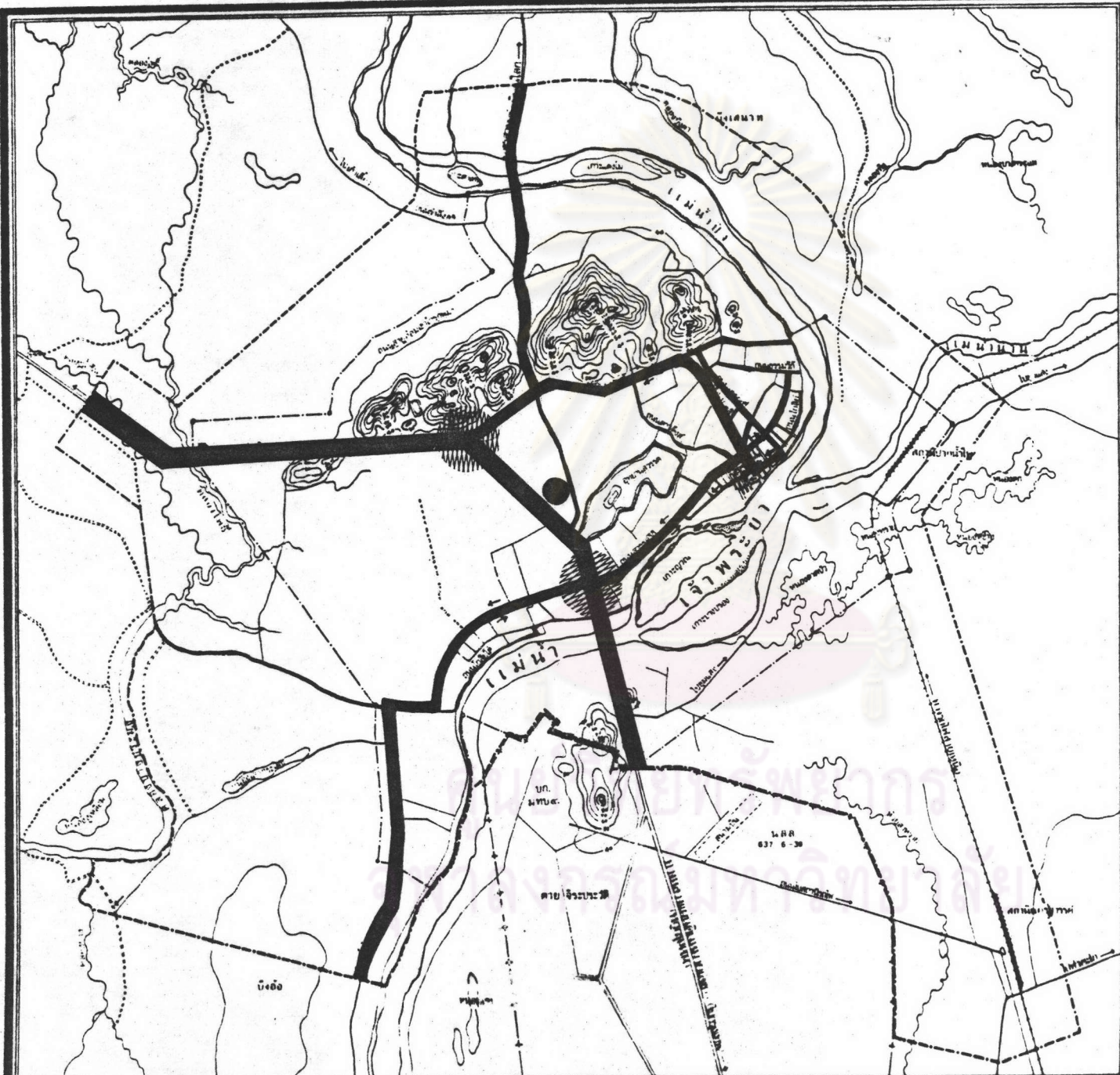
เส้นทางภายในจังหวัด	ระยะทาง (กม.)	จำนวนรถ (คัน)	เส้นทางต่างจังหวัด	ระยะทาง (กม.)	จำนวน (คัน)
นครสวรรค์-บรรพตพิสัย	46	16	นครสวรรค์-ชัยนาท	60	7
นครสวรรค์-บางแก้ว	46	4	นครสวรรค์-อุทัยธานี	57	9
นครสวรรค์-ลาดยาว	43	25	นครสวรรค์-กำแพงเพชร	120	17
นครสวรรค์-โกรกพระ	18	16	นครสวรรค์-ตาก	183	13
นครสวรรค์-พยุหะคีรี	29	35	นครสวรรค์-เขื่อนภูมิพล	154	4
นครสวรรค์-เขาบ่อแก้ว	42	24	นครสวรรค์-ลำปาง	371	26
นครสวรรค์-ท่าตะโก-หนองบัว	50-53	15	นครสวรรค์-เชียงใหม่	468	14
นครสวรรค์-วังพิถล	95	19	นครสวรรค์-คลองขลุง	81	25
นครสวรรค์-ชุมแสง	42	19	นครสวรรค์-พราณกระต่าย	145	9
นครสวรรค์-บางตาหงาย	42	15	นครสวรรค์-นครราชสีมา	383	15
นครสวรรค์-เขาทอง	21	21	นครสวรรค์-สุโขทัย	200	9
นครสวรรค์-ตากลิ (ก.)	86	4	นครสวรรค์-อ่างทอง	101	10
นครสวรรค์-ตากลิ (ข.)	80	5	นครสวรรค์-แม่สอด	283	6
			นครสวรรค์-พิศิตร	103	19
			นครสวรรค์-สุพรรณ	167	22
			นครสวรรค์-กรุงเทพฯ (สายเก่า)	341	58
			นครสวรรค์-กรุงเทพฯ (สายใหม่)	327	24
			นครสวรรค์-กรุงเทพฯ (รถปรับอากาศ)	327	16

เส้นทาง 2 สายแรกนั้นมีบทบาทต่อเมืองนครสวรรค์ในระดับภาค เพราะติดต่อกับชุมชนต่าง ๆ ได้ถึงจังหวัดในภาคเหนือตอนบน อีกทั้งมีผลกระทบต่อ การขยายตัวของชุมชนมาก การเดินทางติดต่อกับกรุงเทพฯ มีทั้งรถยนต์ปรับอากาศและรถร่วม ขบส. รถที่ออกจากตัวเมืองนครสวรรค์ประเภทปรับอากาศมี 2 บริษัท ๆ ละ 8 เที่ยวต่อวัน นอกจากนี้มีรถปรับอากาศที่ผ่านมาจากจังหวัดทางภาคเหนือตอนบนแะที่นครสวรรค์อีกวันละประมาณ 30 เที่ยว นอกจากนี้มีรถประจำทางของ ขบส. และเอกชน เดินทางจากจังหวัดต่าง ๆ เข้า-ออก เมืองนครสวรรค์ติดต่อกับทุกจังหวัดในภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางจังหวัด (ดูตารางเส้นทางรถยนต์ประกอบ) นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารขนาดเล็ก (รถล่องแกว) รุ่งบริการติดต่อระหว่างอำเภออีก 19 เส้นทาง จำนวนรถ 287 คัน แล่ตั้งให้รู้ถึงความสมบูรณ์ของการคมนาคมขนส่งติดต่อระหว่างเมืองนครสวรรค์กับชุมชนรอบนอก โดยรถยนต์โดยสารเหล่านี้ส่วนใหญ่จะต้องเข้ามาจอดรับส่งผู้โดยสารที่สถานีขนส่งจังหวัดซึ่งตั้งอยู่บริเวณริมถนนพลโยธินใกล้อุทยานสวรรค์ ประชากรต้องมาใช้บริการและเดินทางกันมาก เช่นในปี 2525 มีผู้โดยสารจำนวน 3.2 ล้านคน

เส้นทางรถไฟ เป็นการคมนาคมที่มีความสำคัญต่อเมืองนครสวรรค์มาตั้งแต่ปี 2448 เมื่อเส้นทางสายเหนือเสร็จและเปิดดำเนินการ ทำให้ชุมชนปากน้ำโพบริเวณสถานีปากน้ำโพเจริญเติบโต แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานีปากน้ำโพถูกระเบิดถล่มและย้ายเมืองมาฝั่งตะวันตก มีการสร้างสถานีรถไฟบริเวณตอนใต้ลงมาที่ตำบลหนองปลิง เป็นสถานีหนองปลิง (สถานีนครสวรรค์) ห่างจากตัวเมืองประมาณ 4 กิโลเมตร ปัจจุบันสถานีปากน้ำโพลดบทบาทลงเพราะไม่สะดวกในการเดินทาง ประชากรต้องลงเรือข้ามไปยังสถานีปากน้ำโพและไม่สะดวกในการขนถ่ายสินค้า ขณะที่สถานีนครสวรรค์มีรถยนต์ล่องแกวและรถเมล์รุ่งบริการจากเมืองสะดวกในการเดินทางและการขนถ่ายสินค้า ประชากรจึงนิยมไปใช้สถานีนครสวรรค์มากกว่า ดังเช่นจากข้อมูลกองการพาณิชย์การรถไฟฯ พบว่า ในปี 2524 สถานีนครสวรรค์มีผู้โดยสาร 955,303 คน มีสินค้าขึ้นลง 116,173.7 ตัน สถานีปากน้ำโพมีผู้โดยสาร 113,946 คน มีสินค้าขึ้นลง 179.3 ตัน

ปัจจุบันการติดต่อโดยทางรถไฟลดบทบาทลง แม้ว่าจะมีขบวนรถไฟแวะจอดที่นครสวรรค์มากเมื่อเปรียบเทียบกับเมืองอื่น ๆ ในภาคเหนือตอนล่าง โดยมีรถไฟสายกรุงเทพฯ-นครสวรรค์ ขึ้นและล่องวันละ 12 เที่ยว และมีขบวนรถสินค้าจากกรุงเทพฯ-พิษณุโลก ขึ้น-ล่อง

**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์**

แผนที่. 4.19

แสดง. ระบบคมนาคม

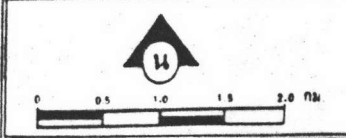
ความหมาย.
ความกว้างถนนรวมเขตทาง

- < 10 เมตร
- 10-14 เมตร
- 15-19.9 "
- 20-30 "
- > 30 เมตร

สถานีขนส่ง

ที่มา.
กองช่าง เทศบาลฯ

- สัญลักษณ์.
- ถนน
  - ถนนที่เลิกแล้ว
  - ทางรถไฟ
  - แหล่งน้ำ คลอง
  - เส้นเขตความสูง
  - เขตทหาร
  - เขตเทศบาล
  - เขตมหาวิทยาลัย

วันละ 1 ขบวน โดยรับสินค้าจากนครสวรรค์ประเภท อะไหล่รถจักรยานยนต์ เครื่องจักรกล การเกษตร เลื่อยผ้า เป็นต้น ส่วนพืชไร่พวก ข้าว ข้าวโพด น้อยมาก สินค้าที่ใช้การขนส่งทางรถไฟมีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับสถานีอื่นทางเหนือขึ้นไป เพราะไม่สะดวกทำทางรถไฟ สถานีที่อยู่ไกลตัวเมืองการขนถ่ายสินค้าลำบาก ประชากรและพ่อค้านิยมการขนส่งทางรถยนต์มากกว่าซึ่งมีทั้ง รถล์พ. และบริษัทเอกชนโดยการเหมาคัน ส่วนสินค้าน้อย ๆ จะฝากไปกับรถโดยสาร

เส้นทางน้ำ เป็นเส้นทางคมนาคมหลักและบทบาทสำคัญต่อชุมชนมากตั้งแต่กำเนิดชุมชนจนการขยายตัวของชุมชน การดำเนินกิจกรรมภายในชุมชนจนกระทั่งระดับประเทศ ปัจจุบันบทบาทการคมนาคมทางน้ำลดลง เพราะการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี แม้ว่าสภาพของแม่น้ำลำคลอง เส้นทางคมนาคมทางน้ำยังเอื้ออำนวยต่อการใช้ประโยชน์สูง ในอดีตการขนส่งสินค้าและคนโดยสารโดย เรือยนต์มีทั้งในแม่น้ำน่าน แม่น้ำปิง ในฤดูน้ำหลากระหว่างเดือน สิงหาคม - ตุลาคม ส่วนแม่น้ำเจ้าพระยาเดินทางติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ตามเส้นทางและกรุงเทพฯ ได้ตลอดปี การขนส่งทางน้ำลดลงมาโดยตลอดจากการสำรวจของกรมเจ้าท่าพบว่าในปี 2523 มีการขนส่งสินค้าจากท่าเรือนครสวรรค์รวม 61,429 ตัน และในปี 2526 มีเพียง 24,702 ตัน ซึ่งการขนส่งทางน้ำนั้นมีอัตราค่าขนส่งต่อหน่วยต่ำกว่าทางถนน ปัจจุบันจึงมีการศึกษาเพื่อพัฒนาการขนส่งสินค้าโดยทางน้ำขึ้นอีกวาระหนึ่ง โดยสถานีสำคัญคือสถานีนครสวรรค์ กำหนดไว้บนเกาะบางปรอง ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของเมืองนครสวรรค์ (รายละเอียดอยู่ในเรื่องโครงการพัฒนาท้ายบทที่ 3) คาดว่าเมื่อโครงการสำเร็จและเปิดดำเนินการได้ก็จะมีผลกระทบต่อเมืองนครสวรรค์ และพลิกบทบาทในการเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายสินค้าทางน้ำเหมือนสมัยเมื่อ 40-50 ปีก่อนของชุมชนเมืองปากน้ำโพ

2. การคมนาคมภายในชุมชน (ดูแผนที่ 4.19 ประกอบ)

ในอดีตการติดต่อทางน้ำเป็นเส้นทางหลักตั้งแต่กำเนิดชุมชน เมื่อถนนเข้ามา มีบทบาททำให้ความนิยมทางน้ำลดลง คงเหลือแต่การข้ามฝากไปฝั่งตรงข้ามชุมชนคือ เกาะยม และชุมชนย่านสถานีปากน้ำโพ ซึ่งก็เป็นประชากรส่วนน้อยเท่านั้น โดยจะมีเรือโดยสารรับจ้างจอดอยู่ที่ท่าเรือริมเขื่อน รับจ้างข้ามไปฝั่งดังกล่าวรวมทั้ง เรือแพที่ยังหลงเหลืออยู่ในลำน้ำน่าน ปัจจุบันการคมนาคมหลักในชุมชนคือ เส้นทางถนน

(ก) ระบบถนนในเมืองนครสวรรค์ มีลักษณะขยายตัวไปตามความยาว

โดยขนานไปตามลำน้ำปิงและแม่น้ำเจ้าพระยา ถนนสายแรกของชุมชนซึ่งมีบทบาทต่อชุมชนมากที่สุดคือถนนโกสีย์สร้างเมื่อปี 2470 (ขณะที่ขุนวิวรรณ์ลูขริทยา เป็นนายกเทศมนตรี ความยาวครั้งแรกประมาณ 2 กิโลเมตร จากหน้าวัดนครสวรรค์จนถึงหน้าโรงเรียนสตรีนครสวรรค์) ปัจจุบันถนนโกสีย์เป็นถนนหลักของย่านการค้าเก่าแก่ของชุมชน มีการประกอบกิจการและใช้พื้นที่ริมถนนหนาแน่นมาก ราคาที่ดินริมถนนสูงที่สุดในเมือง ต่อมาชุมชนขยายตัวการสร้างถนนเพิ่มขึ้นโดยภายในย่านการค้าซึ่งเป็นศูนย์กลางกิจกรรมของเมืองจะมีลักษณะโครงข่ายถนนเป็นกริด (Gridian System) แบ่งพื้นที่เป็น Block ละดวงในการติดต่อ แต่บางบริเวณก็ขาดความต่อเนื่อง ขนาดแคบ ส่วนถนนออกจากศูนย์กลางชุมชนเมื่อการขยายตัวชุมชนมีมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อสร้างถนนพลโยธิน และเปิดใช้สะพานเตชาดิวังค์ เมื่อปี 2493 มีการสร้างถนนนครสวรรค์วิถีเป็นถนนสายหลักเส้นใหม่ของชุมชนขนานกับถนนโกสีย์ ไปเชื่อมกับพลโยธินบริเวณเชิงสะพานเตชาดิวังค์และไปจนถึงบริเวณย่านสถาบันราชการและการศึกษาซึ่งเป็นศูนย์กลางของเมืองอีกด้านหนึ่ง ปัจจุบันถนนสวรรค์วิถีเป็นถนนสายหลักของชุมชนมีขนาดกว้างที่สุดคือ 15.54 เมตร และยาวที่สุดในชุมชนคือ 3,649 เมตร เป็นถนนที่มีบทบาทด้านการค้ารุ่นใหม่ที่กำลังจะทยอยออกมาจากย่านการค้าเก่าแก่ และมีบทบาทด้านการจราจรของเมือง

นอกจากนี้ยังมีถนนสายหลักออกจากย่านการค้าสำคัญของเมือง ไปทางด้านเหนือชุมชนบริเวณเชิงเขากบ ได้แก่ ถนนมาตุลี ถนนอรุณกวี และถนนธรรมวิถี ถนนมาตุลียังเลียบบเชิงเขากบไปจดกับถนนพลโยธินด้วย ซึ่งจุดบรรจบกันนี้เกิดปัญหาการจราจรอุบัติเหตุมากเหล่านี้เป็นถนนสายหลักของชุมชน ในขณะที่ถนนระดับประเทศคือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พลโยธิน) และสาย 117 (นครสวรรค์-พิษณุโลก) ซึ่งเป็นลักษณะถนนขนาดใหญ่ปริมาณการจราจรสูง ผ่านเข้ามาในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาต่อชุมชนหลายด้าน เช่น การติดต่อรหว่างศูนย์กลางชุมชนทั้ง 2 คือ ย่านการค้ากับย่านสถาบันราชการ ทั้งปัญหาด้านการขยายตัวของชุมชนด้วย

(ข) สภาพถนนและการจราจรภายในชุมชน (ดูแผนที่ 4.20 ประกอบ)

ภายในชุมชนเมืองนครสวรรค์มีถนนทั้งสิ้นรวม 93 สาย (กองช่างเทศบาลเมืองฯ 2527) มีสภาพถนนคอนกรีต 13 สาย ความยาวรวม 2,240.1 เมตร, ถนนลาดยาง 67 สาย ความยาวรวม 31,693.7 เมตร ถนนลูกรัง 20 สาย ความยาวรวม 3,283.6 เมตร และถนนดิน 6 สาย ความยาวรวม 1,313.5 เมตร ถนนบางสายมีสภาพ

**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองเทศบาล**

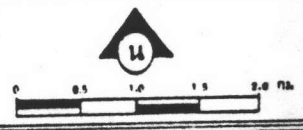
แผนที่. 4.20
แสดง. ปริมาณการจราจร
ในช่วงโมงเร่งด่วน

- ความหมาย.
- 100-300 คัน/ชม.
  - 301-500 คัน/ชม.
  - 501-700 คัน/ชม.
  - 701-900 คัน/ชม.
  - มากกว่า 901

จุดที่มีปัญหาจราจร

ที่มา. กองวิศวกรรม
สำนักผังเมือง

- สัญลักษณ์.
- ถนน
  - ถนนที่มีเส้นกั้น
  - ทางรถไฟ
  - คลองน้ำชลประทาน
  - คันดินระบายน้ำ
  - ลำน้ำ
  - หนองน้ำ
  - เขตเทศบาล
  - เขตจังหวัดเชียงใหม่

ผิวทางหลายอย่างประกอบกันเป็นทั้งลูกรัง คอนกรีตและราดยาง โดยรวมแล้วสภาพถนนค่อนข้างดี เพราะมีถนนราดยางและคอนกรีตรวม 88.06 % ของความยาวรวมทั้งหมดของถนนในชุมชน และ 75.47 % ของจำนวนถนนทั้งหมด ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนเมืองใหญ่ ๆ อื่น ๆ เช่น เมืองหาดใหญ่ มีถนนราดยางและคอนกรีตเพียง 53 % ของความยาวรวมและ 40.85 % ของจำนวนถนนเท่านั้น (ลูกรัง โสธรนะเสถียร 2528 : 44) แม้ว่าผิวถนนจะมีสภาพตามมาตรฐาน แต่ขนาดกว้างได้มาตรฐานมีน้อย ถนนลวรงค์วิถีเป็นถนนสายหลักของชุมชนสายเดียวที่มีขนาดกว้างกว่ามาตรฐาน (มาตรฐานถนนสายหลักของชุมชน 12-14 เมตร และสายรอง 5-6 เมตร : จากแหล่งที่มาเดียวกัน) คือ 15.54 เมตร ในขณะที่ถนนที่แคบที่สุดของชุมชนกว้าง 2 เมตร ซึ่งความกว้างเฉลี่ยของถนนในชุมชนเท่ากับ 8.202 เมตร นอกจากนี้ถนนส่วนมากจะเป็นสายสั้น ๆ คือยาวประมาณ 800 เมตร เพราะเนื่องจากระบบถนนกริดภายในศูนย์กลางย่านเศรษฐกิจของเมือง

เมื่อประกอบกับปริมาณรถที่ใช้ถนนในชุมชน ซึ่งสำรวจโดยกองช่างเทศบาลเมืองฯ เมื่อปี 2527 พบว่ามีรถยนต์นั่งส่วนบุคคล 2,022 คัน รถบรรทุกส่วนบุคคล 4,659 คัน รถจักรยานยนต์ 21,147 คัน รถรับจ้างสาธารณะ 144 คัน รถประจำทาง 45 คัน และรถแทรกเตอร์อีก 2,304 คัน นอกจากนี้ยังมีรถสามล้อเป็นจำนวนมาก บริเวณย่านการค้า เช่น ถนนริมเขื่อน ถนนลูขาดา รถโดยสารวิ่งภายในชุมชนมีรวม 5 สาย รถมีจำนวนมากทำให้เกิดปัญหาการจราจร โดยเฉพาะรถสามล้อและรถสองแถว

หมวดรถที่เดินภายในเขตเทศบาล

ชื่อเส้นทาง	ชื่อผู้ประกอบการขนส่ง	จำนวนรถ (คัน)	ระยะทาง (กม.)	อัตราค่าโดยสาร (บาท)
วัดไทร-ตลาดใต้	บริษัทยานยนต์นครสวรรค์	23	10	2.00
วัดไทร-สถานีรถไฟ	บริษัทนครสวรรค์เดินรถ	81	12	3.50
รอบเมือง ข.	บริษัทนครสวรรค์เดินรถ	43	16	2.00
รอบเมือง ค.	บริษัทยานยนต์นครสวรรค์	10	11	2.00
รอบเมือง ง.	บริษัทยานยนต์นครสวรรค์	10	11	2.00

จากการศึกษาเกี่ยวกับการคมนาคมภายในชุมชนเมืองนครสวรรค์ และพื้นที่ใกล้เคียงแล้วพบปัญหาที่เกิดขึ้นต่อชุมชนและประชากรในชุมชนซึ่งต้องการการแก้ไขโดยเร่งด่วนดังนี้

1. ปัญหาการจราจรคับคั่งบริเวณจุดตัดถนนสายสำคัญของชุมชน เช่น สี่แยกเชิงสะพานเดชาติวงศ์ เป็นทางแยกของถนนพหลโยธินตัดกับถนนสวรรค์วิถี ซึ่งเป็นถนนที่มีปริมาณการจราจรสูงทั้งคู่ เช่นในปี 2525 ถนนสวรรค์วิถีมีปริมาณการจราจรในช่วงโมงเร่งด่วน 1,000 คัน/ชม. ในขณะที่ถนนพหลโยธินมีรถผ่านวันละประมาณ 6,497 คัน และส่วนมากเป็นรถบรรทุกและรถโดยสารขนาดใหญ่ ใช้ความเร็วสูง โดยเฉพาะเวลาเข้าเมืองโดยลงจากสะพานเดชาติฯ (ดูแผนที่ 4.20 ประกอบ)
2. ปัญหาความคับคั่งของถนนทางหลวงแผ่นดินส่วนใหญ่ที่อยู่ในเขตเทศบาล เพราะอยู่ในความดูแลของกรมทางหลวงฯ เมื่อเกิดปัญหาหรืออุบัติเหตุต่อคนภายในชุมชนเทศบาลไม่สามารถจัดการแก้ไขได้ เช่น บริเวณจุดตัดของถนนพหลโยธินกับถนนมาตุสสิริ บริเวณเชิงเขาขาดทางไปจังหวัดกำแพงเพชร เป็นบริเวณที่เกิดอุบัติเหตุบ่อยมากเพราะขาดสัญญาณการจราจรบนถนนพหลโยธินแต่เทศบาลไม่สามารถจัดการได้
3. ปัญหาการใช้ถนนเป็นที่จอดรถทำให้ผิวการจราจรแคบ โดยเฉพาะในย่านการค้าหลักของเมือง ถนนชอยใหญ่ ๆ จุรถบรรทุกสินค้าขนาดใหญ่จอดขนถ่ายสินค้าบริเวณหน้าร้านที่ค้าส่ง-ปลีก การขนถ่ายสินค้าอุปโภคบริโภคซึ่งมีลักษณะเดียวกันแทบทุกถนนในย่านการค้า เพราะอาคารบริเวณนี้ส่วนมากเป็นร้านค้าส่งสินค้าแทบทุกร้านอยู่รวมกัน ดังนั้นถนนหน้าร้านจะถูกใช้เป็นที่จอดรถและทำการขนถ่ายสินค้าขึ้น-ลงรถแทบทั้งวัน ทำให้ลดขนาดผิวการจราจรและกีดขวางการจราจรด้วย นอกจากนี้ยังทำให้ถนนระบบกริดขาดความต่อเนื่องเพราะบางส่วนเป็นที่จอดรถและขนถ่ายสินค้า, วางกองสินค้า จนกระทั่งไม่ได้ใช้ในการเดินรถของชุมชนเลย ถนนระบบกริดไม่สามารถเดินรถให้ต่อเนื่องได้ครบเส้นทาง
4. ปัญหาที่เกิดจากการจอดรถรับ-ส่งคนโดยสารบริเวณริมถนนมีทั้งรถโดยสารไปต่างอำเภอ, ต่างจังหวัด โดยเฉพาะรถโดยสารปรับอากาศสายกรุงเทพฯ - นครสวรรค์ ของบริษัทเอกชนซึ่งจอดริมถนนบริเวณหน้าร้านซึ่งเป็นสำนักงาน รถเหล่านี้มีขนาดใหญ่และจอดต่อเนื่องตลอดแทบทั้งวันในบริเวณถนนสายหลักของชุมชน การจอดรถรับผู้โดยสารเป็นการลดพื้นผิวจราจร ส่วนการเข้า-ออกชุมชน มีปัญหากีดขวางการจราจรและอุบัติเหตุต่อประชาชน

ของชุมชนทั้งคนเดินเท้า คนโดยสารรถสามล้อ และรถจักรยานยนต์ซึ่งมีจำนวนมาก โดยเฉพาะ เวลาถึงงานเทศกาลต่าง ๆ คนโดยสารมากทางบริษัทเพิ่มจำนวนรถในแต่ละเที่ยวก็จะออกหรือ เข้าจอดพร้อมกันหลายคัน มีปัญหาต่อการจราจรซึ่งเป็นศูนย์กลางเมืองเป็นอย่างมาก เป็นสิ่งที่ ควรพิจารณาแก้ไขมานานแล้ว นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารสายต่างอำเภอจอดริมถนน เช่น รถ ขบส. สายไปอำเภอโกรกพระ ที่จอดอยู่หน้าวัดโพธาราม เป็นต้น

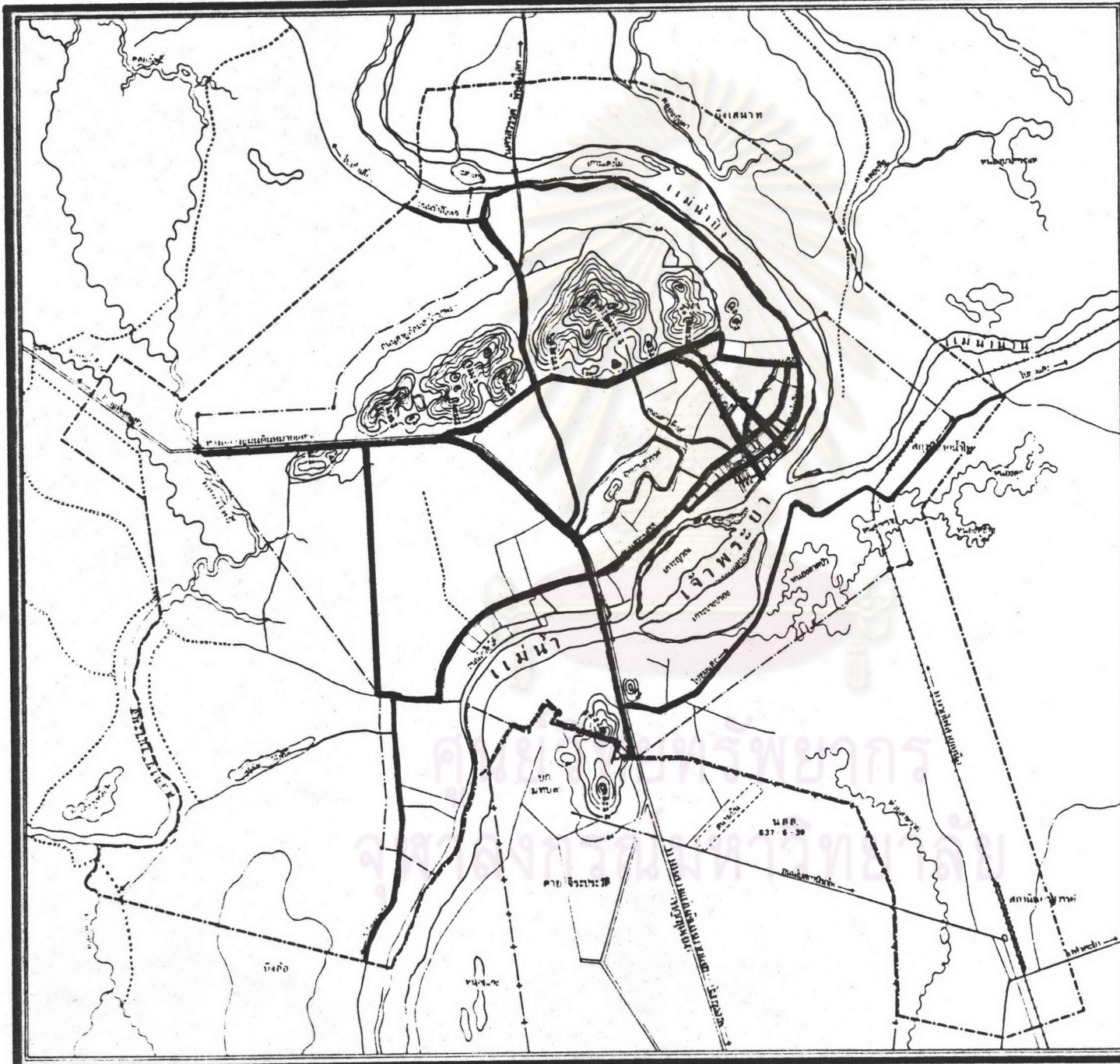
5. ปัญหาที่เกิดจากการขาดแคลนที่จอดรถบริเวณย่านการค้าของ เมือง ประชากรมาซื้อสินค้าก็จอดรถหน้าร้านขาดความเป็นระเบียบ โดยเฉพาะรถสองแถวจอด รับ-ส่งคนโดยสารตามความต้องการของผู้โดยสาร ทำให้เกิดปัญหาการจราจรมากโดยเฉพาะ เวลาชั่วโมงเร่งด่วน (Peak Hours) ซึ่งประชากรเดินทางไปประกอบกิจกรรมมากโดยเฉพาะ นักเรียน ถนนสายหลักมีปริมาณการจราจรสูงมาก เช่น ถนนล่อรรค์วิถิ 1,000 คัน/ชั่วโมง ถนนมาตุลี 850 คัน/ชั่วโมง (กองวิศวกรรมสำนักผังเมือง : 2526) นอกจากนี้ยังมีปัญหาอัน เกิดจากรถสามล้อแดงที่เป็นพาหนะหลักในการขนส่งสินค้าภายในชุมชนโดยเฉพาะบริเวณตลาด ริมเขื่อน

6. ปัญหาการจราจรที่เกิดจากการเป็นถนนระบบกริด ทำให้มีจุด ตัดและแยกถนนมีมาก ทำให้ถนนเป็นช่วงสั้น ๆ การขับรถต้องใช้ความเร็วต่ำและความระมัดระวัง สูงขณะถึงสี่แยกของถนนเมื่อประกอบกับปริมาณรถที่มีมาก อีกทั้งการจอดรถไม่มีระเบียบและตาม ความพอใจของผู้ขับรถสองแถว ทำให้เกิดปัญหาจราจรติดขัดและอุบัติเหตุได้ง่าย

เหล่านี้เป็นปัญหาของชุมชนที่เกิดจากสภาพถนนและสภาพการ จราจรในปัจจุบัน ในอนาคตเมื่อชุมชนขยายตัวมากขึ้นปัญหาเหล่านี้จะมากขึ้น จึงสมควรที่จะหา แนวทางแก้ไขปัญหาปัจจุบันและป้องกันปัญหาที่จะ เกิดเพิ่มขึ้นแก่ชุมชนในอนาคต

ข. การไฟฟ้า

สถานีไฟฟ้าย่อยนครสวรรค์ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นแหล่ง จ่ายไฟฟ้าสำคัญของจังหวัดนครสวรรค์ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาขาดซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองฯ เป็นสถานีรับส่งและลดแรงดันของพลังงานไฟฟ้า มีสายส่งไฟฟ้าแรงสูงระบบ 230,000 โวลท์ จากแหล่งผลิตพลังงานไฟฟ้าที่มีกำลังการผลิตสูงคือ โรงจักรพระนครเหนือและโรงจักรพระนคร ใต้ อีกทั้งสถานีไฟฟ้าย่อยอื่น ๆ อีก 9 วงจร สถานีไฟฟ้าย่อยอ่างทอง 2 วงจร สถานีไฟฟ้าย่อย

**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครพนม**

แผนที่. 4.21
แสดง. โครงข่ายไฟฟ้า

ความหมาย.

แนวสายหลัก

ที่มา.
จังหวัดนครสวรรค์

สัญลักษณ์.

	ถนน
	ถนนพื้นแฉก
	ทางรถไฟ
	แหล่งน้ำ คลอง
	เส้นเขตตำบล
	เขตเทศบาล
	เขตเทศบาล
	เขตการศึกษา

0 0.5 1.0 1.5 2.0 กม.

บ้านโป่ง 1 วงจร และสถานีไฟฟ้าย่อยบางกอกน้อย 1 วงจร โดยย้ายบริการไฟฟ้าจากสถานี
ย่อยนครสวรรค์ที่มีในพื้นที่และส่งต่อไปจังหวัดใกล้เคียงคือ สถานีไฟฟ้าย่อยอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง
สถานีไฟฟ้าย่อยสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี และสถานีไฟฟ้าย่อยตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีถึง
2 สถานี โดยสถานีไฟฟ้าย่อยตาคลี 1 เป็นสถานีส่งต่อไปยังจังหวัดชัยนาท และจังหวัดอุทัยธานี
ขณะที่สถานีย่อยตาคลี 2 จ่ายไฟฟ้าต่อให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เพื่อจ่ายให้แก่พื้นที่ต่าง ๆ ในเขต
จังหวัดนครสวรรค์ด้วยระบบ 22,000 โวลท์ โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่น
โรงงานปูนซีเมนต์ ที่อำเภอตาคลี ดังนั้นในเรื่องกำลังการผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อสนองความ
ต้องการของประชากรและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นพอเพียงไม่มีปัญหาการผลิตซึ่งควร
พิจารณาองค์ประกอบด้านอื่นที่เกี่ยวข้องต่อไป

เกี่ยวกับการใช้ไฟฟ้า จังหวัดนครสวรรค์มีการใช้กระแสไฟฟ้าสูงที่สุดเมื่อเทียบกับ
จังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนล่างทั้งในเรื่องจำนวนผู้ใช้และจำนวนกระแสไฟฟ้า โดยใช้ใน
กิจการธุรกิจและอุตสาหกรรมสูงที่สุดกว่าประเภทอื่น ๆ ยกเว้นพิษณุโลกนั้นส่วนมากจะใช้ในการ
ที่อยู่อาศัยมากกว่าธุรกิจและอุตสาหกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นเมืองและการมีบทบาททาง
ด้านธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมเด่นชัดมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในอนาคต

อำเภอเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งชุมชนเมืองนครสวรรค์ มีที่ทำการไฟฟ้า 3 แห่งน้อยกว่า
อำเภอตาคลีซึ่งมี 5 แห่ง เพราะอำเภอตาคลีมีโรงงานอุตสาหกรรมมาก และยังจ่ายกระแสไฟฟ้า
ให้แก่จังหวัดใกล้เคียงด้วย การบริโภคไฟฟ้าภายในเขตอำเภอเมืองนั้นส่วนมากใช้ในกิจการธุรกิจ
และอุตสาหกรรมสูงที่สุดกว่าประเภทอื่น ๆ และสูงที่สุดกว่าอำเภออื่น ๆ ในการใช้ประเภทเดียวกัน
โดยในปี 2525 นั้น มีการใช้ไฟฟ้าในธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมประมาณ 36.09 ล้านกิโลวัตต์
คิดเป็นร้อยละ 66.88 ของทั้งจังหวัด การใช้ในที่อยู่อาศัยประมาณร้อยละ 47.47 ของจังหวัด
ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนที่มีการประกอบกิจกรรมทางด้านธุรกิจการค้า การบริการและการ
อุตสาหกรรม

พื้นที่ในเขตเทศบาลนั้น การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟภ) มีหน้าที่รับผิดชอบการ
บริการไฟฟ้าส่วนเทศบาลมีหน้าที่รับผิดชอบด้านค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์เพื่อใช้เฉพาะสาธารณะ
ตามริมถนนและการซ่อมแซมบำรุงรักษาเท่านั้น โดยมีโครงข่ายการบริการทั่วถึงภายในเขต
เทศบาล (ดูแผนที่ 4.21 ประกอบ) ซึ่งสามารถบริการทั่วถึงตามความต้องการของประชากร
แล้วแต่ผู้มาร้องขอให้จัดการให้ ซึ่งปริมาณการใช้ไฟฟ้าภายในเขตเทศบาลมีขนาดเพิ่มขึ้นตลอดมา

ค. การโทรศัพท์

จังหวัดนครสวรรค์เป็นที่ตั้งของชุมสายโทรศัพท์เขต 4 มีรายงานความรับผิดชอบ การโทรศัพท์ในภาคเหนือตอนล่าง จากข้อมูลขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยในปี 2526 พบว่าภายในอนุภาค 8 จังหวัด มีชุมสายโทรศัพท์รวมทั้งสิ้น 16 ชุมสาย จำนวนเลขหมายที่มี ทั้งสิ้น 13,178 เลขหมาย แต่มีการเปิดใช้เพียง 12,623 เลขหมาย จังหวัดนครสวรรค์เป็น จังหวัดที่มีจำนวนเลขหมายมากที่สุดในอนุภาคคือ 4,039 เลขหมาย คิดเป็นร้อยละ 30.65 ของ อนุภาค และมีจำนวนเลขหมายที่เปิดใช้สูงสุดคือ 3,863 เลขหมาย คิดเป็นร้อยละ 30.60 ของ อนุภาค ประกอบด้วยการใช้ในกิจการธุรกิจฯ 2,622 เลขหมาย ซึ่งสูงเป็นอันดับหนึ่งในอนุภาค ในขณะที่การใช้ในที่อยู่อาศัยมี 846 เลขหมาย มากเป็นอันดับสองรองจากพิษณุโลก การที่มี เลขหมายโทรศัพท์จำนวนมากในกิจการธุรกิจแสดงถึงบทบาทของเมืองทางด้านธุรกิจการค้า การ บริการ ซึ่งโทรศัพท์เป็นเครื่องมือสื่อสารที่จำเป็นสำหรับธุรกิจ นอกจากนี้ปริมาณการใช้โทรศัพท์ หรือจำนวนครั้งที่พูดโทรศัพท์ของประชากรแสดงถึงกิจกรรมในเมือง นครสวรรค์เป็นจังหวัดที่มี การพูดโทรศัพท์มากกว่าจังหวัดอื่นในอนุภาคทั้งภายในท้องถิ่นและโทรศัพท์ทางไกล (ดูตาราง 4.17 ประกอบ)

การโทรศัพท์ภายในเมืองนครสวรรค์อยู่ในความรับผิดชอบของชุมสายโทรศัพท์ นครสวรรค์ ซึ่งตั้งอยู่ริมถนนโกสีย์ บัลลูนมี 3,000 เลขหมาย มีโทรศัพท์สาธารณะ 24 เลขหมาย และโทรทางไกลสาธารณะ 3 แห่ง ที่โรงแรมวังใหม่ โรงแรมโอราวัล และโรงแรมอนดาต การใช้โทรศัพท์ภายในเมืองนครสวรรค์นั้นใช้ในการธุรกิจมากที่สุดถึง 1,928 เลขหมาย คิดเป็น 65.27 % ของจำนวนเลขหมายที่ใช้ทั้งหมด ที่อยู่อาศัย 24.14 % แต่เมื่อดูการเพิ่มหรืออัตราการ ขยายตัวของการใช้โทรศัพท์ช่วงปี 2520-2528 การใช้โทรศัพท์ในกิจการธุรกิจมีอัตราการขยาย ตัวน้อยเพียง 0.6 % อาจจะเป็นเพราะสถานประกอบการธุรกิจการค้าเป็นกิจกรรมหลักของชุมชน ซึ่งมีโทรศัพท์ใช้ทั่วถึงแล้วประกอบกับการเพิ่มขึ้นของกิจการร้านค้าภายในชุมชนมีน้อย ในขณะที่ การใช้โทรศัพท์ของที่อยู่อาศัยแม้จะจำนวนน้อยกว่าซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของเมือง แต่การขยายตัว ของจำนวนโทรศัพท์ที่ใช้ในที่อยู่อาศัยมีสูงกว่าธุรกิจคือ 94.28 % หรือเฉลี่ย 11.78 % ต่อปี ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายในการพัฒนาเมือง โดยเฉพาะเมืองหลักในการที่จะยกระดับความเป็นอยู่ ของประชากร

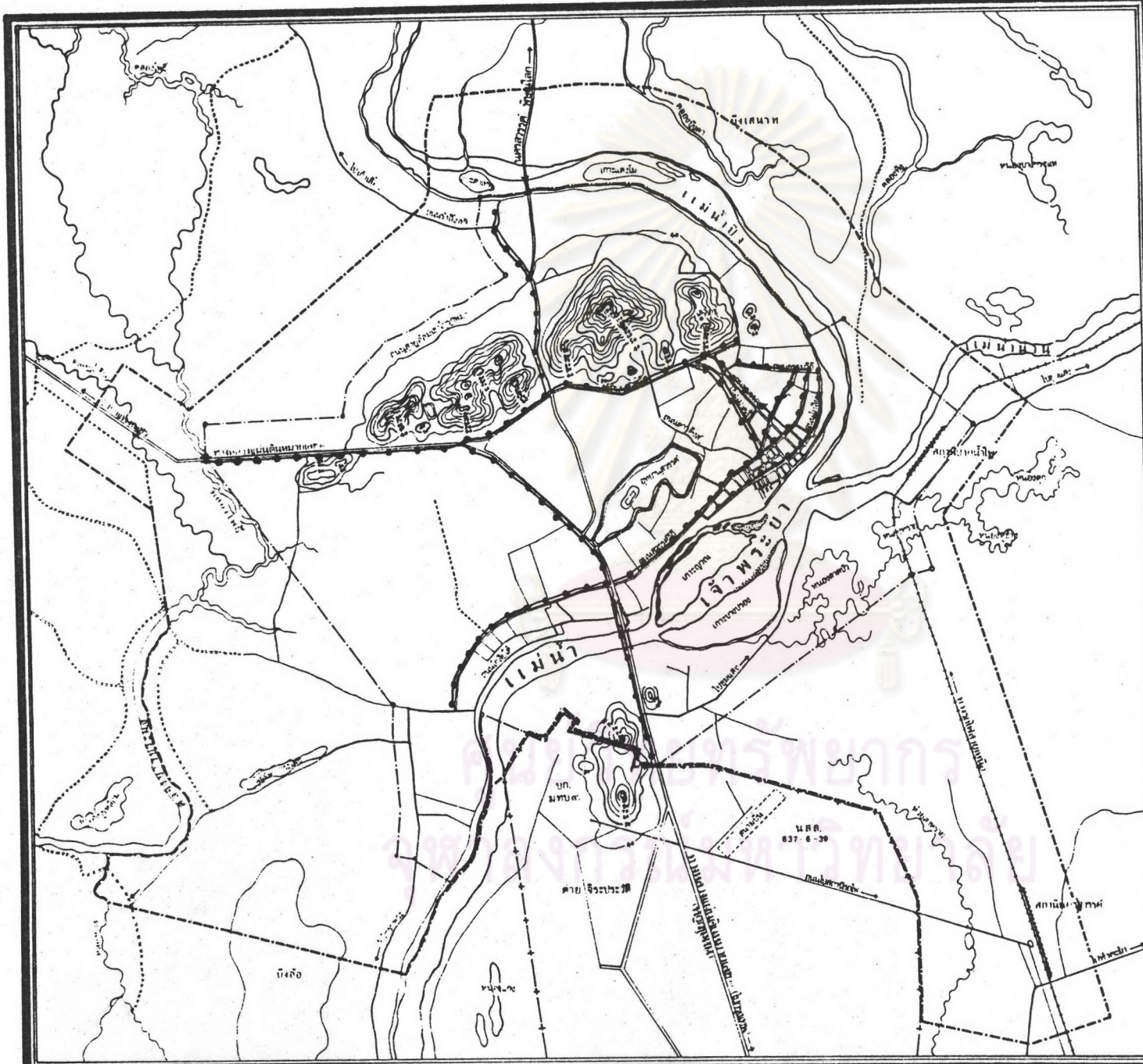

ตาราง 4.17

แสดงกิจการโทรศัพท์ จ.นครสวรรค์เปรียบเทียบกับภาคเหนือตอนล่าง ปี 2526

พื้นที่	จำนวน ชุมสาย	จำนวน เลขหมาย ที่ส	จำนวนเลขหมายที่ใช้จำแนกประเภท						จำนวนครั้งที่พูดโทรศัพท์		
			รวม	ธุรกิจ	บ้าน	สาธารณะ	ราชการ	ທຸທ.	ภายในท้องถิ่น (ล้านครั้ง)	ทางไกล	
										ภายในประเทศ (ล้านครั้ง)	ต่าง ๆ (ครั้ง)
กำแพงเพชร	1	400	398	260	72	2	53	11	0.64	0.28	2
นครสวรรค์	3	4,039	3,863	2,622	846	30	286	79	5.51	1.50	6
พิจิตร	3	1,200	1,182	756	269	11	112	34	1.61	0.42	-
พิษณุโลก	2	3,600	3,359	1,602	1,373	34	299	51	4.59	0.83	3
เพชรบูรณ์	2	800	768	442	192	4	108	22	0.81	0.34	-
สุโขทัย	2	1,439	1,408	909	355	8	97	39	1.80	0.44	-
อุตรดิตถ์	2	1,100	1,064	667	248	11	118	20	1.59	0.31	-
อุทัยธานี	1	600	581	360	103	6	100	12	0.69	0.14	-
รวม	16	13,178	12,623	7,618	3,458	106	1,173	268	17.24	3.81	11

ที่มาข้อมูล : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์

แผนที่ 4.22
แสดง: โครงข่ายโทรศัพย์

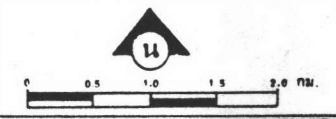
ความหมาย.

—+—+—+—+—
แนวสายหลักที่สามารถ
ต่อได้ภายในระยะ 350
เมตรพื้นที่ที่ต้องการ

ที่มา: ข้อมูลสายโทรศัพย์
จังหวัดนครสวรรค์

สัญลักษณ์

- ถนน
- ===== ถนนที่แฉก
- ทางรถไฟ
- ☞☜ แหล่งน้ำ คลอง
- +—+—+—+— เส้นเขตความสูง
- - - - เขตทหาร
- เขตเทศบาล
- เขตการศึกษา

ความต้องการโทรศัพท์ของประชากรเมืองนครสวรรค์มีมาก จากจำนวนผู้มาขอติดตั้งจากปี 2522 มาจนถึง 2528 มีเพิ่มขึ้น 700 ราย ซึ่งทางชุมสายก็พยายามสนองความต้องการเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนและกิจกรรมทางธุรกิจการค้าอุตสาหกรรมที่จะเพิ่มขึ้นจากการพัฒนาเมือง โดยมีโครงการขยายหมายเลขซึ่งปัจจุบันมีประมาณ 3,000 เลขหมาย โดยอนาคตในปี 2531 ภายในเขตเทศบาลจะมี 7,000 เลขหมาย ดังนั้นแม้ว่าการขยายตัวของชุมชนจะมีมากขึ้นรวมทั้งกิจการธุรกิจการค้าหรือที่อยู่อาศัยก็ตาม การโทรศัพท์ก็เอื้ออำนวยตอบสนองความต้องการของประชากรได้

ตาราง 4.18 แสดงกิจการโทรศัพท์ในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์

	พ.ศ. 2520	พ.ศ. 2528	อัตราขยายตัว
1. จำนวนเลขหมายที่มี	2,700	3,000	11.11 %
2. จำนวนเลขหมายที่เปิดใช้	2,490	2,954	18.63 %
2.1 ที่อยู่อาศัย	367	713	94.28 %
2.2 ธุรกิจ	1,916	1,928	0.62 %
2.3 ราชการ	131	234	78.63 %
2.4 กิจการโทรศัพท์	68	55	-19.12 %
2.5 สำนักระยะ	8	24	200 %

ที่มา : ชุมสายโทรศัพท์นครสวรรค์, 2528.

ง. การประปา

การประปาเทศบาลเมืองนครสวรรค์เป็นผู้รับผิดชอบซึ่งเปิดดำเนินการครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2479 โดยมีกำลังเจ้าหน้าที่ประปาในรูปแบบสัมปทาน ได้รับการต่อสัมปทานปัจจุบันถึงปี 2538 มีกำลังการผลิต 10,530 ลูกบาศก์เมตร/วัน กำลังเจ้าหน้าที่ประปาในอัตรา 2 บาท/ลูกบาศก์เมตร โดยแบ่งออกเป็น 2 แห่งคือ

1. การประปาปากน้ำโพ มีโรงกรองน้ำอยู่ริมถนนโกสีย์ด้านเหนือชุมชน ให้บริการแก่พื้นเมืองส่วนใหญ่

2. การประปาแควใหญ่ มีโรงกรองน้ำอยู่ริมแม่น้ำน่านบริเวณสถานีรถไฟ

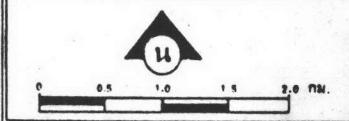
**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครพนม**

แผนที่ 4.23
แสดง โครงข่ายประปา

- ความหมาย.
- แนวเส้นท่อประปา
  - พื้นที่ในข่ายบริการ
  - พื้นที่นอกข่ายบริการ

ที่มา การประปาเทศบาล

- สัญลักษณ์.
- ถนน
  - ถนนเท้าเกวียน
  - ทางรถไฟ
  - แหล่งน้ำ คลอง
  - เส้นเขตความสูง
  - เขตทหาร
  - เขตเทศบาล
  - เขตพื้นที่ศึกษา

ปากน้ำโพ บัลลูนผลิตน้ำเพื่อบริการแก่กิจการของการรถไฟเท่านั้น บัลลูนเทศบาลกำลังยกเลิกกิจการ

นอกจากนี้ยังมีการประปาส่วนภูมิภาค (ประปาชนบท) มีโครงการก่อสร้างโรงกรองน้ำบริเวณเชิงสะพานเต่าตึงค์ (การประปาเขาโรงคร้ว) ผลิตน้ำประปาบริการแก่ประชาชนที่อยู่ฝั่งตรงข้ามตัวเมือง

ที่ทำการประปาของเทศบาลบัลลูนตั้งอยู่ริมถนนโกสีย์มีพื้นที่ประมาณ 20 ไร่ และมีพื้นที่บริการน้ำประปาประมาณ 27.87 ตารางกิโลเมตร แหล่งน้ำดิบของการประปา คือ แม่น้ำปิงซึ่งห่างจากโรงกรองน้ำประมาณ 150 เมตร เป็นน้ำดิบคุณภาพดีเพียงมีปัญหาเรื่องปริมาณน้ำในหน้าแล้ง สภาพเกี่ยวกับระบบการผลิตน้ำประปาซึ่งปรับปรุงเรื่อยมาแต่ก็ไม่พอเพียงกับความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้น การปรับปรุงแต่ละครั้งก็พอเพียงไปอีก 5 ปีข้างหน้า เท่านั้น บัลลูนมีกำลังผลิตประมาณ 700 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง ปรากฏว่าโรงกรองน้ำขนาด 40 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง ที่สร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2479 นั้นชำรุดใช้งานไม่ได้ ฉะนั้นกำลังผลิตจึงเหลือแค่ 660 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง เท่านั้น กำลังผลิตนี้มีประสิทธิภาพเพียงประมาณ 80 % เท่านั้น ฉะนั้นเหลือกำลังการผลิตแท้จริงประมาณ 525 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง เท่านั้น ในการผลิตปริมาณน้ำสูญหายประมาณ 20-25 % ซึ่งเมื่อหักปริมาณน้ำล่างถังกรองน้ำและใช้ในกิจการสาธารณะต่าง ๆ ประมาณ 5 % แล้ว น้ำจะสูญหายประมาณ 15-20 % ซึ่งอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยของระบบประปาในประเทศไทย

สรุปสภาพและปัญหาการประปาของเมืองนครสวรรค์

1. เกี่ยวกับระบบการจ่ายน้ำ บัลลูนสามารถส่งน้ำได้เฉลี่ยเพียงประมาณ 8,140 ลูกบาศก์เมตร/วัน ถังน้ำบนเขากบนั้นบางถังใช้การไม่ได้เพราะการมีระดับสูงเมื่อจ่ายแล้วทำให้เส้นท่อจ่ายส่วนใหญ่แตก ถังน้ำที่เหลือใช้การได้มีขนาดเล็กไม่พอเพียงกับการจ่ายน้ำ ส่วนเส้นท่อจ่ายน้ำส่วนมากวางไว้ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของเทศบาล แต่มีปัญหาท่อเก่า ๆ มีอายุการใช้งานนานเกิน 20 ปี-30 ปี เส้นท่อเก่า ๆ รับแรงดันน้อยมาก ส่วนโรงสูบน้ำมีสภาพทรุดโทรมและขนาดเล็กไม่พอเพียงที่จะติดตั้งเครื่องสูบน้ำขนาดใหญ่ได้ การปรับปรุงการผลิตจึงควรก่อสร้างปรับปรุงโรงสูบน้ำให้มีขนาดใช้งานได้เพียงพอ (ดูแผนที่ 4.21 ประกอบ)

2. ปัญหาแหล่งน้ำดิบ บัลลูนการประปาใช้น้ำดิบจากแม่น้ำปิงอยู่ด้านหน้าบริเวณที่

ทำการประปาเป็นแหล่งน้ำดิบที่มีคุณภาพดีที่สุดในน้ำตลอดปีแต่จะมีปัญหาเวลาฤดูฝนน้ำเหนือไหลบ่ามาทำให้น้ำขุ่นมาก การผลิตต้องเปลืองสารเคมีสูงและน้ำประปาที่บริการแก่ประชาชนนั้นจะขุ่น ส่วนฤดูแล้งน้ำอาจจะน้อยเพราะเขื่อนภูมิพลกักเก็บน้ำและปล่อยมาน้อย

3. ปัญหาการผลิตและจำหน่ายน้ำประปาไม่พอเพียงกับความต้องการของประชากร ซึ่งเพิ่มขึ้นตลอดเวลา แต่กำลังการผลิตก็ยังคงที่ จากการวิเคราะห์การใช้น้ำของประชากรในเขตเทศบาล พบว่าในเขตเทศบาลมีประชากรประมาณ 5.8 คน/ครอบครัว (ช่วงปี พ.ศ. 2520-2526) อัตราเฉลี่ยการใช้น้ำประมาณ 150 ลิตร/คน/วัน ผู้ใช้น้ำรายใหญ่คือ โรงแรมและโรงงาน ใช้น้ำเดือนหนึ่ง ๆ มากกว่า 1,000 ลูกบาศก์เมตร มีประมาณ 15 ราย (ปี 2525)

จากข้อมูลล่าสุดพบว่ากำลังการผลิตเพิ่มได้เต็มก็คือ 720 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง หรือประมาณ 17,280 ลูกบาศก์เมตร/วัน ในขณะที่มีผู้ใช้น้ำประปา 11,024 ราย ในจำนวนบ้าน 18,794 หลัง บ้านที่ยังไม่มีน้ำประปาใช้ 7,770 หลัง คิดเป็น 41 % และจำนวนประชากรผู้ใช้น้ำเพียง 55,781 คน คิดเป็น 58.64 % ของประชากรเขตเทศบาล ซึ่งอัตราใช้น้ำเฉลี่ย 150 ลิตร/คน/วัน ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานการใช้น้ำของเมืองใหญ่ขนาดเดียวกับเมืองนครสวรรค์ ควรจะมีอัตราเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 200 ลิตร/คน/วัน (ในขณะที่การใช้น้ำของการประปานครหลวง เฉลี่ยสูงถึง 300-500 ลิตร/คน/วัน : ข้อมูลจากกองประปาภูมิภาค, 2525) ในอนาคต ประชากรจะเพิ่มขึ้นมากกว่านี้ คาดว่าปัญหาน้ำประปาจะเพิ่มขึ้น จึงควรพิจารณาคาดการณ์วางแผนรองรับความเจริญโดยการปรับปรุงการผลิตให้พอเพียง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 4.19 แสดงเกี่ยวกับการประปาเทศบาลเมืองนครสวรรค์

ข้อมูล	พ.ศ. 2520	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2526
1. จำนวนคน	55,741	93,101	95,128
2. จำนวนบ้าน	10,777	18,264	18,794
3. จำนวนคน/บ้าน	5.17	5.8	5.06
4. จำนวนผู้ใช้น้ำ (ราย)	7,913	10,782	11,024
5. จำนวนรายผู้ใช้น้ำ/ปริมาณ(ม. ³)	7,913/1,853,729	10,782/3,428,676	11,024/3,505,656
5.1 ที่อยู่อาศัย	-	8,395/2,403,380	8,620/2,470,967
5.2 ธุรกิจการค้า	-	2,294/ 656,743	2,310/ 662,173
5.3 สถานที่ราชการและอื่น ๆ	-	93/ 368,553	94/ 372,516
6. ผู้ใช้น้ำคิดเป็นร้อยละ	73.39	59.06	58.64
7. จำนวนบ้านใช้น้ำคิดเป็นร้อยละ	73.42	59.03	58.65
8. ปริมาณการผลิต (ลบ.ม./วัน)	7,320	16,800	17,280
(ลบ.ม./ปี)	2,676,604	6,132,000	6,307,200
9. ปริมาณน้ำจำหน่าย (ลบ.ม./วัน)	5,620	10,500	16,000
(ลบ.ม./ปี)	2,059,699	3,832,500	5,840,000
10. อัตราการใช้น้ำ (ลิตร/คน/วัน)	139	150	168

ที่มาข้อมูล : การประปาเทศบาลเมืองนครสวรรค์ 2528.

จ. ระบบการระบายน้ำ

การที่สภาพกายภาพของเมืองนครสวรรค์เป็นที่ลุ่ม และมีลักษณะภูมิประเทศทั้งที่
สูงต่ำคือ ภูเขาทางด้านเหนือ ตอนกลางเป็นที่ลุ่ม บริเวณตั้งชุมชนเป็นที่ลุ่มขนานไปกับแนวแม่น้ำ
เพราะเป็นขอบแม่น้ำ (Natural Levee) การที่มีพื้นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ นี้ ทำให้มีปัญหาการระบาย
น้ำ ซึ่งปัจจุบันแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแหล่งรองรับน้ำหลักของชุมชน

ในปัจจุบันระบบระบายน้ำของเมืองนครสวรรค์เป็นระบบระบายน้ำรวมโดยการ
ระบายน้ำฝนและน้ำเสียซึ่งออกจากอาคารบ้านเรือนรวมในท่อเดียวกัน ไม่มีการแยกหรือกำจัด
น้ำเสียก่อนที่จะระบายลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณตัวเมืองมีท่อระบายน้ำสายหลัก
(Main Drains) และสายรอง (Lateral Drains) แยกไปตามอาคารบ้านเรือนต่าง ๆ
ท่อระบายน้ำส่วนมากเป็นท่อกลมหขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 0.60 เมตร ถึง 0.30 เมตร
เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก (ดูแผนที่ 4.24 ประกอบ) บางแห่งขนาดท่อดีขนาดเล็กลงไปและขาด
การดูแล มีการทิ้งเศษขยะลงสู่ท่อระบายน้ำโดยตรงทำให้เกิดการอุดตันเป็นอุปสรรคต่อการ
ระบายน้ำ ในปัจจุบันภายในเขตเทศบาลมีถนนที่สำรวจแล้ว 93 สาย พบว่ามีถนนที่ยังไม่มีท่อ
ระบายน้ำถึง 52 สาย ประกอบกับท่อระบายน้ำมีขนาดไม่ได้มาตรฐาน ทำให้การระบายน้ำไม่
สะดวกในฤดูฝนเกิดล้นท่วมน้ำท่วมบางแห่งและก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น น้ำเสีย เป็น
แหล่งเพาะพันธุ์ยุง การคมนาคมไม่สะดวก

นอกจากปัญหาน้ำท่วมและโครงข่ายแล้ว ระดับพื้นที่สูงต่ำแตกต่างกันทำให้
ปัญหา เช่น ท่อระบายน้ำสายหลักที่ระบายน้ำออกจากหนองลุ่มบุญ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.20
เมตร ระดับท่ออยู่ลึกกว่าระดับหลังถนนมากจะเป็นปัญหาในช่วงฤดูน้ำเหนือหลาก เพราะปลาย
ท่อน้ำทิ้งจะอยู่ต่ำกว่าระดับน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาทำให้น้ำจากแม่น้ำไหลย้อนเข้าไปท่อ และ
บริเวณชุมชนย่านริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาจะมีน้ำขังอยู่ในช่วงน้ำเหนือหลาก

สรุปสภาพปัญหาเกี่ยวกับระบบระบายน้ำของเมืองนครสวรรค์ดังนี้

1. ท่อระบายน้ำเดิมมีขนาดเล็ก และบางส่วนชำรุดอุดตัน
2. ระดับท้องท่อระบายน้ำไม่สม่ำเสมอ ทำให้เกิดแอ่งและตะกอนเป็นจุด ๆ
3. การระบายน้ำไปโครงจากตัวอาคารไม่มีการบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งลงท่อ

สำราญ ทำให้เกิดมลภาวะและลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาโดยตรงด้วย

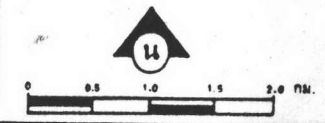
**การศึกษาเพื่อเป็นแนวทาง
การใช้ที่ดินชุมชนเมืองนครสวรรค์**

แผนที่ 4.24
แสดง โครงการข้ายระบายน้ำ

- ความหมาย.
- ..... แนวท่อน้ำขนาด 0.30 เมตร
  - แนวท่อน้ำขนาด 0.60 เมตร
  - แนวท่อน้ำขนาด 1.20 เมตร
  - ▨ พื้นที่นอกข้ายการระบายน้ำ

ที่มา. กองช่างเทศบาลฯ

- สัญลักษณ์.
- ▬ ถนน
  - ถนนที่แขวง
  - +—+— ทางรถไฟ
  - ☞ แหล่งน้ำ คลอง
  - +—+— เขื่อนดินเขื่อนสูง
  - +—+— เขื่อนดิน 1"
  - +—+— เขื่อนดิน 2"
  - +—+— เขื่อนดิน 3"

4. ไม่มีการตรวจลอบน้ำทิ้งให้เป็นไปตามมาตรฐาน

5. พื้นที่ลุ่ม น้ำท่วม และเป็นแอ่งน้ำโดยเฉพาะเวลาฤดูฝน น้ำหลาก

จ. การกำจัดขยะมูลฝอย

สถานที่ทิ้งขยะมูลฝอยของเทศบาลฯ อยู่ในบริเวณหลังเขาขาดห่างจากชุมชน ประมาณ 2 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ เทศบาลมีรถเก็บขยะ 9 คัน ความจุคันละ 10 ลูกบาศก์เมตร ใช้เก็บขยะวันละ 3 เที่ยว ปริมาณขยะที่เก็บได้ประมาณ 270 ลูกบาศก์เมตร/วัน การกำจัดขยะใช้วิธีการตากแห้งและเผาทิ้ง จุดตั้งที่เก็บขยะในชุมชน 312 แห่ง

ปริมาณขยะในแต่ละวันเมื่อคิดค่าประชากร 1 คน ทิ้งขยะเฉลี่ย 0.0025 ลูกบาศก์เมตร/คน/วัน ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยของกรุงเทพมหานคร (ค่าเฉลี่ยปริมาณขยะของประเทศไทย จากการสัมมนาเรื่องขยะขององค์การอนามัยโลกมีค่า 0.00182 ลูกบาศก์เมตร/คน/วัน อาจจะต่ำเกินไปสำหรับเมืองใหญ่ เพราะเป็นค่าเฉลี่ยทั้งประเทศ) ดังนั้นปริมาณขยะแต่ละวันของเมือง ประมาณ 300 ลูกบาศก์เมตร ดังนั้นกำลังเก็บขยะจึงทำได้เพียง 90 % ของปริมาณขยะ ยังคงเหลือตกค้างประมาณ 10 % ในแต่ละวัน อนาคตปริมาณขยะจะเพิ่มขึ้นเพราะเมืองขยายตัว ประชากรและกิจกรรมต้องมากขึ้น จึงต้องปรับปรุงการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น ปัญหาปัจจุบันของการกำจัดขยะพอลู่รูปได้ดังนี้

1. ปัญหาการคัดเก็บขยะจากชุมชนที่ขาดประสิทธิภาพ ปัจจุบันยังเหลือขยะตกค้างเพราะขาดแคลนบุคคลากร อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องจักรทันสมัยในการเก็บขยะ
2. การกำจัดขยะใช้วิธีตากแห้งและเผาไม่เหมาะสมกับเมืองที่จะขยายใหญ่ขึ้นทั้งด้านความปลอดภัยจากอัคคีภัย เพราะการใช้ที่ดินเมืองต้องขยายมาจนถึงบริเวณทิ้งขยะปัจจุบัน
3. ระบบการกำจัดขยะโดยการตากแห้งทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข เพราะขยะเป็นลักษณะขยะเปียกหรือสดต้องตากแห้งหลายวัน มีปัญหาความไม่น่าดูและสัตว์ เช่น นก หนู แมลงวันตอม รื้อค้นขยะรวมทั้งคนที่ไม่มื่ออาชีพด้วย

ข. การดับเพลิง

สถานีดับเพลิงมี 2 แห่งคือสถานีดับเพลิงเชิงเขาอกบ และสถานีดับเพลิงหน้าวัด ตะแบก มีรถดับเพลิงรวม 7 คัน รถบรรทุกน้ำ 1 คัน เรือดับเพลิง 5 ลำ และเครื่องหาบหาม 2 เครื่อง เจ้าหน้าที่ทั้งหมด 62 คน

ข. สถานที่พักผ่อนนันทนาการ

ภายในเขตเมืองนครสวรรค์มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรในเขตเมือง ประกอบด้วยสถานที่พักผ่อนดังนี้

1. อุทยานสวรรค์หรือหนองส้มบุญ เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ กลางเมืองเดิม เป็นหนองน้ำที่ลุ่มน้ำขังธรรมชาติ ปัจจุบันเทศบาลปรับปรุงและสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเริ่มโครงการมาตั้งแต่ปี 2502 เทศบาลขุดลอกและสร้างขอบเขตหนองอย่างถาวร มีพื้นที่ประมาณ 342 ไร่ กลางบึงมีเกาะปลูกสวนหย่อม มีเวทีใช้จัดงานเลี้ยงสังสรรค์ จัดงานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง มีการปรับปรุงด้านเพาะปลูกไม้ดอก-ไม้ประดับ น้ำพุ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง การใช้ประโยชน์เป็นลักษณะ Passive Recreation มากกว่า เพราะพื้นที่น้ำมากกว่าดิน ประชากรจึงไม่ค่อยนิยมมากนัก จึงควรปรับปรุงให้สามารถใช้เวลาใช้ประโยชน์ได้หลายหรือการออกกำลังกายของประชากรให้ได้มากกว่านี้

2. สวนพฤกษชาติบริเวณเขาอกบ สภาพปัจจุบันเป็นที่ตั้งของวัดเขาอกบหรือวัดวรรณานบรรพต มีหลวงพ่อบ้านเขาอกบ พระพุทธบาทจำลอง สถานีโทรทัศน์ช่อง 5, 7, 9 มีความสูงประมาณ 150 เมตร สามารถขึ้นไปชมวิวกวทัศน์เมืองและมองเห็นบึงบรเพ็ดได้ ประชาชนนิยมมาออกกำลังกายกันตอนเช้าและเย็นมีเส้นทางขึ้นลงทั้งทางเดินบันไดและทางรถยนต์

3. สนามกีฬาจังหวัด อยู่บริเวณเชิงเขาโกรกพม่าริมถนนพหลโยธิน เป็นสนามกีฬาที่ทางจังหวัดสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2516 เพื่อใช้แข่งขันกีฬาเขตที่นครสวรรค์เป็นเจ้าภาพ มีพื้นที่ประมาณ 100 ไร่

4. สนามเด็กเล่นเทศบาล อยู่บริเวณริมถนนมาตุลี หน้าทำการเทศบาล มีพื้นที่ประมาณครึ่งไร่ เป็นส่วนสาธารณะขนาดเล็กมีเครื่องเล่นสำหรับเด็ก

สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสนามกีฬาเหล่านี้อยู่ในเขตเทศบาลเมือง เมื่อคิดพื้นที่ใช้ประโยชน์ได้แล้ว มีขนาดสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรคือประมาณ 0.8%

ของพื้นที่เทศบาลเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานขั้นต่ำของเขตเมือง ซึ่งควรมีขนาดพื้นที่ประมาณ 8 % หรือประมาณ 4 ตารางเมตร/คน

ฉ. สภาพเคหะการ

1. ลักษณะของอาคารพักอาศัยทั่วไป

จากการสำรวจภาคสนามและข้อมูลจากกองสำรวจสำนักผังเมือง พบว่า ลักษณะที่อยู่อาศัยภายในเขตเมืองนครสวรรค์เป็นอาคารเดี่ยวร้อยละ 76, ห้องแถว 14 %, ตึกแถว 9 % สภาพที่อยู่อาศัยส่วนมากสร้างด้วยวัสดุไม้ถาวรนัก เป็นอาคารไม้ร้อยละ 69.9, ครึ่งตึกครึ่งไม้ 21.9 %, อาคารคอนกรีต 8 % อาคารพักอาศัยส่วนมากจะขยายตัวไปในแนวราบ โดยมีความสูงของอาคารส่วนมากจะเป็นอาคารชั้นเดียวร้อยละ 55.7 และสองชั้นร้อยละ 42.8 ที่เหลือเป็นอาคารสามชั้น

อาคารที่อยู่อาศัยนอกจากจะใช้น้ำประปาแล้วยังมีที่อยู่อาศัยที่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำอื่น ๆ โดยเฉพาะน้ำจากแม่น้ำลำคลอง จากการสุ่มตัวอย่างสำรวจพบว่า ที่อยู่อาศัยใช้น้ำประปาร้อยละ 88.2 ใช้น้ำจากแม่น้ำลำคลอง 5.3 %, ใช้น้ำบ่อ 1.8, ใช้น้ำบาดาล 1.7 % ที่เหลือใช้น้ำฝนและอื่น ๆ ในกลุ่มผู้ใช้น้ำประปานั้นปรากฏว่าเพียงร้อยละ 52.3 เท่านั้นที่ได้ใช้น้ำประปาใส่สะอาดตลอดเวลา อีกร้อยละ 53 มีน้ำไหลไม่สะดวก ที่เหลือออกนั้นก็มักกลิ่นไม่สะอาดและขุ่นเป็นตะกอน ส่วนเรื่องไฟฟ้านั้นมีไฟฟ้าใช้ทั่วถึงคือประมาณร้อยละ 98.6 ของอาคารพักอาศัยทั้งหมด

2. จำนวนและความหนาแน่นที่อยู่อาศัย

ในปี 2516 อำเภอเมืองมีอาคารอยู่อาศัยรวม 30,949 หน่วย โดยอยู่ในเขตเทศบาล 10,108 หน่วย (เขตเทศบาลพื้นที่ 9.77 ตารางกิโลเมตร) คิดเป็นความหนาแน่น 1,035 หน่วย/ตารางกิโลเมตร ส่วนในปี 2520 อาคารพักอาศัยในเขตเทศบาลมี 10,777 หน่วย คิดเป็นความหนาแน่นประมาณ 1,103 หน่วย/ตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นภายในเขตเทศบาลมีมากกว่าภายนอกเขตฯถึง 69 เท่า จากการพิจารณาการเพิ่มขึ้นของอาคารอยู่อาศัยช่วงปี 2516-2520 เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอโดยเขตเทศบาลเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.7 ต่อปี ขณะที่นอกเขตฯเพิ่มร้อยละ 1.8 และทั้งอำเภอเมืองเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.76 ต่อปี (ดูตาราง 4-20 ประกอบ)

ตาราง 4.20 แสดงจำนวนที่อยู่อาศัยทั่วไปและความหนาแน่นของจำนวนอาคารต่อพื้นที่ในเมืองนครสวรรค์

พื้นที่	จำนวนอาคารอยู่อาศัย			ความหนาแน่นโดยเฉลี่ยอาคารอยู่อาศัย/ตารางกิโลเมตร		
	พ.ศ. 2516	พ.ศ. 2520	พ.ศ. 2525	พ.ศ. 2516	พ.ศ. 2520	พ.ศ. 2525
1. ในเขตเทศบาล	10,108	10,777	18,264	1,035	1,103	655
ขนาดพื้นที่ (กิโลเมตร ²)	9.77	9.77	27.87			
2. นอกเขตเทศบาล	20,841	22,385	21,466	15	16	16
ขนาดพื้นที่ (กิโลเมตร ²)	1,390.23	1,390.23	1,372.23			
3. อำเภอเมือง	30,949	33,162	39,730	22	24	28
ขนาดพื้นที่ (กิโลเมตร ²)	1,400	1,400	1,400			

ที่มาข้อมูล : เทศบาลเมืองนครสวรรค์, 2527.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนในปี 2525 ภายในเขตเทศบาลมีที่อยู่อาศัย 18,264 หน่วย ส่วนนอกเขตเทศบาลมีจำนวนลดลงเพราะการขยายเขตเทศบาลเมื่อปี 2522 ความหนาแน่นในเขตเทศบาลจึงลดลงเหลือ 655 หน่วย/ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยต่อพื้นที่ ถ้าพิจารณาความหนาแน่นของที่อยู่อาศัยแยกเป็นรายหน่วยพื้นที่ศึกษาพบว่า ความหนาแน่นอาคารพักอาศัยจะหนาแน่นในหน่วยพื้นที่ศึกษาหน่วยที่ 2 มีจำนวน 3,520 หลังคิดเป็นความหนาแน่น 3,674 หลัง/ตารางกิโลเมตร ส่วนหน่วยพื้นที่ศึกษาที่ 9 มีอาคารพักอาศัยเบาบางที่สุดคือ 64 หลัง/ตารางกิโลเมตร ส่วนหน่วยพื้นที่ศึกษานอกเขตเทศบาลนั้นอาคารพักอาศัยเบาบาง โดยหน่วยที่ 20 เบาบางที่สุดประมาณ 15 หลัง/ตารางกิโลเมตร (ดูตาราง 4.20 ประกอบ)

3. แหล่งชุมชนแออัด

ชุมชนแออัด หมายถึง ย่านที่มีความหนาแน่นของผู้คนและบ้านเรือนมาก อาจแบ่งได้ 2 ประเภทคือ ชุมชนแออัดย่านธุรกิจซึ่งมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูง เช่น เขตกลางเมืองอาคารเป็นห้องแถวใช้สำหรับการค้าและที่พักพร้อมกัน อีกแบบหนึ่งคือ แหล่งชุมชนแออัดหรือสลัม มักเป็นพื้นที่อยู่ในตรอกหรือซอยแคบ ๆ ด้านหลังย่านที่เจริญ สลัมเป็นเขตที่มีสถานภาพเศรษฐกิจต่ำ ประชากรมีรายได้น้อยหรือไม่มีเลย (สุรพงษ์ โสภนะเสถียร, 2528 : 31) ซึ่งแหล่งชุมชนแออัดที่จะกล่าวถึงนี้หมายถึงแบบที่ล่องนี้ ที่อยู่อาศัยที่จัดเป็นชุมชนแออัดในเขตเมือง นครสวรรค์นี้ส่วนมากจะอยู่บริเวณย่านการค้า เศรษฐกิจของเมือง พื้นที่ที่ตั้งชุมชนมีทั้งพื้นที่ของวัดที่สาธารณะ หรือพื้นที่สงวนของทางจังหวัดหรือเทศบาล นอกจากนี้ยังมีของเอกชนที่ให้เช่าราคาต่ำ สภาพแวดล้อมชุมชนไม่ถูกสุขลักษณะมีน้ำขัง ไม่มีทางเท้าและทางระบายน้ำที่ถาวร อาคารบ้านเรือนทรุดโทรมคับแคบ จากการสำรวจโดยการเคหะแห่งชาติ พบว่ามีแหล่งชุมชนแออัดกระจายอยู่ทั่วไปประมาณ 80 แห่ง แต่ที่มีขนาดใหญ่และอยู่ในพื้นที่ใกล้ย่านใจกลางเมืองมีอยู่ 7 แห่ง ซึ่งต้องการการปรับปรุงแก้ไข ดังนี้ (ดูตาราง 4.21 และแผนที่ 4.24 ประกอบ)

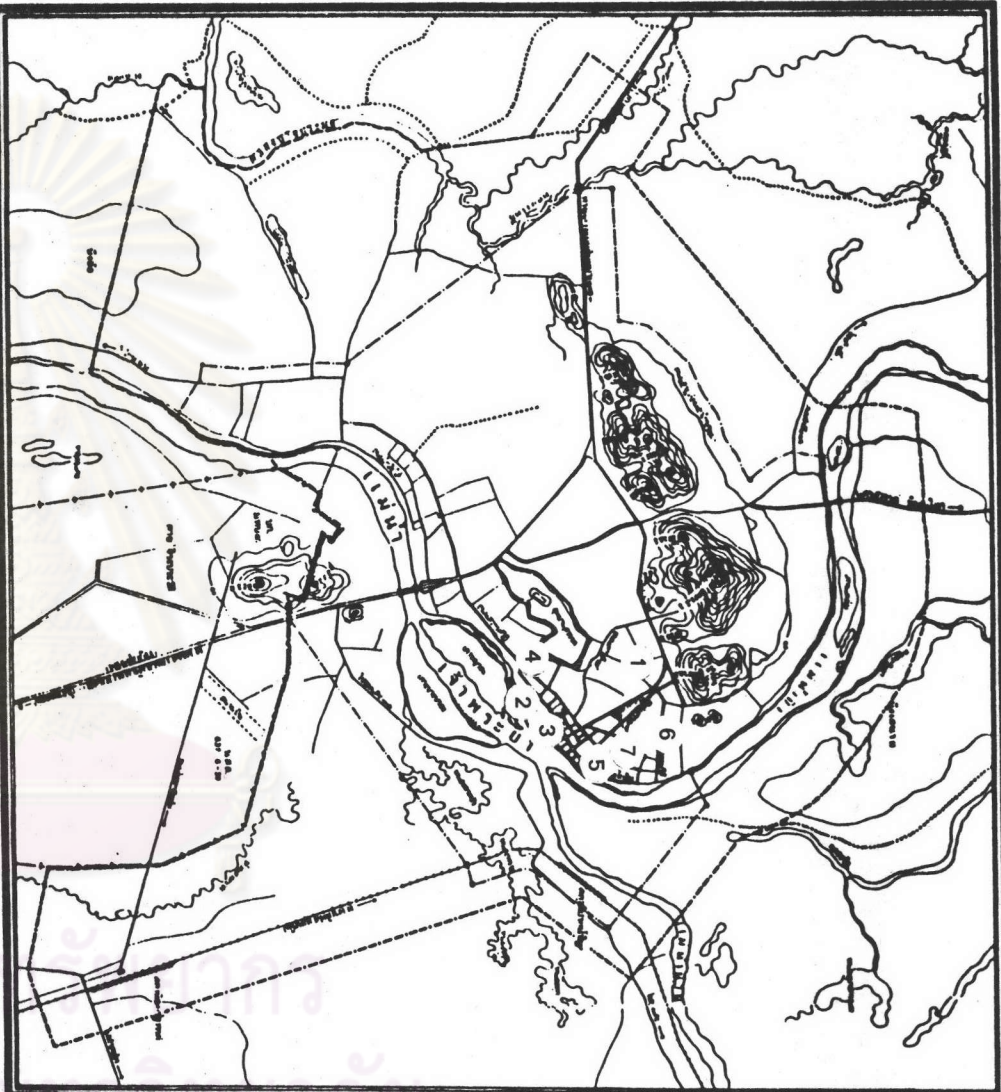

ตาราง 4.21 แสดงแหล่งชุมชนแออัดที่สำคัญในเขตเทศบาลเมืองนครสวรรค์

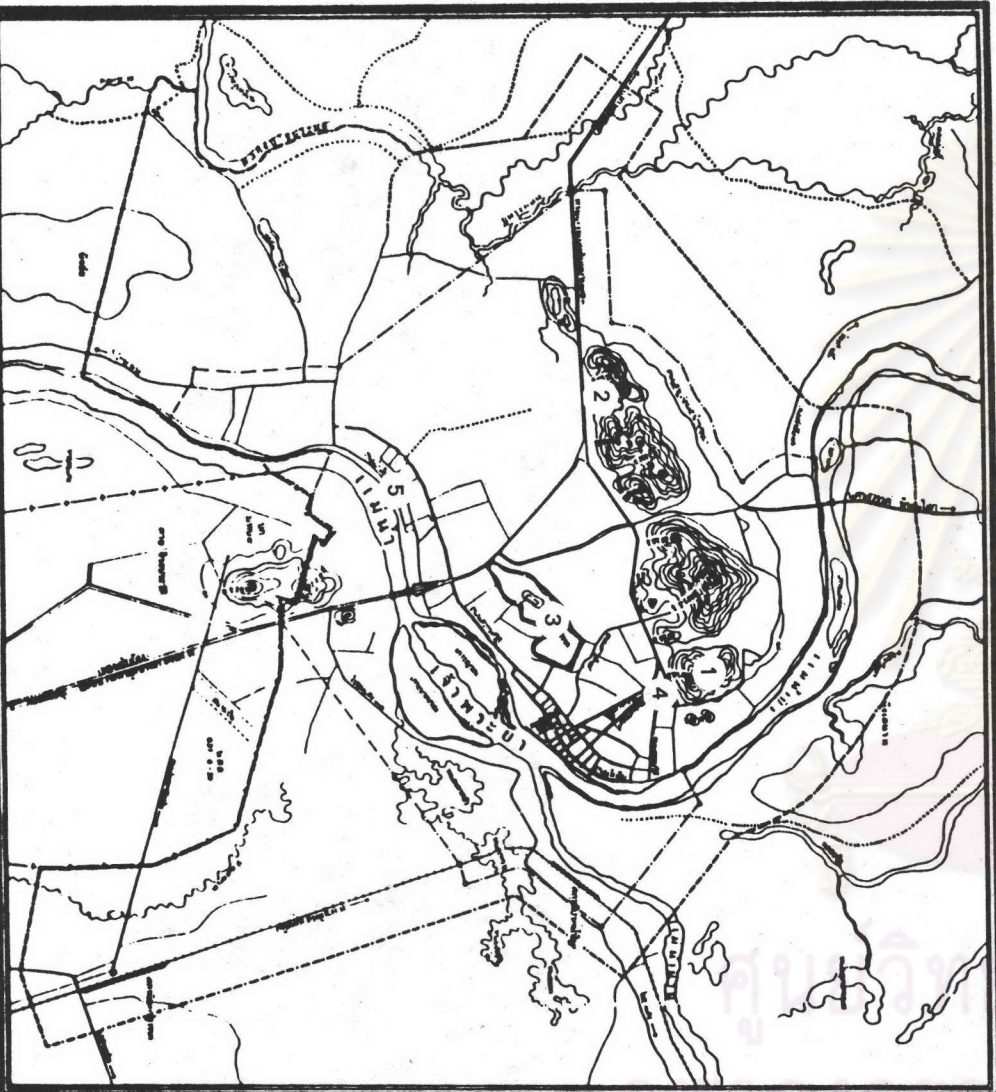
บริเวณพื้นที่	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนบ้าน (หลัง)	ความหนาแน่น (หลัง/ไร่)	พื้นที่เฉลี่ย (ตร.วา/หลัง)	กรรมสิทธิ์ที่ดิน			กรรมสิทธิ์ในอาคาร			
					ตนเอง	บุกรุก	เช่ารัฐ	เช่า เอกชน	ตนเอง	เช่า เอกชน	เช่ารัฐ
1. ถนนมาตุลี (ซอยลูกเสือ 2)	8	124	15.5	25.81	34	-	-	90	124	-	-
2. ถนนโกสีย์ (ปลายซอยระดมชัย)	6	27	4.5	88.89	-	27	-	-	27	-	-
3. ถนนโกสีย์ (ซอยเทพวิถี)	1	115	115.0	3.48	-	-	-	115	80	35	-
4. ถนนสวรรค์วิถี (ซอยสนามมวยภาค)	31	253	8.16	49.02	253	-	-	-	253	-	-
5. ถนนเมขลา-อรุณ	5	102	20.4	19.61	-	-	102	-	-	57	45
6. ถนนธรรมวิถี-วิสุทธิสวรรค์	10	130	13.0	30.77	-	-	-	130	130	-	-
7. ถนนอรุณวิถี (ใกล้ถนนอารักษ์)	7	112	16.0	25.00	-	-	-	112	112	-	-
รวม	68	863	12.69	31.52	287	27	102	447	726	92	45

ที่มา : จำนวนจากข้อมูลของกองแผนงานและโครงการ การเคหะแห่งชาติ

การศึกษาระดับมัธยมศึกษา การวิจัยและพัฒนาเมืองโบราณเวียงจันทน์	
แผนที่:	4.25
แหล่งข้อมูลแผนที่: แผนที่ภูมิประเทศและแผนที่	
ชื่อแผนที่: 1. ชอยมูกเหล็ก 2 2. ชอยมูกเหล็ก 3. ชอยมูกเหล็ก 4. ชอยมูกเหล็ก 5. ถนนเมืองเวียงจันทน์ - อรชุน 6. ถนนเมืองเวียงจันทน์ 7. ถนนเมืองเวียงจันทน์ การศึกษา	
สัญลักษณ์: เมือง ถนน แม่น้ำ เขื่อน แหล่งน้ำ พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่าไม้	

การศึกษาระดับมัธยมศึกษา การวิจัยและพัฒนาเมืองโบราณเวียงจันทน์	
แผนที่:	4.26
พื้นที่พัฒนาการ	
ชื่อแผนที่: 1. ส่วนเมืองเวียงจันทน์ 2. ส่วนเมืองเวียงจันทน์ - อรชุน 3. อารามเมืองเวียงจันทน์ 4. ส่วนเมืองเวียงจันทน์ 5. ส่วนเมืองเวียงจันทน์ อรชุน	
สัญลักษณ์: เมือง ถนน แม่น้ำ เขื่อน แหล่งน้ำ พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ป่าไม้	

แหล่งชุมชนแออัดเหล่านี้ที่อยู่ในที่ของเอกชน 51.80 %, อยู่ในที่ตนเอง 33.26 %, ที่เหลือบุกรุกที่สาธารณะที่ขาดการดูแลจากเจ้าหน้าที่และเข้าจากรัฐบางส่วน โดยส่วนมากจะก่อสร้างอาคารเองประมาณ 84.13 % ซึ่งก็เป็นอาคารไม่ได้มาตรฐานไม่ถูกสุขลักษณะ ส่วนใหญ่ก็อยู่บริเวณกลางเมืองใกล้บริเวณที่เจริญ เพราะการอพยพเข้ามาสู่เมืองเพื่อหางานทำ ทำให้มีแหล่งล้นเกินเกิดขึ้นบริเวณใกล้แหล่งงานคือ ย่านการค้าเก่าแก่ของเมือง นอกจากนี้ยังมีประชากรบางส่วนที่ไม่มีงานทำก็ขุดคุ้ยขยะที่ทางเทศบาลกองตางแห่งไว้รอการเผาสดเป็นแหล่งงานอีกแหล่งของชาวสลัมเหล่านี้ บริเวณที่หนาแน่นมากที่สุดคือ บริเวณซอยเทพวิสิทธิ์หนาแน่น 115 หลังคาเรือน/ไร่ เฉลี่ยหลังคาเรือนละ 3.48 ตารางวา บริเวณอื่น ๆ ค่าเฉลี่ยไม่หนาแน่น แต่ความเป็นจริงก็หนาแน่นพอ ๆ กัน เพราะการปลูกบ้านอยู่ชิดกัน พื้นที่ที่เหลือส่วนใหญ่ใช้ไม่ได้ เพราะเป็นที่ลุ่มน้ำขัง

ปัจจุบันกำลังมีโครงการจัดการแหล่งชุมชนเหล่านี้โดยมี 2 ประเภทคือ การรื้อร้างทำประโยชน์อื่น ๆ และการปรับปรุง บริเวณที่จะรื้อร้างมี 3 บริเวณคือ บริเวณถนนโกสีย์ (ปลายซอยรัชชชัย) และบริเวณถนนเมขลา-อรุณ ทั้ง 2 นี้เป็นที่รัฐจะรื้อเพื่อทำอย่างอื่น อีกแห่งคือถนนโกสีย์ (ซอยเทพวิสิทธิ์) เป็นที่เอกชนจะรื้อบางส่วนเพื่อทำศูนย์การค้า ส่วนที่เหลือเป็นบริเวณที่ต้องการการปรับปรุงและแก้ไข

ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ที่ดินของชุมชนเมืองนครสวรรค์

1. ปัญหาการใช้ที่ดินสับสน เพราะขาดการวางผังและการควบคุม มีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมทำให้เกิดปัญหาตามมา ทั้งปัญหาการจราจร แหล่งเสื่อมโทรม ความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน เช่น ในบริเวณย่านการค้า ศูนย์กลางชุมชน มีการใช้ถนนสายต่าง ๆ เป็นตลาดจำหน่ายสินค้า จอดรถขนถ่ายสินค้า จอดรถโดยสารทั้งภายในชุมชนและรถโดยสารระหว่างอำเภอหรือตำบลต่าง ๆ แม้กระทั่งรถประจำทางนครสวรรค์-กรุงเทพฯ (รถปรับอากาศ) เป็นต้น
2. การขยายตัวของชุมชนเป็นไปแบบตามยถากรรม (Haphazard) ขาดการวางแผนและควบคุม การกระจายตัวไปตามแนวยาวของถนน (Ribbon Development) และการกระจายตัวของชุมชนบางส่วนไปในทิศทางที่ไม่เหมาะสมและกระจัดกระจาย ทำให้มีปัญหาในการบริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ทำให้ต้องลงทุนสูง

3. ปัญหาน้ำท่วม เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของที่ตั้งเมือง และขาดการวางระบบระบายน้ำฝน พื้นที่มีหลายลักษณะทั้งภูเขาที่สูง ที่ราบต่ำ นอกจากนี้บริเวณอำเภอลาดยาวซึ่งอยู่ทางตะวันตก มีพื้นที่สูงกว่า และมีภูเขาต้นน้ำลำธาร ในฤดูฝนน้ำฝนท่วมเป็นประจำ แม้กระทั่งสถานีขนส่งก็มีปัญหาน้ำท่วม ปัจจุบันมีถนนคันดินกันทางด้านตะวันตกแต่ไม่ถาวร

4. ปัญหาการระบายน้ำ เนื่องจากสภาพพื้นที่มีหลายอย่าง มีระดับไม่เท่ากัน ทำให้เกิดปัญหาการระบายน้ำ ประกอบกับโครงข่ายท่อระบายน้ำยังไม่ทั่วถึงในเขตเทศบาลใหม่ มีเพียงเขตเทศบาลเก่า เพราะเทศบาลเพิ่งขยายเขตอันเนื่องมาจากการขยายตัวของชุมชนที่กระจายออกจากเขตเทศบาลเก่า (8.85 ตารางกิโลเมตร) ในปี 2522 การปรับปรุงยังไม่สมบูรณ์

5. ปัญหาการจราจร ปัจจุบันสภาพถนนและซอยต่าง ๆ ในชุมชนมีสภาพคับแคบและผิวการจราจรไม่ดีพอ รวมทั้งถนนไม่มีความต่อเนื่องกัน ทำให้เกิดการจราจรติดขัดและไม่ปลอดภัยแก่ชีวิตประชาชน นอกจากนี้การที่มีถนนทางหลวงแผ่นดินสายเอเชียหรือถนนพหลโยธินผ่านชุมชน และถนนสายนครสวรรค์-พิษณุโลก ผ่านกลางชุมชน เป็นเหตุให้การจราจรไม่สะดวกและเป็นอันตรายแก่ประชากรที่สัญจรไปมา โดยเฉพาะรถสองแถวซึ่งรับส่งผู้โดยสารของชุมชนเมื่อเทียบกับบรรดารถทุกสิบล้อหรือหกล้อ รถโดยสารประจำทางที่ผ่านไปมาสู่ภาคเหนือ เช่น บริเวณที่ถนนพหลโยธินจดกับถนนมาตุลี เกิดอุบัติเหตุบ่อย ๆ ส่วนบริเวณเชิงสะพานเดชาติวงศ์ที่ติดกับถนนสวรรค์วิถี ในช่วงโมงเร่งด่วนมีการจราจรสูงประมาณ 1,000 คัน/ชั่วโมง

6. ปัญหาการขาดแคลนน้ำประปา เนื่องจากกำลังการผลิตไม่พอ โครงข่ายน้ำประปายังไม่ทั่วถึง การประปายังไม่มีการปรับปรุงการผลิต เพราะอยู่ในระหว่างนโยบายโอนเข้าอยู่กับการประปาภูมิภาค ประกอบกับการขาดทุนจากการเก็บค่าน้ำต่ำกว่าต้นทุนการผลิต

7. ปัญหาเนื่องจากไม่มีตลาดแลกเปลี่ยนค้าขาย ทำให้เกิดการใช้ที่ดินที่สลับกันโดยใช้ถนนเป็นที่ขายสินค้า พื้นที่ว่าง เช่น บริเวณตลาดบ่อนไก่ ไม่มีอาคารถาวรเป็นตลาดที่ถูกสุขลักษณะเป็นการวางขายกับพื้นดินและตอนเป็นจนค้ำ รถยนต์ขนส่งสินค้ามาขนถ่ายสินค้าบริเวณตลาดบ่อนไก่ โดยใช้ถนนข้างเคียงทั้งถนนเมฆขลา ถนนอรุณ และถนนรามสูร เป็นต้น ในการจอดรถขนส่ง ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน

8. ปัญหาสภาพแวดล้อมชุมชนในเรื่องที่อยู่อาศัยของประชากร ทั้งที่อยู่อาศัยโดยทั่วไปที่ระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการไม่พอเพียง เพราะโครงข่ายไม่ครอบคลุม นอกจากนี้ที่อยู่อาศัย

ประเภทแหล่งชุมชนแออัดก็เกิดขึ้นมาก ต้องการการแก้ไขในเรื่องที่อยู่อาศัยสำหรับประชากร รายได้น้อย

สภาพปัญหาภายในเมืองนครสวรรค์

จากการศึกษาข้อมูลด้านต่าง ๆ ของชุมชนเมืองนครสวรรค์ในบทที่ 4 ทำให้ทราบถึง ประวัติความเป็นมาของชุมชนและสภาวะการณของชุมชน ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ประชากร โครงการการพัฒนา ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของชุมชนที่มีต่อชุมชนเองและชุมชนข้างเคียง นอกจากนี้ยังพบปัญหาของชุมชนในด้านต่าง ๆ ที่ต้องการการแก้ไขและการวางแผนป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นในอนาคต ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนพบได้จากการสำรวจภาคสนาม (Field Survey) และการออกแบบสอบถามปัญหาและความต้องการของประชากรในชุมชน ซึ่งทำการสำรวจและออกแบบสอบถามจำนวน 200 ชุด โดยฝ่ายวิเคราะห์นโยบายและแผนเทศบาลเมืองนครสวรรค์ โดยทำการสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่

1. กลุ่มพ่อค้า ได้แก่ สมาคมการค้า ร้านค้า บริษัท ห้างหุ้นส่วนจำกัด ฯลฯ จำนวน 20 %
2. กลุ่มข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ จำนวน 15 %
3. กลุ่มนักเรียน นักศึกษา จำนวน 10 %
4. กลุ่มผู้ใช้แรงงาน หาบเร่ แผงลอย จำนวน 20 %
5. นักรธุรกิจ จำนวน 15 %
6. อาชีพอื่น ๆ เช่น แม่บ้าน ลส.ชบ ทล.ปช. จำนวน 20 %

สามารถสรุปความต้องการของประชากรได้ตามลำดับมากไปหาน้อยดังนี้

1. ต้องการที่จอดรถในเมืองโดยเฉพาะย่านการค้า
2. ต้องการให้ถนนและซอยต่าง ๆ มีสภาพดีและได้มาตรฐาน
3. ต้องการให้มีระบบการระบายน้ำที่ดี และมีประสิทธิภาพ
4. ต้องการที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม
5. ต้องการบริการสาธารณะต่าง ๆ ในชุมชนให้เพียงพอ ได้แก่ การเก็บขยะ

ไฟฟ้า ประปา สาธารณสุข

6. ต้องการการแก้ไขสภาพแวดล้อมภายในชุมชนเมือง
7. ต้องการการแก้ปัญหาหอบเร่ แผลงลอย, ส้มล้อยที่ไม่มีความเป็นระเบียบ
8. ต้องการส่วนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับชาวเมือง
9. ต้องการสถานที่ให้ความรู้ ความบันเทิงแก่เยาวชนและประชากรทั่วไป

เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

10. ต้องการแก้ไขปัญหาผู้บุกรุกที่สาธารณะ
11. ต้องการการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่มในฤดูแล้ง
12. ต้องการความปลอดภัยในทรัพย์สิน
13. ต้องการความปลอดภัยในการเดินทางโดยรถโดยสารรับจ้าง เช่น รถ

สามล้อ รถสองแถว

14. ต้องการมีงานทำ
15. ต้องการสินเชื่อสำหรับผู้มีรายได้น้อย

จากข้อมูลความต้องการฯ ข้อมูลจากการศึกษาชุมชน ประกอบกับการ
สำรวจภาคสนาม และข้อมูลการสำรวจของกองสำรวจ สำนักผังเมือง สามารถสรุปปัญหาของ
ชุมชนเมืองนครสวรรค์ได้ดังนี้ (ดูตาราง 4.22 ประกอบ)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 4.22 สภาพปัญหาของชุมชนเทศบาลเมืองนครสวรรค์ ในปีปัจจุบัน (พ.ศ. 2527)

1. ปัญหาสภาพภาพ	รายละเอียดปัญหา	สาเหตุปัญหา	บริเวณที่เกิดปัญหา
1. ปัญหาการไต่ดินขาดระเบียบ สับสน	1. การไต่ดินปะปนกันไป ล้วนมาก เกิดขึ้นริมถนนสายหลัก ทำให้ การไต่ดินไม่คุ้มค่า บริเวณห่าง จากถนนไม่มีการไต่ประโยชน์	1. ขาดการวางแผนล่วงหน้า	1. เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไปในชุมชน
2. ปัญหาการรुकักที่ดินสาธารณะ	2. -ประยาการปลูกสร้างอาคารใน ที่ดินสาธารณะ -ประยาการไต่ดินสาธารณะเพื่อ หาประโยชน์	2. -ขาดการดูแลรักษาที่ดินพอ -ประยาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย -เจ้าหน้าที่ไม่สนใจแก้ปัญหา -ประยาการไต่ย่องว่างกฎหมาย	2. บริเวณที่รายล้อมที่ว่าง บริเวณที่ทางเทศบาลประกาศ เป็นเขตหวงห้าม
3. ปัญหาทางสาธารณะแคบไม่ได้ มาตรฐาน ถนนผิวการจราจร ทรุดโทรม	3. -ถนนก่อสร้างไม่ได้มาตรฐาน ทางด้านเขตทางและเขตแนว -ทางสายหลักมีช่องการจราจร น้อย -ตรอกซอยต่าง ๆ แคบ -สภาพผิวการจราจรทรุดโทรม	3. -ขาดการออกแบบวางผังที่ดี -ขยายช่องทางจราจรไม่ได้ -ตรอกซอยต่าง ๆ มักเกิดจาก เอกชนยกให้เทศบาลดูแล -ขาดงบประมาณ -กองช่างไม่มีผังแม่บทการ ก่อสร้างถนน	3. ถนนโกสีย์ สวรรค์วิถี ถนน เสียบเจ้าพระยา ตรอก ซอย ต่าง ๆ ในชุมชน
4. ปัญหาการระบายน้ำ เพราะ ท่อระบายน้ำไม่ได้มาตรฐาน, ระดับท่อไม่สม่ำเสมอและอุดตัน บางส่วน	4. -ท่อระบายน้ำมีขนาดเล็ก -ท่อระบายน้ำบางเส้นอยู่ กลางถนน, บางเส้นเก่าแก่ -บางเส้นอยู่ระดับดิน, บาง เส้นอยู่ระดับลึกกว่า -ฝาท่อระบายน้ำแตก -มีเศษขยะ, กิ่ง, ดินในท่อฯ -ท่อระบายน้ำทิ้งไม่มีการ กำจัดน้ำเสียก่อนลงสู่ แม่น้ำลำคลอง	4. -ขาดการศึกษารอบคอบ และขาดการสำรวจก่อน ก่อสร้าง -การก่อสร้างท่อระบายน้ำ มีมานานไม่พอเพียงกับ การขยายตัวของเมือง -ขาดการบำรุงรักษาโดย ไม่ได้แบ่งงานการรับผิดชอบ ว่าเป็นหน้าที่ของกองช่างหรือ กองสาธารณสุข -การก่อสร้างอาคารบริเวณ ริมถนนมักเอาเศษวัสดุกอง ไว้ที่ถนนทำให้เศษวัสดุลงไป ในท่อฯ -ขาดการควบคุมดูแลจากเจ้า เจ้าหน้าที่เมื่อมีการก่อสร้าง ถนนหรือท่อระบายน้ำ	

ตาราง 4.22 (ต่อ)

	รายละเอียดปัญหา	สาเหตุปัญหา	บริเวณที่เกิดปัญหา
5. ปัญหาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจไม่เพียงพอ	5. -สถานที่พักผ่อนหย่อนใจในเขตชุมชนมีเพียง 0.8 % ของพื้นที่เขตเทศบาล และไม่สามารถอำนวยความสะดวกในการพักผ่อนได้ทุกด้านที่เป็นความต้องการของประชาชน	5. -ขาดที่ดินที่จะดำเนินการ -ขาดงบประมาณ -สถานที่พักผ่อนที่มีอยู่แล้วขาดการดูแลรักษา	
6. ปัญหาการจราจรติดขัด	6. -ถนนบางสายบริเวณตลาดสดเทศบาลมีการจราจรติดขัด -ในช่วงโมงเร่งด่วนมีปริมาณรถมาก	6. -การจอดรถไม่มีระเบียบ -ขาดที่จอดรถ, การตีแยงจอดรถไม่มีมาตรฐาน -ไม่มีการจัดระบบการจราจรที่ดี -ไม่มีเครื่องหมายจราจรแสดงให้เด่นชัด -การขับรถไม่มีมารยาทและไม่เคารพกฎจราจร	6. ถนนโกสีย์, ลีวรรณศิริ, บริเวณสะพานเดชาติวงศ์ จุดตัดถนนเทศบาลโยธินกับถนนลีวรรณศิริ ถนนเทศบาลโยธิน จุดตัด, แยกมากเทิมไป
7. ปัญหาการก่อสร้างอาคารผิดเทศบัญญัติ	7. -การก่อสร้างอาคารไม่ถูกต้องตามแบบแปลนที่ขอและได้รับอนุญาต -การก่อสร้างโดยไม่ขออนุญาต -การต่อเติมอาคารโดยไม่ขออนุญาต	7. -บทลงโทษกฎหมายไม่รุนแรง -การรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของของประชาชน, ขาดความรู้ความเข้าใจในระเบียบราชการ -เจ้าหน้าที่ขาดความรับผิดชอบในการควบคุมดูแล	
8. ปัญหาน้ำประปา	8. -ประชาชนที่อยู่ไกลหรือปลายท่อส่งน้ำมักไม่ค่อยมีน้ำใช้ -น้ำประปาขุ่น -ประชาชนมีปริมาณน้ำใช้ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในเขตเมือง	8. -กำลังการผลิตไม่เพียงพอตามความต้องการของประชาชน -เส้นท่อประปาเก่าแก่ทำให้รับแรงดันน้ำประปามาก ๆ ไม่ได้ -น้ำประปามีการรั่วไหลมาก เช่น ท่อรั่ว, ท่อแตก -การประปาขาดทุน -เจ้าหน้าที่ขาดความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน, ขาดบุคลากรดำเนินงาน	

ตาราง 4.22 (ต่อ)

ประเภทปัญหา	รายละเอียดปัญหา	สาเหตุปัญหา	บริเวณปัญหา
9. ปัญหาตลาดสดไม่เพียงพอแก่การบริการ	9. -มีตลาดสดที่ขนาดใหญ่ประจำกรณียมาใช้บริการเพียงแห่งเดียว -ที่ตั้งตลาดคับแคบ ขนาดเล็ก -พ่อค้าแม่ค้าตั้งวางสินค้าบนถนนทาง -การจราจรติดขัดทั้งรถยนต์, รถลำล้อ	9. -ไม่มีที่ดิน -การขยายตัวของเมือง -ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว -ประชากรนอกเขตเทศบาล มาใช้บริการด้วย	
10. ปัญหาการเก็บและกำจัดขยะมูลฝอยในเขตเทศบาล	10. -เจ้าหน้าที่บริการเก็บขยะยังไม่ทั่วถึง ประชาชนมักนำขยะมูลฝอยไปกองทิ้งไว้ตามยี่ง่างของอาคารและสถานที่สาธารณะทั่วไป -ปัจจุบันเทศบาลยังไม่มีแหล่งกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกหลักสุขาภิบาลขยะถูกเก็บไปกองทิ้งไว้ที่สาธารณะปล่อยให้เน่าสลาย เมื่อขยะแห้งก็เผาไฟ -ภาชนะรองรับขยะมูลฝอยในชุมชนไม่เพียงพอแก่การบริการประชาชน	10. -ขาดเงินงบประมาณดำเนินการ -ขาดบุคลากรดำเนินงาน -ขาดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ -ประชากรไม่ให้ความร่วมมือ	
11. ปัญหาการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน ยังไม่ดีพอ	11. -สถานที่สาธารณะหรือที่ราชพัสดุที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ขาดการเอาใจใส่สภาพกร้าง -ท่อระบายน้ำทิ้งสาธารณะริมถนนสายต่าง ๆ ไม่ได้มาตรฐานและไม่เพียงพอต่อการรับน้ำทิ้งจากบ้านเรือน -ประชากรและไม่มีมีการกำจัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่ที่ต่ำและแม่น้ำลำคลอง -การตั้งวางถังของและสินค้าจำหน่าย -ประชาชนมักใช้ทางเท้าและผิวจราจรวางเกะกะ ขาดความมีระเบียบ บางแห่งใช้ทางเท้าและผิวจราจร เป็นสถานที่ประกอบกิจการค้า -ล้อมและถอดประกอบเครื่องยนต์	11. -ประชากรไม่ให้ความร่วมมือ -เมืองขยายตัวมากและรวดเร็ว -ทำให้สาธารณูปการ สาธารณูปโภคต่าง ๆ บกพร่อง -บทลงโทษของกฎหมายต่ำ -ประชากรผู้ทำผิดไม่เกรงกลัว -เจ้าหน้าที่เทศบาลไม่มีอำนาจเพียงพอในการจะดำเนินการต่อผู้ละเมิดเทศบาลบัญญัติและพระราชบัญญัติ -เจ้าหน้าที่ขาดการติดต่อประสานงานที่ดีและขาดการปฏิบัติงานที่ต่อเนื่องโดยสม่ำเสมอ	

ตาราง 4.22 (ต่อ)

ประเภทปัญหา	รายละเอียดปัญหา	สาเหตุของปัญหา	บริเวณปัญหา
	<p>เชื่อมโลหะ ทนลิ เป็นการละเมิด เทคโนโลยีและพระราชบัญญัติรักษา ความสะอาดและความเป็น ระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2503 ด้วย</p> <p>-การจอดยานพาหนะเกะกะไม่มี ระเบียบเรียบร้อย ตามถนน หมทางต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะย่านการค้า</p>		
2. ปัญหาเศรษฐกิจ			
1. การว่างงานในเขตเมือง	<p>1. -ประชาชนบางส่วนไม่มีอาชีพหลัก -วัยรุ่นไม่ประกอบอาชีพ -ประชากรว่างงานประมาณ 17.07 %</p>	<p>1. -อุตสาหกรรมที่ต้องใช้แรงงาน น้อย -หน่วยงานที่รองรับแรงงาน ภาครัฐบาลและเอกชนไม่ เพียงพอ</p>	
2. ปัญหาการจ้างงานด้าน อุตสาหกรรมมีน้อย	<p>2. -แรงงานในชุมชนที่อยู่ในกิจกรรม อุตสาหกรรมมีเพียง 1,246 คน ซึ่งน้อยมาก และมีจำนวนลดลง จากปี 2520 (1,667 คน)</p>	<p>2. -กิจกรรมด้านอุตสาหกรรมลด บทบาทลง จำนวนกิจการลดลง จำนวนการจ้างงาน แรงงาน ก็ลดลง อุตสาหกรรมไม่ ขยายตัว ไม่สามารถเป็นแหล่ง งานของชุมชนได้</p> <p>-ขาดการส่งเสริม การอุตสาหกรรม ในชุมชน</p>	
3. ปัญหาแรงงานที่มีงานทำ ต่อประชากรเพียงพอ	<p>3. ประชากรวัยแรงงานและมีงานทำ ในชุมชนมีประมาณ 35.43 % เมื่อ เทียบกับประชากรที่ไม่อยู่ในวัย แรงงาน (ประชากรพึ่งพา) มีสัดส่วน 1 : 1.82 เป็นภาระของ แรงงาน</p>	<p>3. -ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในกิจกรรม การค้าและ บริการ แต่การค้า มีการขยายตัวน้อย</p> <p>-วัยแรงงานอพยพออกจากเขต เทศบาลไปสู่ชุมชนอื่น เพื่อหางาน ทำเพราะชุมชนไม่ เป็นแหล่งงานที่ ดึงดูดแรงงานไว้ได้</p>	

ตาราง 4.22 (ต่อ)

ประเภทปัญหา	รายละเอียดปัญหา	สาเหตุปัญหา	บริเวณปัญหา
4. ปัญหาสิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือฯ ที่จำเป็นต่อ กิจการค้า ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจ หลักของชุมชน	4. -ขาดแคลนตลาด แหล่งกลางการ แลกเปลี่ยน ซื้อขายสินค้าเกษตร -ขาดแคลนคลังสินค้า โกดัง การ กระจายข่าวข่าวสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	4. -ไม่มีที่ดิน -การโยกที่ดินไม่มีระเบียบ ขาดการ วางแผน	
5. ปัญหาระดับรายได้ประชากร บางส่วนมีระดับต่ำ	5. ประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐาน หรือค่าที่ควรจะเป็น	5. จากปัญหาทางเศรษฐกิจด้านต่าง ๆ	
3. ปัญหาด้านสังคม ประชากร			
1. ปัญหาด้านการส่งเสริมและ สวัสดิการ	1. -ขาดการติดต่อญาติแก่ผู้มีรายได้น้อย -ขาดการส่งเสริมการรักษา พยาบาลฟรีแก่ราษฎรยากจน -ขาดการส่งเสริมคนชรา เด็ก พิการ เด็กกำพร้า -ขาดสวัสดิการด้านสหภาพการ	1. -ขาดงบประมาณ -ขาดผู้รับผิดชอบโดยตรงและขาด ระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ -รัฐยังไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร	
2. ปัญหาด้านการศึกษาของ ประชากรในชุมชนยังไม่ดี เท่าที่ควร	2. -ประชากรอีกมากที่อ่านหนังสือ ไม่ออกเขียนไม่ได้ -เด็กวัยเกณฑ์เข้าเรียนไม่ได้เรียน -นักเรียนจบ ป.6 บางส่วนไม่ได้ เรียนต่อ -การจัดการศึกษาปัจจุบันไม่ได้จัด สื่อชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง นักเรียนจบออกมาดำรงชีวิตใน สังคมจริงลำบาก -บุคคลากรผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษา ขาดความรู้ความเข้าใจในการ บริหารการศึกษาและการเรียน การสอนอย่างแท้จริง -รัฐยังไม่สามารถรับภาระสวัสดิการ ทั้งหมดได้ และที่จัดอยู่ก็ยังไม่ดี เท่าที่ควร	2. -ประชากรเรียนน้อยออกมาประกอบ อาชีพที่ผิด และไม่มีการศึกษา นอกระบบ -เด็กไม่มีทะเบียนบ้าน เด็กย้าย ตามพ่อแม่ เช่นกรรมกรก่อสร้าง เด็กต้องช่วยผู้ปกครองทำงาน -การเรียนเน้นวิชาการตามความ เชื่อและทัศนคติของประชากร -สถานศึกษาที่ทำการเรียนการสอน ตอบสนองความต้องการของ ประชากรไม่มีการพัฒนา -สถานศึกษาผลิตครูมาไม่ได้คุณภาพ -รัฐขาดงบประมาณ ขาดบุคคลากร ขาดสถานที่ วัสดุอุปกรณ์และขาด การจัดการที่มีคุณภาพ	

ประเภทปัญหา	รายละเอียดปัญหา	สาเหตุปัญหา	บริเวณปัญหา
<p>3. ประชากรบางส่วนในเขตเทศบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณแหล่งชุมชนแออัด มีสุขภาพไม่ดีและได้รับการรักษาพยาบาลไม่ทั่วถึง</p>	<p>3. - เกิดโรคติดต่อง่าย ควบคุมยาก - เด็กอ่อนวัย เจริญเติบโตช้ามาก เพราะขาดภูมิคุ้มกัน - หญิงมีครรภ์และเด็กเกิดภาวะทุโภชนาการ - เกิดโรคแทรกซ้อนการดื้อยาจากการซื้อยากินเอง - สุขภาพจิตเสื่อมโทรม - ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม</p>	<p>3. - ประชากรฐานะยากจน การศึกษาน้อยขาดความรู้ความเข้าใจในสุขภาพตนเองและครอบครัว - มีความเชื่อเก่า ๆ เช่นไสยศาสตร์มากกว่าไม่ยอมรับการรักษาสมัยใหม่ - ความเป็นอยู่แออัด ขาดความสนใจการสุขภาพอนามัยสิ่งแวดล้อม - ประชากรขาดการรักษาความสะอาดในชุมชน เพราะส่วนมากอพยพมาจากที่ต่าง ๆ ไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่น - ประชากรไม่มีเงินไปสถานบริการสาธารณสุข มักซื้อยามากินเองเพราะละแวก - ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ ทำให้สุขภาพจิตเสื่อมโทรม ปัญหาต่างๆ - รัฐบาลแผนงานการบริการสาธารณสุข - ร้านขายยาขาดการควบคุม - การบริการสาธารณสุขไปรษณีย์ยังไม่เพียงพอ</p>	
<p>4. การเปลี่ยนแปลงประชากรที่มีผลต่อการโยกถิ่นของชุมชนเทศบาลเมือง</p>	<p>4. - การย้ายถิ่นของประชากรเข้ามาอยู่ในเขตเทศบาลโดยอาศัยอยู่ในบ้านไม่มีเลขที่ ที่สุดท้ายก็ไปแหล่งชุมชนแออัด - ประชากรจากชนบทหรือเมืองอื่นอพยพมาประกอบอาชีพและศึกษาในเขตเมืองมากขึ้น</p>	<p>4. - จากความล้มเหลวทางการเกษตรในชนบททำให้ประชากรเข้ามาอาศัยอยู่และประกอบอาชีพบริการและแรงงานในเขตเทศบาล - ในชนบทขาดสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านสาธารณูปโภค สถานบันเทิง สถานศึกษา ประชาชนนิยมเข้ามาในเขตเทศบาล</p>	
<p>5. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี คืองานประเพณีที่สำคัญไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง และวัฒนธรรมไทยไม่ได้รับการส่งเสริม</p>	<p>5. - การจัดงานประเพณีไทยที่สำคัญ ๆ ไม่เป็นที่เอ็ดหน้าผู้ตาเท่าที่ควรไม่ดึงดูดความสนใจคนในท้องถิ่นและต่างถิ่น - ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดวัฒนธรรมในการดำรงชีพ ทั้งการกิน การอยู่ การแต่งกาย การแสดงความเคารพ การเคารพต่อสิทธิและหน้าที่</p>	<p>5. - ขาดงบประมาณ - ขาดการประสานงานของหน่วยงานของรัฐและเอกชน - ท้องถิ่นไม่มีประเพณีไทยดั้งเดิมที่จะส่งเสริมฟื้นฟู ส่วนใหญ่เป็นประเพณีไทยทั่ว ๆ ไป - ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ</p>	